

Hagee Stichting Pensioenfonds

Jaarverslag 2023

Inhoudsopgave

<i>Bestuursverslag</i>	4
Samenvatting	4
Kerncijfers	5
Profiel	6
Ontwikkelingen	8
Wet- en regelgeving	17
Organisatie	18
Risicomanagement	19
Technische Analyse	31
Vermogensbeheer	32
Vooruitblik 2024	38
Verantwoording & Toezicht	40
<i>Jaarrekening</i>	48
Balans per 31 december 2023	49
Staat van baten en lasten over 2023	50
Kasstroomoverzicht 2023	51
<i>Overige gegevens</i>	82
Actuariële verklaring	84
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	86
<i>Bijlage 1: Personalía</i>	91
<i>Bijlage 2: Trefwoorden en begrippen</i>	95

Bestuursverslag

Samenvatting

In 2023 heeft het fonds een positief resultaat op de beleggingen behaald. Onder invloed van een gedaalde rente zijn ook de verplichtingen in waarde toegenomen. De stijging van de waarde van de beleggingen was echter groter dan die van de verplichtingen waardoor de dekkingsgraad is gestegen van 118,0% naar 122,6%.

Ten opzichte van 2022 is de inflatie sterk gedaald, op basis van de door het fonds gehanteerde maatstaf was er sprake van deflatie. Omdat de ontwikkeling deels het gevolg was van een wijziging van de rekenmethodiek door het CBS heeft het bestuur besloten de pensioenuitkeringen en de opgebouwde pensioenen per 1 januari 2024 te verhogen met 2,3%.

Evenals in 2022 hebben sociale partners en bestuur veel aandacht gehad voor de voorbereidingen voor een nieuwe pensioenregeling volgens de Wet toekomst pensioenen. In het kader van dit overleg hebben sociale partners overeenstemming over de contouren van de nieuwe regeling.

In 2022 heeft het bestuur besloten de opzet van het vermogensbeheer te wijzigen. In 2023 is hieraan uitvoering gegeven door de selectie van een fiduciair beheerder en een custodian. In 2024 zijn de contracten getekend en begint de dienstverlening met Van Lanschot Kempen en Caceis.

Kerncijfers

<i>(bedragen in eenheden van € 1.000,-)</i>	2023	2022	2021	2020	2019
Aantal werkgevers	4	4	4	5	4
Aantal verzekerden					
Actieve deelnemers	2.395	2.361	2.303	2.270	2.299
Gewezen deelnemers ('slapers')	1.556	1.497	1.576	1.559	1.532
Gepensioneerden	1.602	1.592	1.573	1.509	1.497
Totaal	5.553	5.450	5.452	5.338	5.328
Pensioenuitvoering					
Zuivere Kostendekkende premie	23.408	28.185	27.882	22.515	18.915
Gedempte kostendekkende premie	21.777	16.244	16.638	18.939	18.701
Dotatie/ onttrekking premiedepot	1.149	-	-	-	-
Feitelijke premie	23.054	22.133	20.074	18.758	18.523
Premiepercentage	31,60%	33,60%	33,60%	33,60%	33,60%
Kosten vermogensbeheer in % van gemiddeld belegd vermogen (exclusief transactiekosten)	0,42%	0,46%	0,54%	0,55%	0,50%
Transactiekosten in % van gemiddeld belegd vermogen	0,02%	0,03%	0,13%	0,12%	0,07%
Pensioenuitvoeringskosten	1.014	770	852	862	794
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer (x € 1)	217	195	220	228	210
Pensioenuitkeringen	14.457	13.267	12.526	12.319	11.938
Toeslagverlening					
Toeslagen per 1 januari volgend op boekjaar	2,30%	6,80%	2,86%	0,00%	0,55%
Vermogen en solvabiliteit					
Aanwezig eigen vermogen	109.744	79.119	135.905	90.009	75.466
Minimaal Vereist Eigen Vermogen	20.507	18.501	24.269	25.002	22.637
Vereist eigen vermogen	98.969	92.482	118.166	124.074	104.938
Voorziening Pensioenverplichtingen	486.182	439.060	578.411	596.307	537.673
Dekkingsgraad	122,6%	118,0%	123,5%	115,1%	114,0%
Beleidsdekkingsgraad	124,5%	122,5%	122,8%	106,9%	112,0%
Rentetermijnstructuur (gemiddelde rente)	2,32%	2,56%	0,57%	0,19%	0,75%
Beleggingen					
Vastgoedbeleggingen	55.706	62.242	78.965	60.129	55.202
Aandelen	233.797	213.788	287.421	234.573	209.000
Vastrentende waarden	299.470	239.329	341.224	386.697	342.478
Totaal beleggingen	588.973	515.359	707.610	681.399	606.680
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	67.806	-206.798	19.333	67.435	99.734
Beleggingsrendement totale portefeuille	12,7%	-29,0%	2,7%	11,0%	19,7%
Benchmarkrendement portefeuille	12,1%	-28,6%	5,2%	11,7%	19,9%

[1] De dekkingsgraad wordt gerapporteerd exclusief de middelen in het premiedepot.

Profiel

Hagee Stichting, statutair gevestigd te Amstelveen is opgericht op 28 maart 1933. De stichting is ingeschreven bij het stichtingenregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 41199361. De statuten zijn laatstelijk gewijzigd op 6 december 2021.

Het pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds. Werknemers van de aangesloten werkgevers bouwen een aanspraak op pensioen op, gebaseerd op een voorwaardelijk geïndexeerde middelloon regeling (Collectieve Defined Contribution of CDC-regeling). Daarnaast kent het fonds een regeling voor arbeidsongeschiktheid en overlijden. Het fonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Het fonds is verantwoordelijk voor een goede uitvoering van de pensioenregelingen voor actieve deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden in overeenstemming met de missie en visie van het fonds en bestaande wet- en regelgeving. Het pensioenfonds geeft uitvoering aan het pensioenreglement zoals overeengekomen met de aangesloten ondernemingen. Deze uitvoering bestaat uit het beleggen van het beschikbare vermogen, het doen van uitkeringen en het informeren van belanghebbenden.

Met de aangesloten werkgevers is een uitvoeringsovereenkomst afgesloten. In deze overeenkomst zijn de afspraken met betrekking tot de financiering en uitvoering van de regeling opgenomen. De looptijd van de overeenkomst is 5 jaar en deze expireert op 31 december 2027 of invoering van een nieuw reglement conform de Wet toekomst pensioenen indien dit eerder plaatsvindt.

De rechten en plichten van de bij het pensioenfonds aangesloten werkgevers staan beschreven in de statuten en het pensioenreglement van het pensioenfonds.

Missie, Visie & Strategie

De belangen van de deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden staan centraal bij de bepaling en uitvoering van het beleid door het bestuur van Hagee. Die belangen heeft het bestuur vastgelegd in de missie van het fonds. De missie is als volgt vastgesteld:

Missie

Hagee voert de afgesproken pensioenregeling voor de huidige en voormalige werknemers van de aangesloten ondernemingen uit op een betrouwbare, transparante, professionele en kostenefficiënte wijze.

Visie

Over 5 jaar:

- Is Technische Unie een financieel gezonde onderneming die gestaag doorgroeit;
- Onderkent Technische Unie nog steeds de toegevoegde waarde van een ondernemingspensioenfonds;
- Reflecteert de samenstelling van het bestuur de betrokkenheid van werkgevers bij haar werknemers, met andere woorden is het bestuur paritair samengesteld;
- Is Hagee Stichting een financieel gezond fonds dat in staat is (volledige) toeslagen toe te kennen;
- Hebben deelnemers een realistisch beeld van hun pensioen.

Strategie

Beleggingen

Het bestuur voert een beleggingsbeleid uit dat is gebaseerd op een afgewogen risico/rendementsverhouding. Daarbij houdt het fonds het evenwicht tussen de belangen van deelnemers en gepensioneerden in beeld. Het vermogensbeheer wordt uitbesteed. Hierop voert het bestuur een strakke regie.

Governance

Om blijvend te kunnen voldoen aan de geschiktheidseisen moeten de bestuursleden een programma van permanente educatie volgen.

Hagee bevordert op actieve wijze de diversiteit in samenstelling van het bestuur. Hagee benadert potentiële kandidaten actief.

Communicatie

Het fonds communiceert tijdig en duidelijk naar de belanghebbenden.

Ontwikkelingen

Beleidsontwikkelingen

Het fonds heeft in 2023 geen nieuw beleid ontwikkeld. Het jaar heeft vrijwel geheel in het teken gestaan van de ontwikkeling van beleid van de toekomst na de invoering van de Wet toekomst pensioenen.

Financiële ontwikkelingen

Het vermogen is in het boekjaar met € 79 miljoen gestegen. Op de beleggingen is een positief rendement behaald. Onder invloed van de economische ontwikkelingen is de rente gedaald wat een belangrijke rol heeft gespeeld bij het behalen van het rendement. De portefeuille vastgoed is in waarde gedaald mede door de ontwikkelingen op de Nederlandse huurwoningmarkt.

De verlaging van de rente heeft ook effect op de verplichtingen. De verplichtingen zijn in 2023 gestegen naar € 486 miljoen, dankzij een grotere stijging van het vermogen is de dekkinggraad uitgekomen op 122,6% (2022: 118,0%). In deze dekkinggraad is het effect van de toeslag per 1 januari 2024 verwerkt. Dit effect bedroeg -/ - 2,8%.

Dekkinggraad

Tabel 1 laat zien dat de dekkinggraad in 2023 met 4,7% is gestegen naar 122,6%. In deze dekkinggraad is de toeslag per 1 januari 2024 ad 2,3% meegenomen, het effect op de dekkinggraad bedroeg -/ - 2,8 %.

Tabel 1

(x € 1.000,-)

	Pensioen - Vermogen	Technische Voorzieningen	Dekkinggraad %
Stand per 1 januari 2023	518.179	439.060	118,0%
Premiebijdragen	21.838	18.537	-0,1%
Uitkeringen	-14.457	-14.415	0,6%
Toeslagverlening 1 januari 2024	-	10.819	-2,8%
Rentetermijnstructuur	-	15.038	-3,7%
Actuariële grondslagen	-	-	0,0%
Beleggingsresultaten	67.624	-	10,6%
Overige mutaties	3.891	17.143	0,0%
Stand per 31 december 2023	597.075	486.182	122,6%

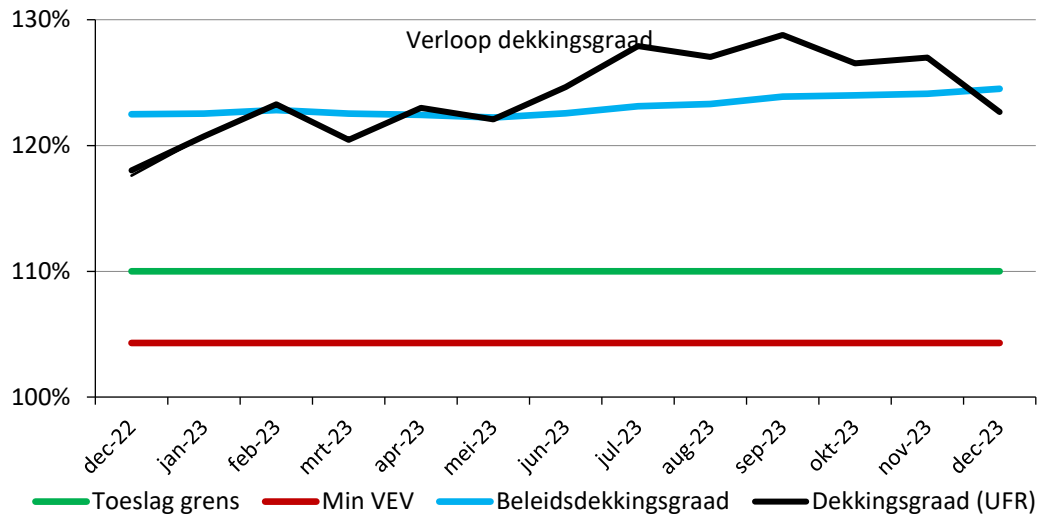
Het pensioenvermogen in de tabel is gedefinieerd als het totaal van de bezittingen van het fonds minus de schulden. In het vermogen is een premiedepot begrepen van € 1.149K (2022: nihil). Exclusief premiedepot bedraagt het pensioenvermogen € 595,9 miljoen.

De beleidsdekkinggraad is in de loop van het jaar geleidelijk gestegen naar 124,5%. Doordat de beleidsdekkinggraad een gemiddelde is van de dekkinggraad van de laatste 12 maanden werken de fluctuaties gedurende het jaar hier vertraagd in door.

De beleidsdekkinggraad per 31 oktober 2023 is het uitgangspunt geweest voor de toeslagverlening op 1 januari 2024. Op 31 oktober was de beleidsdekkinggraad 124,0%. Dit is hoger dan het wettelijke minimum voor het verlenen van een toeslag maar onder de grens om een volledige toeslag te kunnen verlenen.

De onderstaande grafiek illustreert de ontwikkeling van de (beleids-)dekkinggraad in 2023.

In de onderstaande tabel een overzicht van de verschillende dekkingsgraden in vergelijking met 2022:

Tabel 2

	2023	2022
Aanwezige dekkingsgraad per jaareinde (UFR)	122,6%	118,0%
Vereiste dekkingsgraad per jaareinde (VEV)	120,4%	121,1%
Minimaal vereiste dekkingsgraad per jaareinde (MVEV)	104,2%	104,2%
Aanwezige dekkingsgraad zuiver (marktrente)	122,6%	117,6%
Beleidsdekkingsgraad	124,5%	122,5%
Reële dekkingsgraad	92,0%	93,0%

De aanwezige dekkingsgraad per jaareinde is berekend op basis van de door De Nederlandsche Bank voorgeschreven rentetermijnstructuur (UFR). Op aanbeveling van de Commissie Parameters is per 1 januari 2023 een nieuwe methodiek voor de berekening van de rentetermijnstructuur doorgevoerd.

De vereiste dekkingsgraad is die dekkingsgraad waarbij het fonds precies voldoet aan de wettelijke buffereisen. Deze buffereisen zijn afhankelijk van de samenstelling van de (strategische) beleggingsportefeuille. Omdat het fonds de strategische beleggingsportefeuille alleen op hoofdlijnen heeft gedefinieerd wordt een deel van de buffereisen afgeleid van de actuele portefeuille. Hierdoor kan de vereiste dekkingsgraad variëren ondanks dat de strategische beleggingsportefeuille niet is aangepast.

Bij de bepaling van de (minimaal) vereiste dekkingsgraad wordt rekening gehouden met het minimale niveau van de voorgeschreven buffers.

De aanwezige dekkingsgraad op basis van marktrentes is gebaseerd op de marktrente zonder rekening te houden met de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de aanwezige dekkingsgraden over de afgelopen 12 maanden, berekend op basis van de UFR. Deze dekkingsgraad is de basis voor beleidsbeslissingen zoals het toekennen van toeslagen.

De reële dekkingsgraad weerspiegelt de verhouding tussen de beleidsdekkingsgraad en de aanwezige dekkingsgraad

zoals benodigd voor volledige toeslagverlening. De reële dekkingsgraad is vastgesteld op basis van de wettelijk voorgeschreven methodiek. Doordat in deze methodiek ook rekening wordt gehouden met toekomstige overrendement geeft dit cijfer een verwachting weer van de reële dekkingsgraad.

Solvabiliteitstoets

De beleidsdekkingsgraad bedroeg eind 2023 124,5% terwijl het vereist eigen vermogen 120,4% bedroeg. Omdat de beleidsdekkingsgraad hoger was dan het vereist eigen vermogen hoeft geen herstelplan te worden opgemaakt.

De vermogenspositie per 31 december 2023 ziet er als volgt uit:

Tabel 3 (x € 1.000,-)

	Bedrag	in % van TV
Aanwezig Pensioenvermogen (exclusief premiedepot)	595.926	122,6%
Technische Voorzieningen	-486.182	100,0%
Minimaal Vereist Eigen Vermogen	-20.507	4,2%
Dekkingspositie	89.237	18,4%
Vereist Eigen Vermogen	-78.462	16,2%
Reservepositie	10.775	2,2%

Eind 2023 voldeed het fonds aan de vereisten van De Nederlandsche Bank.

Haalbaarheidstoets

Het fonds voert jaarlijks een haalbaarheidstoets uit. In deze toets wordt gekeken of het fonds op de lange termijn (60 jaar) aan haar ambities kan voldoen. De haalbaarheidstoets vormt het uitgangspunt voor periodiek overleg tussen het fonds, de werkgever en de werknemers. In 2015 is een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd en zijn grenzen vastgelegd voor het pensioenresultaat. Het pensioenresultaat is hierbij gedefinieerd als de uitkeringen volgens het fondsbeleid ten opzichte van de uitkeringen zonder verlagingen en met een volledige indexatie. Het pensioenresultaat geeft daarmee aan in hoeverre de koopkracht kan worden gehandhaafd. In de onderstaande tabel worden de resultaten van de toets vergeleken met de grenzen die zijn vastgesteld in 2015.

Tabel 4

	Ondergrens	2023	Voldaan
Pensioenresultaat vanuit de feitelijke positie:			
Mediaan	78,0%	98,0%	ja
Afwijking van de mediaan in een slechtweerscenario	30,0%	20,0%	ja

De haalbaarheidstoets geeft een indicatie of het fonds op de zeer lange termijn in staat moet worden geacht om aan haar ambities te kunnen voldoen. Het resultaat van de toets laat zien dat in het middelste (mediaan) scenario aan de ambitie voor volledige indexatie kan worden voldaan. Als niet aan de ambitie voldaan kan worden is dit aanleiding tot overleg met sociale partners over de risicohouding.

Kosten

De onderstaande tabel geeft een totaal overzicht van de kosten van het pensioenbeheer plus de kosten van het vermogensbeheer.

Tabel 12a

(x € 1.000,-)

	Bedrag	in % van het gemiddeld belegd vermogen
Totaal kosten pensioenbeheer	1.014	0,18%
Totale kosten vermogensbeheer (excl. transactiekosten)	2.180	0,40%
Totale kosten	3.194	0,59%
Transactiekosten	101	0,02%

In de volgende paragrafen worden de kosten voor vermogensbeheer respectievelijk pensioenbeheer verder uitgewerkt.

Kosten vermogensbeheer

Niet alle beheerders verstrekken het fonds een (volledig) overzicht van de werkelijke kosten voor het vermogensbeheer. De kosten vermogensbeheer die in dit verslag zijn opgenomen bestaan uit schattingen welke zijn gebaseerd op de contracten met de beheerders en de kosten zoals deze in de jaarverslagen van de beheerders zijn opgenomen. De transactiekosten zijn eveneens geschat op basis van informatie verkregen uit de jaarverslagen van de beheerders plus eventueel specifieke informatie.

Het onderstaande overzicht geeft een beeld van de vermogensbeheerkosten en de transactie kosten in 2023 ten opzichte van 2022.

Tabel 5a

(x € 1.000,-)

	2023			2022		
	Gemiddeld belegd vermogen	kosten in €	kosten in %	Gemiddeld belegd vermogen	kosten in €	kosten in %
Totale kosten exclusief transactiekosten	542.721	2.180	0,40%	568.500	2.418	0,42%
Transactiekosten		101	0,02%		194	0,03%
Totale kosten	542.721	2.281	0,42%	568.500	2.612	0,45%

De schatting van de transactiekosten is gebaseerd op de laatst bekende informatie van de vermogensbeheerders.

De kosten voor het vermogensbeheer per beleggingscategorie worden als volgt toegelicht:

Tabel 5

(x € 1.000,-)

	2023			2022		
	Gemiddeld belegd vermogen	kosten in €	kosten in %	Gemiddeld belegd vermogen	kosten in €	kosten in %
Zakelijke waarden	225.545	1.178	0,52%	235.734	1.444	0,61%
Vastrentende waarden	261.588	630	0,24%	262.605	628	0,24%
Vastgoed	55.588	148	0,27%	70.161	157	0,22%
Totaal	542.721	1.956	0,36%	568.500	2.229	0,39%
Advieskosten	-	224	0,04%	-	189	0,03%
Performance fee	-	-	-	-	-	-
Totale kosten	542.721	2.180	0,40%	568.500	2.418	0,42%

Het overzicht vermeldt de kosten vermogensbeheer exclusief transactiekosten. De transactiekosten worden apart toegelicht.

De afspraken met de vermogensbeheerder over de kosten en beheervergoedingen zijn uitgedrukt in een percentage van het beheerde vermogen. In 2023 is een deel van het vermogen dat belegd is in zakelijke waarden, bij een andere vermogensbeheerder ondergebracht welke een lagere beheervergoeding in rekening brengt. De vermogensbeheerkosten voor zakelijke waarden zijn gedaald als gevolg van deze herschikking in dit deel van de portefeuille.

De schatting van de transactiekosten is gebaseerd op de laatst bekende informatie van de vermogensbeheerders. Van jaar tot jaar fluctueren deze kosten. Ten opzichte van het voorgaande verslagjaar zijn de transactiekosten gedaald.

De transactiekosten kunnen als volgt worden toegelicht:

Tabel 6

(x € 1.000,-)

	2023			2022		
	Gemiddeld belegd vermogen	Transactie kosten in €	%	Gemiddeld belegd vermogen	Transactie kosten in €	%
Zakelijke waarden	225.545	93	0,04%	235.734	129	0,05%
Vastrentende waarden	261.588	8	0,00%	262.605	47	0,02%
Vastgoed	55.588	-	0,00%	70.161	18	0,03%
Totale kosten	542.721	101	0,02%	568.500	194	0,03%

Kostenniveau in vergelijking met andere fondsen

Met het doel om na te gaan hoe de kosten van het fonds zich verhouden tot de kosten van vergelijkbare fondsen is in 2023 meegewerkt aan een benchmarkonderzoek¹. Aan het onderzoek hebben 184 pensioenfondsen meegewerkt met een totaal gemiddeld pensioenvermogen van € 1.625 miljard. Onder de fondsen die hebben

¹ 231103 Pf. Hagee - Kostenbenchmark 2023

meegewerkt aan het onderzoek zijn ook zeer grote fondsen zoals het ABP en PFZW. Door de omvang zijn de kostenniveaus van deze fondsen niet te vergelijken met die van Hagee Stichting. Het kostenniveau van het fonds wordt daarom vergeleken met een kleinere groep van pensioenfondsen van vergelijkbare omvang.

Vermogensbeheerkosten 2023

Tabel 7

	Hagee	Peers	Universum
Vermogensbeheerkosten	0,46%	0,31%	0,53%

In vergelijking met de peers belegt Hagee een groter deel van het vermogen op actieve wijze waardoor de kosten hoger zijn dan bij de peergroup. Actief beheer is duurder dan passief beheer, het rendement op het vermogen moet deze kosten meer dan goedmaken. Het bestuur is ervan overtuigd dat actief beheer waarde aan de portefeuille toevoegt (na kosten) ten opzichte van passief beheer.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van het actief beheerde vermogen per beleggingscategorie ten opzichte van de peers. De tabel heeft betrekking op 2022.

Tabel 8

	Hagee	Peers
Zakelijke waarden	100%	46%
Vastrentende waarden	100%	51%
Vastgoed	25%	79%

De overtuiging dat actief beheer waarde toevoegt aan de portefeuille wordt regelmatig getoetst aan de actuele ontwikkeling van het rendement ten opzichte van de benchmark. Dit gebeurt op basis van vergelijkingen met twee verschillende benchmarks:

- in de eerste plaats wordt het rendement van de werkelijke portefeuille vergeleken met de strategische portefeuille, dit geeft aan of het allocatiebeleid succesvol is geweest;
- de tweede vergelijking geeft een indicatie hoe de vermogensbeheerders hebben gepresteerd, dit geeft aan of het selectiebeleid succesvol is geweest.

Vergelijking van het rendement met de strategische portefeuille.

Het rendement wordt afgezet tegen een benchmark gebaseerd op de verdeling van het vermogen conform de strategische portefeuille. De strategische portefeuille geeft het lange termijn doel van het fonds weer. De out-of underperformance tegenover deze benchmark geeft een indicatie over de effectiviteit van het allocatiebeleid.

Tabel 9

	2023	2022	2021	2020	2019	5 jrs
Beleggingsrendement totale portefeuille	12,7%	-29,0%	2,7%	11,0%	19,7%	2,0%
Benchmarkrendement portefeuille	12,1%	-28,6%	5,2%	11,7%	19,9%	2,5%
Outperformance	0,6%	-0,4%	-2,5%	-0,7%	-0,2%	-0,5%

Zoals uit de tabel blijkt heeft het fonds in 2023 een beter rendement behaald dan de benchmark. In de categorieën vastrentende waarden en onroerend goed was het rendement lager dan de benchmark, in de categorie zakelijke waarden was het rendement hoger dan de benchmark.

Tabel 10

	2023		
	Rendement	Benchmark	Outperformance
Vastgoedbeleggingen	-2,3%	0,1%	-2,4%
Aandelen	24,9%	21,0%	3,9%
Vastrentende waarden	6,2%	7,4%	-1,2%
Totaal	12,7%	12,1%	0,6%

In 2023 is met de portefeuille een outperformance behaald van 0,6%. De portefeuilles vastrentende waarden en vastgoed noteerden een underperformance. Dankzij de outperformance op de portefeuille zakelijke waarden is op de totale portefeuille eveneens een outperformance behaald.

Het relatief hoge risico in de aandelenportefeuille is in 2023 beloond met een hoog rendement. Het deel van de portefeuille dat het meest actief wordt beheerd heeft zelfs outperformance behaald van 5,1%.

In de loop van 2023 is het risico in de aandelenportefeuille afgebouwd door het aanstellen van een nieuwe beheerder. Deze beheerder voert een minder actief beleggingsbeleid waardoor de positieve en negatieve afwijkingen van de benchmark beperkter blijven dan in het recente verleden.

Binnen de categorie vastrentende waarden is de grootste underperformance behaald op de portefeuille Nederlandse Hypotheken. Voor deze portefeuille wordt geen hypotheken benchmark gehanteerd maar een benchmark gebaseerd op Nederlandse staatsleningen met een opslag. Deze benchmark geeft daarmee een minder goed beeld van de hypotheken markt.

Vergelijking van het rendement met de werkelijke portefeuille.

Het rendement wordt eveneens afgezet tegen een benchmark berekend op basis van de werkelijke samenstelling van de portefeuille. De out- of underperformance geeft hierbij aan hoe de vermogensbeheerders hebben bijgedragen aan het resultaat.

Omdat het bestuur bewust heeft gekozen voor een actief beleggingsbeleid verwacht het dat de werkelijke portefeuille een hoger rendement laat zien dan de benchmark die op de werkelijke gewichten is berekend.

De volgende tabel geeft een overzicht van de performance van het fonds ten opzichte van de benchmark berekend op basis van de werkelijke gewichten binnen de portefeuille.

Tabel 11

	2023	2022	2021	2020	2019
Beleggingsrendement totale portefeuille	12,7%	-29,0%	2,7%	11,0%	19,7%
Benchmarkrendement portefeuille	12,0%	-29,2%	5,3%	9,9%	19,4%
Outperformance	0,7%	0,2%	-2,6%	1,1%	0,3%

De outperformance kan voor het grootste deel worden verklaard uit het selectie effect. Het beleid om actieve managers aan te stellen voldoet daarmee aan de verwachtingen. Ondanks het feit van het actief beleid een bijdrage levert aan de dekkingsgraad blijft het fonds dit beleid kritisch evalueren.

Kosten pensioenbeheer

De kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling omvatten onder andere de kosten van de pensioenadministratie, advies- en controlekosten. In de staat van baten en lasten wordt het totaal van deze kosten € 927K vermeld. Kosten van het pensioenbureau en bestuur van het fonds zijn hierin niet opgenomen, deze komen voor rekening van de werkgever.

In de volgende tabel is een overzicht opgenomen van de kosten die het fonds betaalt en ook een schatting van de kosten die ten laste van de werkgever komen. Deze laatste kosten betreffen met name de salariskosten van

bestuursleden en werknemers van het pensioenbureau.

De pensioenuitvoeringskosten worden als volgt toegelicht:

Op grond van de herziene Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie wordt een deel van de algemene kosten toegewezen aan het vermogensbeheer. Dit deel van de kosten is bepaald op basis van de verhouding tussen de kosten voor pensioenbeheer ten opzichte van de kosten voor vermogensbeheer, vermenigvuldigd met de niet specifiek toe te delen kosten.

	2023	2022
Pensioenuitvoeringskosten	927	652
Schatting kosten ten laste van de werkgever	390	364
Toedeling algemene kosten aan vermogensbeheer	-447	-246
Totaal kosten pensioenbeheer	870	770
Kosten pensioenbeheer per deelnemer (x € 1,-)	217	195

De pensioenuitvoeringskosten worden gespecificeerd in de toelichting op de staat van baten en lasten bij (13).

De kosten per deelnemer zijn gebaseerd op het aantal actieve deelnemers plus de gepensioneerden. De gewezen deelnemers worden hierin niet meegenomen.

De door het fonds betaalde kosten zijn sterk gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar. Deze stijging laat zich verklaren door kosten die gemaakt zijn ten behoeve van de overgang naar een regeling volgens de Wet toekomst pensioenen. Een andere factor die bijgedragen heeft aan stijging van de kosten zijn uitgaven voor ondersteuning bij de selectie en aanstelling van een fiduciair manager en de selectie en aanstelling van een custodian.

De kosten voor de werkgever bestaan hoofdzakelijk uit salariskosten. De toedeling van algemene kosten aan de kosten van het vermogensbeheer is over 2023 hoger uitgekomen dan in het voorgaande jaar. De oorzaak is de rekenmethode in combinatie met gedaalde kosten voor het vermogensbeheer.

Het fonds voert één pensioenregeling uit voor vier aangesloten werkgevers. Het fonds heeft alle operationele werkzaamheden uitbesteed. Op actuarieel gebied en op het gebied van vermogensbeheer laat het bestuur zich bijstaan door adviseurs.

De pensioen- en uitkeringenadministratie, financiële administratie en bestuursondersteuning worden verzorgd door het pensioenbureau van Technische Unie. Het pensioenbureau verzorgt tevens de communicatie met de deelnemers waaronder de communicatie via de website. De bezetting van het pensioenbureau bestaat uit 2,6 fte. De salariskosten van het pensioenbureau zijn begrepen in de kosten van de werkgever. Kosten voor software en diensten van derden zijn begrepen in de pensioenuitvoeringskosten.

Voor bestuursleden die niet in dienst zijn van de werkgever geldt dat zij vacatiegeld ontvangen. Het vacatiegeld komt ten laste van het fonds evenals andere lasten voor het bestuur zoals bijvoorbeeld opleidingen. De kosten ten laste van het fonds zijn gespecificeerd in de jaarrekening. De (salaris)kosten voor bestuurders in dienst van de werkgever worden niet doorbelast aan het fonds.

Het fonds heeft in het 2023 meegedaan aan een benchmark² onderzoek naar de kosten van pensioenfonds. Doel hiervan is om na te gaan hoe de kosten van het fonds zich verhouden tot de kosten van vergelijkbare fondsen. In het onderzoek zijn 62 andere fondsen betrokken met een vergelijkbaar aantal deelnemers (tussen de 2.000 en 8.000). In de onderstaande tabel worden de gemiddelde kosten over de jaren 2020 tot en met 2022

² Bell Kostenbenchmark 2022

vergeleken.

Tabel 13

(x € 1,-)

	Hagee	Peers	Universum
Gemiddelde kosten pensioenbeheer per deelnemer	214	331	110

Uit de vergelijking blijkt dat het fonds een lager kostenniveau per deelnemer kende dan de fondsen in de peergroup. Als alle fondsen in Nederland (Universum) in de berekening worden meegenomen zijn de kosten per deelnemer bij het fonds hoger. In het Universum zitten eveneens veel grotere fondsen die door hun omvang in staat zijn om efficiënter te werken.

Door de kosten van de werkgever in de vergelijking te betrekken wordt een reëler beeld van het kostenniveau geschetst ten opzichte van de peers. Hoewel het kostenniveau relatief laag is ten opzichte van dat van de peers is het kostenniveau een blijvend aandachtspunt.

Toeslagen

Het bestuur streeft ernaar de koopkracht van de opgebouwde en ingegane pensioenen in stand te houden door jaarlijks een toeslag toe te kennen. De maatstaf voor een toeslag is de stijging van het Consumenten Prijsindexcijfer (CPI) van oktober van het jaar ten opzichte van dezelfde maand van het voorgaande jaar. Hierbij wordt uitgegaan van de normale CPI dus inclusief effecten van wijzigingen van bijvoorbeeld de btw. De stijging van het CPI van oktober 2023 ten opzichte van oktober 2022 bedraagt -/0,8%.

Uitgangspunt voor het toekennen van toeslagen is de beleidsdekkingsgraad per 31 oktober van het voorgaande jaar. Als de beleidsdekkingsgraad boven de wettelijke ondergrens van 110% ligt kan een gedeeltelijke toeslag worden toegekend. Per 31 oktober 2023 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 124,0%. Deze dekkingsgraad lag onder de grens waarboven een volledige toeslag toegekend kan worden. Op basis van deze uitgangspunten was het niet mogelijk om een toeslag toe te kennen op basis van het bestaande beleid.

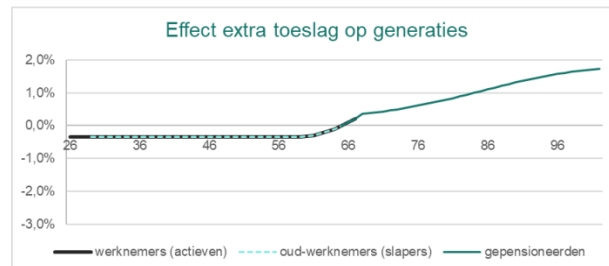
Bij de bepaling van het prijsindexcijfer van oktober 2023 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek een andere methode gehanteerd dan in 2022. Volgens de oude methode kregen nieuw afgesloten energiecontracten een hoger gewicht toegekend dan realistisch was. In 2023 is aan nieuwe contracten minder gewicht toegekend waardoor het CPI oktober- oktober negatief is uitgekomen terwijl er wel sprake is geweest van een toename van de prijzen van andere producten dan energie. Door de nieuwe CBS-systematiek met terugwerkende kracht toe te passen ontstaat een ander beeld van de prijsindex. De stijging van de prijsindex op basis van de aangepaste methode komt uit op 5,3%. Het was niet mogelijk om de verhoging van 5,3% volledig als toeslag te kunnen geven, daarvoor was de beleidsdekkingsgraad eind vorig jaar onvoldoende.

Het bestuur heeft deze ontwikkeling onderkend en in de vergadering van december 2023 besloten een toeslag toe te kennen van 2,3%. Dit besluit is gebaseerd op de Algemene Maatregel van Bestuur waarmee, onder voorwaarden, van versoepelde regels voor de toeslagverlening gebruik kan worden gemaakt.

Het verlenen van een toeslag gaat in het huidige systeem onvermijdelijk gepaard met het herverdelen van middelen. Met de invoering van een regeling volgens de Wet toekomst pensioenen komt er een einde aan de huidige regeling en worden de aanspraken in de vorm van kapitalen aan de deelnemers toegekend. Het toekennen van een toeslag heeft daarmee invloed op de in te varen kapitalen.

Het toekennen van een toeslag kan een zodanige invloed hebben op de in te varen kapitalen dat generaties daar onevenredig door bevoordeeld of benadeeld worden ten opzichte van het invaren. Onderstaande grafiek illustreert dit effect.

Uit de berekeningen blijkt dat gepensioneerden financieel vooruitgaan door de toeslag. Voor deelnemers en gewezen deelnemers is er een licht negatief effect van +/- 0,3%. Dit effect komt doordat deze groepen bij invaren iets meer kapitaal zouden meekrijgen als er geen toeslag zou worden verleend.

Het bestuur heeft deze ontwikkelingen kritisch bestudeerd en is tot de conclusie gekomen dat het besluit niet leidt tot onevenredige voor- of nadelen voor bepaalde leeftijdsgroepen en dat het besluit daarmee evenwichtig is. Bovendien is het besluit uitlegbaar gezien de inflatie, en verantwoord is gezien de financiële positie van het fonds.

De volgende tabel geeft een overzicht van de verleende toeslagen ten opzichte van het prijsindexcijfer en de achterstand ten opzichte van de index.

Tabel 14

	Deelnemers			Gewezen deelnemers		
	Toegekend	Index	Niet verleende indexatie cumulatief	Toegekend	Index	Niet verleende indexatie cumulatief
1-1-2024	2,30%	-0,80%	20,87%	2,30%	-0,80%	27,02%
1-1-2023	6,80%	14,33%	23,97%	6,80%	14,33%	30,12%
1-1-2022	2,86%	3,42%	16,44%	2,86%	3,42%	22,59%
1-1-2021	0,00%	1,22%	15,88%	0,00%	1,22%	22,03%
1-1-2020	0,55%	2,72%	14,66%	0,55%	2,72%	20,81%

N.B.: de achterstand voor de deelnemers geldt vanaf 1-1-2009, voor de gewezen deelnemers en gepensioneerden vanaf 1-1-2003.

Uit het overzicht blijkt dat de cumulatieve niet-verleende toeslag voor actieven en inactieven vanaf 2009 respectievelijk 2003 gelijk is aan 21% respectievelijk 27%. Het percentage voor de actieven is lager dan bij de inactieven. Dit komt door de verschillende perioden waar de cijfers op zijn gebaseerd en doordat de (daadwerkelijke) algemene loonstijgingen³ (gemiddeld) gezien lager zijn geweest dan de (gemiddelde) prijsinflaties. Voor actieven is de algemene loonstijging enkele jaren nihil geweest, terwijl de inflatie toen positief was. Naast het niet verlenen van toeslag is de stijging van de grondslag niet voldoende geweest om - ten behoeve van de jaaropbouw - de inflatie bij te houden.

Wet- en regelgeving

Wet Toekomst Pensioenen

Op 30 mei 2023 is de Wet toekomst pensioenen door de Eerste Kamer aangenomen. Met het aannemen van het wetsvoorstel is voorlopig een eind gekomen aan de discussies over het nieuwe stelsel, al moet lagere regelgeving nog vorm krijgen. Ook wordt nog aanvullende wet- en regelgeving verwacht onder andere over de collectieve

³ Tot 1 2016 was de toeslag voor de actieven gebaseerd op de loonindex, vanaf 1 januari 2016 op de Consumenten Prijsindex.

uitkeringsfase.

Na de Tweede Kamer verkiezingen in het najaar van 2024 is de politiek weer gestart met discussies over nut en noodzaak van het nieuwe stelsel en het principe van invaren.

Wet bedrag ineens

De mogelijkheid voor deelnemers om bij pensionering een bedrag ineens op te nemen zou in werking treden op 1 januari 2024. Deze datum is echter niet gehaald. De datum waarop deze wet wel in werking zal treden is 1 januari 2025. Gebruik maken van de regeling kan alleen op de ingangsdatum van het pensioen. Om fiscale redenen mag betaling worden uitgesteld naar januari van het jaar nadat de AOW is ingegaan. Dit geldt alleen als het pensioen ingaat op de AOW-datum. De uitstelregeling is niet toegankelijk voor deelnemers die de pensioenleeftijd hebben vervroegd naar een leeftijd voor het bereiken van de AOW gerechtigde leeftijd.

Organisatie

Bestuur

Het bestuur is paritair samengesteld uit vertegenwoordigers van de werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden. In 2023 is de heer Steinhart namens de gepensioneerden toegetreden tot het bestuur.

In het eerste halfjaar heeft het bestuur afscheid genomen van de heer G. Groot, voorzitter van het fonds. Het bestuur is de heer Groot zeer erkentelijk voor de vele jaren dat hij zich voor het fonds heeft ingezet.

Als opvolger van de heer Groot is mevrouw E. Simons benoemd. Mevrouw Simons is niet in dienst van de werkgever en heeft ruime ervaring als bestuurder van pensioenfonds.

In bijlage 1 is een overzicht opgenomen met de samenstelling van het bestuur en overige fondsorganen op balansdatum.

Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan is samengesteld uit vertegenwoordigers van de werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden. Begin 2023 hebben 2 leden van het Verantwoordingsorgaan zich teruggetrokken. Om in de vacatures te voorzien is aan de deelnemers en gepensioneerden gevraagd zich te kandideren. Uit beide geledingen is 1 kandidaat voortgekomen zodat deze benoemd konden worden zonder verkiezingen uit te schrijven.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie bestaat actueel uit 1 lid vanuit het bestuur en 1 lid vanuit het pensioenbureau. De beleggingsadviescommissie wordt ondersteund door Willis Towers Watson Investment Consulting en Investment Communication Consultancy. Met het aftreden van de heer Groot is vacature ontstaan in de beleggingscommissie die ultimo het jaar nog niet is ingevuld.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie bestaat uit 3 leden vanuit het bestuur en 1 lid vanuit het pensioenbureau. De commissie wordt geadviseerd door een communicatiespecialist van de werkgever en een communicatiespecialist van WTW. In de samenstelling van de Communicatiecommissie hebben zich in 2023 geen wijzigingen voorgedaan.

Pensioenbureau

De uitvoering van de pensioenregeling is uitbesteed aan het pensioenbureau van Technische Unie. Met Technische Unie is een uitvoeringsovereenkomst afgesloten.

Overige uitvoeringsorganisaties en adviseurs

Het bestuur laat zich in de voorbereiding van beleidsbesluiten bijstaan door diverse adviseurs. Bij de contactpersonen van de adviseurs hebben zich in 2023 geen mutaties voorgedaan. In bijlage 1 is een overzicht van de adviseurs opgenomen.

Invulling van de sleutelfuncties IORP II

In het kader van de IORP II wetgeving zijn 3 sleutelfuncties waarvan de sleutelfunctie actuarieel is uitbesteed aan een derde. De sleutelfuncties Risicobeheer en Interne Audit worden vervuld door bestuursleden.

Klachten- en geschillen

De Pensioenfederatie heeft in 2022 de gedragslijn “Goed omgaan met klachten” gepubliceerd. Deze gedragslijn bevordert dat fondsen klantvriendelijk, transparant en eenduidig met klachten omgaan. In de gedragslijn zijn de aanbevelingen van de Ombudsman pensioenen en AFM opgenomen. De gedragslijn sluit aan bij de nieuwe regelgeving van de Wet toekomst pensioenen.

De definitie van een klacht volgens de gedragslijn luidt: “iedere uiting van ontevredenheid van een persoon gericht aan de pensioenuitvoerder, wordt beschouwd als een klacht.” Deze definitie van klacht is ruimer dan die het fonds tot nog toe hanteerde waardoor het aantal klachten is toegenomen. De in de gedragslijn voorgestane behandeling van klachten komt grotendeels overeen met de procedure die al in werking was.

Onderstaand overzicht geeft het aantal klachten weer volgens de nieuwe definitie.

Geschillen

Geschillen in behandeling op 1 januari 2023		-
Ingediende geschillen 2023	-	
Afgewikkelde geschillen 2023	-	
In behandeling 31 december 2022		-

Klachten

Klachten in behandeling op 1 januari 2023		-
Ingediende klachten 2023	6	
Afgehandeld in 2023	6	
In behandeling op 31 december 2023		-

Van de in 2023 ontvangen klachten betreffen 3 een bezwaar tegen het mogelijk invaren in een nieuwe pensioenregeling volgens de Wtp. De overige klachten betroffen de hoogte van aanspraken of uitkeringen.

Risicomanagement

Algemeen

Het is inherent aan de bedrijfsvoering van een pensioenfonds dat financiële en niet-financiële risico's worden gelopen. Het fonds benadert die risico's op een integrale wijze, dat wil zeggen: de risico's worden individueel en in samenhang beoordeeld.

Goed risicomanagement is essentieel om de doelstellingen van het fonds te realiseren. Het doel van het risicomanagement is om risico's te identificeren en te beheersen.

Voor het risicomanagement wordt het '3-lines of defense' model gehanteerd. De eerste lijn wordt gevormd door bestuur, adviseurs, commissies, vermogensbeheerders en pensioenbureau. Tot de tweede lijn behoren de sleutelfunctiehouders actuarieel en risicomanagement. De sleutelfunctiehouder interne audit vormt de derde

lijn.

In het kader van de beheersing van risico's is het onderwerp risico als vast punt opgenomen op de agenda van het bestuur. Daarnaast doet de Sleutelfunctiehouder Risico in de bestuursvergaderingen verslag van zijn bevindingen. In 2023 zijn onder meer de volgende specifieke risico-onderwerpen aan de orde geweest;

- De overgang naar een fiduciair manager voor het beheer van de totale beleggingsportefeuille. Een opinie is gegeven over het selectieproces en de wijziging van de organisatie van het vermogensbeheer. De sleutelfunctiehouder heeft geen extra risico's gesignaleerd.
- Een risico analyse ten behoeve van de aanstelling van een nieuwe vermogensbeheerder. Hierbij is een analyse gemaakt van de invloed van de beoogde wijziging op het risicoprofiel van de aandelenportefeuille en van het selectieproces. De sleutelfunctiehouder heeft geconcludeerd dat de wijziging in de portefeuille in overeenstemming is met de uitgangspunten: de wijziging leidt tot een verlaging van het risico.
- Een risico analyse voor de overgang naar een nieuwe pensioen regeling volgens de Wet toekomst pensioenen en het invaren. In de analyse zijn risico's gesignaleerd op het gebied van governance, wet- en regelgeving, financieel gebied, de transformatie zelf en IT. Het bestuur heeft een reactie op risico opinie gegeven waarin ook verbeterpunten zijn opgenomen. Deze reactie is besproken in de vergadering van januari 2024.

De sleutelfunctiehouder Actuarieel rapporteert per kwartaal zijn bevindingen. Deze bevindingen zijn geen aanleiding geweest om (aanvullende) maatregelen te nemen.

De Sleutelfunctiehouder Interne Audit heeft een audit uitgevoerd naar implementatieplan voor een nieuwe pensioenregeling volgens de Wtp per 1 januari 2025. De Sleutelfunctiehouder had een aantal aanbevelingen voor het bestuur en de conclusie van de Sleutelfunctiehouder was dat de plannen voldoende vertrouwen geven dat de implementatie zal voldoen aan de kaders en eisen die De Nederlandsche Bank daaraan stelt. In 2024 zal er door de sleutelfunctiehouder Interne Audit opnieuw het implementatieplan worden beoordeeld na vaststelling door het bestuur.

Alle sleutelfunctiehouders zijn betrokken in het traject van de WTP en worden op de hoogte gehouden van de inhoud en voortgang.

Risicohouding

De risicohouding is de mate waarin het fonds bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds risico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds. De risicohouding is tot stand gekomen na raadpleging van de deelnemers en overleg met de sociale partners.

Een hoger risico in de beleggingen betekent een hoger verwacht rendement en dat het fonds op de lange termijn een grotere kans heeft om haar ambities ten aanzien van pensioenopbouw en het toekennen van toeslagen te waar te maken. Voor de korte termijn kan een hoog risico echter ook betekenen dat de opgebouwde en ingegane pensioenen verlaagd moeten worden. Het risico in de portefeuille is dan ook een balans tussen een korte- en een lange termijn afweging. Bij de afweging speelt de risicohouding van deelnemers en sociale partners een belangrijke rol. Bij aanvang van de Asset & Liability Managementstudie (2018) heeft het bestuur een workshop met de sociale partners georganiseerd om tot beleidsuitgangspunten te komen voor de risicohouding.

De uitkomsten van de workshop zijn als volgt:

Toeslagen gemiddeld (in % van de maatstaf)	Minimaal 60%
Jaarlijkse kans op korting	Maximaal 9%
Omvang korting (zonder uitsmeren)	Maximaal 4%
Omvang korting 5 ^e percentiel (zonder uitsmeren)	Maximaal 15%

De uitkomsten van de ALM waren als volgt (15 jaars horizon):

Toeslagrealisatie	Circa 100%
Kans op korting	4%
Omvang korting	3%
Omvang korting 5 ^e percentiel	2%

Deze risicohouding heeft geresulteerd in een beleggingsmix van 50% zakelijke waarden, 50% vastrentende waarden. Om de stijging van het Vereist Eigen Vermogen te beperken is de afdekking van het renterisico verhoogd naar 70% van de verplichtingen. Ook het valutarisico wordt zoveel mogelijk afgedekt.

De beleggingsmix is bevestigd in de update van de ALM uit 2021 welke op dezelfde risicohouding was gebaseerd als de ALM 2018.

De risicohouding ten aanzien van de niet financiële risico's heeft als uitgangspunt een goede uitvoering van de pensioenregeling, continuïteit van de bedrijfsvoering en het borgen van een goede reputatie.

Solvabiliteit

Het risico met de grootste impact is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende eigen vermogen waardoor het niet aan haar ambitie van een zo waardevast mogelijk en betaalbaar pensioen kan voldoen. De solvabiliteit wordt voortdurend gemonitord aan de hand van de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

De belangrijkste maatregelen voor de beheersing van de solvabiliteit zijn vastgelegd in het premie-, toeslag-, en beleggingsbeleid. Het risico ten aanzien van het premiebeleid is dat de pensioenopbouw voor een (groot) deel gefinancierd moet worden vanuit het vermogen van het fonds. Het fonds heeft dit risico gemitigeerd door een jaarlijkse beoordeling van de evenwichtigheid van het premiebeleid en de invloed van de pensioenopbouw op de dekkingsgraad.

Toeslagen worden gefinancierd vanuit het vermogen van het fonds. De invloed van toeslagen op de solvabiliteit van het fonds is beperkt door minimumgrenzen te stellen aan het niveau van de beleidsdekkingsgraad in het toeslagbeleid.

De belangrijkste risico's ten aanzien van de beleggingen zijn het renterisico en het marktrisico.

De onderstaande tabel toont de gevoeligheid van de dekkingsgraad bij een verandering van de rentecurve en een (gelijktijdige) verandering in het rendement op aandelen, ten opzichte van de stand per 31 december 2023.

Tabel 15

Verandering aandelen/ vastgoed	Renteverandering							
	-1,05%	-0,70%	-0,35%	0,00%	0,35%	0,70%	1,05%	
-30%	98,6%	100,4%	102,3%	104,3%	106,3%	108,4%	110,6%	
-20%	104,4%	106,3%	108,3%	110,4%	112,5%	114,8%	117,1%	
-10%	110,2%	112,3%	114,4%	116,5%	118,8%	121,2%	123,6%	
0%	116,0%	118,2%	120,4%	122,6%	125,1%	127,5%	130,1%	
10%	121,8%	124,1%	126,4%	128,8%	131,3%	133,9%	136,6%	
20%	127,6%	130,0%	132,4%	134,0%	137,6%	140,3%	143,1%	
30%	133,4%	135,0%	138,4%	141,1%	143,8%	146,7%	149,6%	

De oranje kleur geeft een situatie aan waarin het fonds niet aan de vereisten van De Nederlandsche Bank voldoet

maar herstel nog mogelijk is. Als deze situatie te lang aanhoudt, moeten pensioenen worden verlaagd. Als de beleidsdekkingsgraad zich in de lichtgrijze zone bevindt is er geen sprake van korting maar ook niet van een volledige toeslag. In de groene zone kunnen de opgebouwde rechten en ingegane pensioenen gedeeltelijk dan wel geheel worden verhoogd.

Marktrisico

De waarde van de beleggingen in zakelijke waarden kan veranderen door wijzigingen in de marktprijzen. Deze wijzigingen hebben direct invloed op het beleggingsresultaat omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij de wijzigingen direct worden verwerkt. Het fonds brengt dit risico terug tot aanvaardbare hoogte door de beleggingen te spreiden over verschillende beheerders, landen, regio's, beleggingsstijlen en categorieën.

De mate van beweeglijkheid van de aandelenkoersen wordt voornamelijk bepaald door economische ontwikkelingen en sentiment op de beurzen. Het marktrisico voor opkomende markten is hoger dan voor ontwikkelde markten.

Renterisico

Voor het vastrentende-waarden deel van de beleggingen geldt dat de waarde daarvan fluctueert met de stand van de actuele rente. Voor de verplichtingen van het fonds is hetzelfde van toepassing. Een beweging in de rente heeft dus invloed op de financiële positie van het fonds. De invloed van de rente fluctuaties in de hoogte van de rente op de dekkingsgraad wordt verminderd door dit risico af te dekken in de vastrentende portefeuille. De strategische afdekking van het renterisico bedraagt 70% van de verplichtingen. Door niet het gehele risico af te dekken kan het fonds profiteren van een stijging van de rente. De afdekking van het renterisico is ondergebracht bij een beleggingsfonds. Dit betreft een maatwerkfonds waarin de afdekking van het renterisico is afgestemd op de verplichtingenstructuur van Hagee Stichting. Met dit fonds kan beter ingespeeld worden op ontwikkelingen in de rentecurves en op de eisen die Hagee Stichting stelt aan de afdekking van het renterisico.

In 2022 heeft het bestuur gebruik gemaakt van de ruimte in de strategische bandbreedte om de afdekking van het renterisico verlagen naar 66% van de verplichtingen. Deze tijdelijke maatregel was bedoeld om te profiteren van de verwachte stijging van de rente door het beleid van de centrale banken en werd maandelijks geëvalueerd. Medio 2023 is de afdekking van het renterisico weer teruggebracht naar de strategische 70%. De tijdelijke verlaging van de afdekking heeft een positieve invloed gehad op de dekkingsgraad.

Beleggingsrisico's

Bij de beleggingen van het vermogen loopt het fonds risico. Door de beleggingen te spreiden over verschillende vermogensbeheerders, categorieën, landen, stijlen, etc. wordt voorkomen dat risico's te veel worden geconcentreerd op één aspect. In het kader van de spreiding heeft het fonds meerdere beheerders voor onroerend goed en vastrentende waarden aangesteld. Voor de categorie aandelen is voor de helft een beheerder aangesteld die het vermogensbeheer onderbrengt bij 10 – 12 actieve managers, daarnaast is een beheerder aangesteld met een beperkt actief beleid. Doelstelling is om daarmee de uitslagen ten opzichte van de benchmark te beperken.

Niet financiële risico's

De niet financiële risico's worden gemonitord met behulp van jaarlijkse risicoanalyses. Ieder bestuurslid heeft één of meer risicogebieden toegewezen gekregen. Op ieder bestuurslid rust de taak om op zijn/haar risicogebied de analyse up-to-date te houden en hierover in een vaste jaarlijkse cyclus te rapporteren in het bestuur. De analyses worden uitgevoerd in de vorm van scenarioanalyses. Daarbij wordt op basis van verschillende scenario's gekeken of het fonds tegen de gevolgen van het scenario bestand is en welke aanvullende maatregelen er genomen kunnen worden om het risico binnen acceptabele grenzen te houden. In de toelichting op de jaarrekening wordt nader ingegaan op de beheersing van de niet financiële risico's.

Strategische risico's

Ontwikkelingen buiten het fonds kunnen van grote invloed zijn op het fonds. Veranderingen van het draagvlak onder de werknemers en werkgever kunnen voor het bestuur of werkgever aanleiding zijn om zich te bezinnen op de waarde van een eigen fonds boven een andere manier om pensioen op te bouwen. Door de paritaire vertegenwoordiging zijn bestuursleden goed op de hoogte van de mogelijke wijzigingen in het draagvlak onder werknemers en werkgever. Het bestuur is in staat snel op de veranderingen in te spelen.

Ontwikkelingen in de wet- en regelgeving kunnen eveneens aanleiding geven tot een herbezinning over de pensioenuitvoering. Ingrijpende wijzigingen in het pensioenstelsel kunnen tot de conclusie leiden dat het belang van de deelnemer beter gediend is bij een andere pensioenuitvoerder.

Integriteitsrisico

Ieder risico van aantasting van de reputatie of bedreiging van het vermogen of resultaat als gevolg van het niet naleven van de wet geldt als integriteitsrisico. Om de integriteit van de bedrijfsvoering te kunnen waarborgen heeft het fonds een gedragscode opgesteld die de integriteit van het fonds moeten helpen borgen. Jaarlijks toetst de compliance officer de naleving van de gedragscode en rapporteert hierover naar het bestuur.

Frauderisicoanalyse

In het belang van de stakeholders en de reputatie van het fonds heeft het bestuur maatregelen genomen die fraude voorkomen. Om frauderisico's tijdig te onderkennen is fraude een belangrijk onderdeel van de scenarioanalyses. De risicoanalyses hebben in het afgelopen boekjaar niet geleid tot aanvullende mitigerende maatregelen.

In een kleine organisatie als die van het fonds zijn de mogelijkheden tot fraude ook beperkt tot een gering aantal functionarissen. De controle mogelijkheden zijn ook beperkt. Het bestuur onderkent dit en daarom is er sprake van een strikte scheiding van functies en worden de procedures consequent uitgevoerd.

Een risico voor het fonds vormen de periodieke en eenmalige betalingen. Voor iedere betaling geldt het vierogen principe waarbij betalingen na een zichtbare controle door een tweede functionaris aan een procuratiehouder worden aangeboden.

- Een procuratiehouder kan geen betalingen opvoeren noch betalingen wijzigen. Alleen de werknemers van het pensioenbureau zijn geautoriseerd om betalingen op te voeren of te wijzigen.
- Periodieke betalingen zoals pensioenuitkeringen en belastingafdrachten worden inclusief de onderliggende stukken aan de procuratiehouders aangeboden.
- Voor betalingen aan vermogensbeheerders geldt dat deze worden voorbereid door de adviseur die ook de contacten met de vermogensbeheerders onderhoudt. Vermogensbeheerders worden vooraf geïnstrueerd over de transacties.

Misbruik op de langere termijn kan gemaakt worden door wijzigingen in de pensioenadministratie aan te brengen. Mitigerende maatregelen hiervoor zijn de beperkte toegang tot systemen en periodieke aansluitingen tussen standen van uitkeringen en voorzieningen. Daarnaast vindt er een onafhankelijke controle op de pensioengevende salarissen en premie plaats door de werkgever.

De beheersingsmaatregelen worden jaarlijks beoordeeld door het bestuur. Indien deze beoordeling daar aanleiding toe geeft worden aanvullende maatregelen getroffen.

Bestuursleden, leden van het Verantwoordingsorgaan en werknemers van het pensioenbureau houden zich aan de gedragscode van het fonds welke is gebaseerd op de template van de Pensioenfederatie en voor het laatst is geactualiseerd in 2021. Jaarlijks moeten bestuursleden, leden van het Verantwoordingsorgaan en werknemers van het pensioenbureau verklaren dat zij de gedragscode hebben nageleefd en dat ook blijven doen. Alle betrokkenen hebben deze verklaring in 2023 ondertekend.

Het fonds heeft een klachten- & geschillenregeling en een klokkenluidersregeling om mogelijke misstanden als

fraude te kunnen signaleren en klokkenluiders de mogelijkheid te bieden om fraude te melden.

Het resterende frauderisico wordt als laag ingeschat. Het stelsel van organisatie en procedures is robuust opgezet waardoor voldoende vertrouwen wordt verkregen in de correcte werking van de organisatie.

IT-risico

Het IT-beleid is gericht op adequate borging van de risico's van de informatievoorziening vanuit het oogpunt van betrouwbaarheid, toegang, beschikbaarheid, integriteit, en toekomstvastheid. Het beleid heeft tot doel de juistheid, volledigheid en privacy van (deelnemers-)data te waarborgen. Het IT-beleid van het fonds is geïnspireerd op het beleid van Technische Unie. Dit beleid is mede gebaseerd op de ISO 27001 standaard. Het Toetsingskader Informatiebeveiliging van De Nederlandsche Bank wordt eveneens gehanteerd.

Uitbestedingsrisico

Het fonds heeft een aantal werkzaamheden uitbesteed. Het pensioenbeheer is uitbesteed aan het pensioenbureau van Technische Unie, vermogensbeheer aan diverse vermogensbeheerders. In het kader van de uitbestedingen is het van belang dat het bestuur zicht houdt op het functioneren van de uitbestedingspartners. Dit zicht wordt verkregen door rapportages over het servicelevel van de Technische Unie en andere uitbestedingspartijen over interne controlemaatregelen en handhaving daarvan bij de vermogensbeheerders en rapportages van de vermogensadviseur over de kwaliteit van de beheerders en over de financiële risico's.

Juridisch risico

Veranderingen in wet- en regelgeving kunnen consequenties hebben voor het fonds en/of de positie van het fonds ten opzichte van de uitbestedingspartners. De ontwikkelingen op juridisch gebied worden nauwgezet gemonitord.

Het fonds houdt zich aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Privacygevoelige gegevens worden niet afgestaan aan de adviseurs. Gegevens van individuele deelnemers worden alleen in geanonimiseerde vorm ter beschikking van adviseurs gesteld. Ook worden verwerkersovereenkomsten met de betreffende adviseurs en andere verwerkers afgesloten.

Omgevingsrisico

Ten behoeve van de periodieke risicoanalyses heeft het bestuur het omgevingsrisico gedefinieerd als: het risico als gevolg van buiten het fonds komende veranderingen op het gebied van concurrentie, belanghebbenden, reputatie of ondernemingsklimaat.

Door op de hoogte te blijven van maatschappelijke- en andere omgevingsontwikkelingen kan het bestuur daar tijdig op inspelen.

Goed pensioenfonds bestuur

Code Pensioenfonds

De Code Pensioenfonds (hierna: de Code) is een gedragscode voor de pensioensector en bestaat uit normen die de sector zichzelf oplegt. Het doel van de Code is het vertrouwen van de belanghebbenden in het goede beheer van hun pensioen te vergroten of te herstellen. Uitgangspunt voor de Code is het "pas-toe-of-leg-uit" principe, met andere woorden als de normen niet worden nageleefd moet worden uitgelegd waarom van de norm wordt afgeweken.

De Code kent een aantal normen waarover het fonds altijd een toelichting wil verstrekken. In de onderstaande tabel wordt aangegeven welke normen dit zijn en welk onderdeel van dit verslag als toelichting dient.

Rapportagenorm	Voldoet het fonds aan de norm?	Vindplaats toelichting jaarverslag of website
Norm 5 Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Ja	In het bestuursverslag wordt gerapporteerd over het beleid en de realisatie daarvan.
Norm 31 De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Ja	In de paragraaf Bestuur onder "diversiteit" wordt hierover gerapporteerd.
Norm 33 In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Nee	Het bestuur heeft geen stappenplan opgesteld maar streeft een grotere diversiteit wel na. De beperkte vijver waarin voor (kandidaat) bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan kan worden gevist maakt het zeer moeilijk om de concrete doelen van een stappenplan te behalen.
Norm 47 Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Ja	De visitatiecommissie rapporteert in dit verslag over de naleving van de Code.
Norm 58 Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Ja	De missie, visie en strategie zijn in een aparte paragraaf in dit verslag opgenomen.
Norm 62 Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja	In het hoofdstuk vermogensbeheer wordt ingegaan op het verantwoord beleggen.
Norm 64 Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Ja	In het hoofdstuk goed pensioenfondsbestuur wordt hierover gerapporteerd.
Norm 65	Ja	In het hoofdstuk Bestuur wordt

Rapportagenorm	Voldoet het fonds aan de norm?	Vindplaats toelichting jaarverslag of website
Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.		gerapporteerd over de klachten en geschillen.

Een aantal normen uit de Code wordt niet nageleefd, deze worden hieronder toegelicht.

Rapportagenorm	Voldoet het fonds aan de norm?	Vindplaats toelichting jaarverslag of website
Norm 33 In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Nee	Het bestuur heeft geen stappenplan opgesteld maar streeft een grotere diversiteit wel na. De beperkte vijver waarin voor (kandidaat) bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan kan worden gevist maakt het zeer moeilijk om de concrete doelen van een stappenplan te realiseren.
Norm 34 De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	Nee	Op dit punt wijkt het beleid af van de code. Vertegenwoordigers van de werkgever worden benoemd totdat de werkgever de benoeming intrekt, vertegenwoordigers namens de werknemers en gepensioneerden worden gekozen uit de betreffende kring. De zittingsduur voor de gekozen leden is 6 jaar, waarbij geen restricties worden gesteld aan het aantal keren dat een bestuurslid herkozen kan worden. Motivatie van het bestuur voor deze afwijking is: <ul style="list-style-type: none"> – Het bestuur telt 10 leden. Mede door dit grote aantal komt het regelmatig voor dat, ondanks de lange zittingstermijnen, nieuwe leden in het bestuur worden benoemd. – De pensioenmaterie vergt voor de (aspirant) bestuursleden een aanzienlijk investering in tijd om geschikt te worden als bestuurslid. Geschikt blijven vergt een proces van permanente educatie. Een zittingstermijn van 4 jaar met maximaal

Rapportagenorm	Voldoet het fonds aan de norm?	Vindplaats toelichting jaarverslag of website
		<p>twee herbenoemingen doet naar de mening van het bestuur geen recht aan de investeringen die van de kandidaat worden gevraagd.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Het risico bestaat dat de langstzittende bestuursleden een dominante positie binnen het bestuur innemen. Het besluitvormingsproces bij Hagee kenmerkt zich door de open en weloverwogen wijze waarop dit plaatsvindt. In de voorbereiding van een besluit hebben bestuursleden volop de gelegenheid om hun eigen standpunt voor het voetlicht te brengen. Binnen het proces zelf is geborgd dat de langstzittende bestuursleden geen dominante positie kunnen innemen. – Het Verantwoordingsorgaan heeft aangegeven om pragmatische redenen de voorkeur te geven aan langere zittingstermijnen. – Het Verantwoordingsorgaan heeft opgemerkt dat er regelmatig nieuwe bestuursleden worden benoemd hetgeen de langere zittingstermijnen compenseert. <p>De nadelen van een lange zittingsduur zijn door de hiervoor genoemde punten niet verdwenen. Het bestuur zal voortdurend kritisch naar het eigen functioneren moeten blijven kijken om te borgen dat de balans naar de voordelen blijft overslaan.</p>
<p>Norm 35 Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.</p>	<p>Nee</p>	<p>De profielschets is neutraal, zie ook het commentaar op norm 33.</p>

Het overzicht hiervoor is gebaseerd op de Code 2018. Met ingang van 2024 wordt een nieuwe Code van kracht.

In het kader van het goed pensioenfondsbestuur worden formele documenten periodiek herzien en opnieuw vastgesteld. Het reglement voor het Verantwoordingsorgaan is al langere tijd niet herzien en zal in 2024 worden aangepast.

Functioneren van het bestuur

Jaarlijks evalueert het bestuur het eigen functioneren. Periodiek wordt de evaluatie onder begeleiding van een derde partij uitgevoerd. De evaluatie over 2023 is besproken in de vergadering van april 2024. Het collectief functioneren en de samenstelling van het bestuur is één van de besproken aandachtspunten geweest. Bestuursleden hebben aangegeven de invoering van de Wet toekomst pensioenen een intensief maar ook inspirerend proces te vinden.

Bevordering geschiktheid

De bestuursleden hebben minimaal het geschiktheidsniveau A. In het kader van de bevordering van deskundigheid en geschiktheid worden jaarlijks twee aparte themavergaderingen belegd waarin dieper wordt ingegaan op een specifiek onderwerp. De themavergaderingen van 2023 stonden in het teken van de Wet toekomst pensioenen. Ook volgen bestuursleden cursussen, seminars en workshops over verschillende pensioenonderwerpen.

In het kader van het bevorderen van de deskundigheid past de verdeling van de aandachts- en risicogebieden van het fonds onder de bestuursleden waarbij zo dicht mogelijk wordt aangesloten bij de professionele deskundigheid en opleiding. Ieder lid van het bestuur heeft één of meerdere aandachts- en risicogebieden toegewezen gekregen.

Compliance officer

De voornaamste taken van de compliance officer is het toezicht houden op de naleving van de gedragscode en van wettelijke regelingen. Jaarlijks toetst de compliance officer de naleving van wet- en regelgeving en gedragscode.

De basis voor de gedragscode wordt gevormd door de modelgedragscode van de Pensioenfederatie. Jaarlijks verzoekt de compliance officer de bestuursleden, medewerkers van het pensioenbureau en leden van het Verantwoordingsorgaan een enquête met betrekking tot het handelen conform de gedragscode in te vullen. De resultaten van de enquête over de periode oktober 2022 tot oktober 2023 zijn in de vergadering van december 2023 gerapporteerd.

Mede op basis van de resultaten van het onderzoek heeft de compliance officer geconcludeerd dat er geen aanleiding is om te twijfelen aan de correcte naleving van wet- en regelgeving en interne regels zoals de gedragscode.

Visitatiecommissie

Het intern toezicht wordt uitgeoefend door Visitatiecommissie Holland. De commissie heeft als taken het beoordelen van de beleids- en bestuursprocedures en interne beheersmaatregelen; het beoordelen van de wijze waarop het bestuur omgaat met risico's op lange termijn en het beoordelen van de wijze waarop het fonds wordt bestuurd.

Jaarlijks wordt er een visitatie uitgevoerd. De rapportage van de visitatiecommissie is als separaat onderdeel in dit verslag opgenomen.

Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan geeft een oordeel over het handelen van het bestuur ten aanzien van het gevoerde beleid en over de beleidskeuzes voor de toekomst. Het bestuur overlegt meerdere malen per jaar met het Verantwoordingsorgaan, waarvan minimaal één keer voltallig. De leden van het Verantwoordingsorgaan worden uitgenodigd voor de themavergaderingen.

Om een oordeel te kunnen geven moet het Verantwoordingsorgaan op de hoogte blijven van de ontwikkelingen die er bij het fonds spelen. In het kader daarvan ontvangt het Verantwoordingsorgaan dezelfde informatie als de leden van het bestuur.

Het rapport van het Verantwoordingsorgaan is als separaat onderdeel in dit verslag opgenomen.

Toezichthouder

Het afgelopen jaar zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door De Nederlandsche Bank geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Pensioenregeling

De kenmerken van de pensioenregeling zijn als volgt:

	Regeling 1 januari 2023
Pensioensysteem	Middelloon CDC
Pensioenleeftijd	68
Maximum pensioengevend salaris (EUR)	128.810
Franchise (EUR)	16.322
Opbouwpercentage	1,875%
Nabestaandenpensioen	70%
Premie	31,6%

Premie en pensioenopbouw

Met de werkgevers is een premie vaste periode van 5 jaar overeengekomen. Vanaf 1 januari 2023 tot en met 31 december 2027 bedraagt de premie 31,6% van de grondslag. In de premie zijn opslagen begrepen voor premievrije voortzetting bij arbeidsongeschiktheid, tijdelijk nabestaandenpensioen en solvabiliteit. In geval van een overgang naar een pensioenregeling volgens de Wtp kan de overeenkomst worden opgezegd.

Bij het bepalen van de gedempte kostendekkende premie gaat het fonds uit van een verwacht rendement. In het laatste kwartaal van een jaar neemt het bestuur een besluit over de pensioenopbouw voor het komende jaar. In beginsel wordt aangestuurd op het stabiele opbouw waarbij de premie kostendekkend is.

De pensioenopbouw voor 2023 is in 2022 vastgesteld op 1,875% bij een ex-ante premiedekkingsgraad van 115%, ex post is deze premiedekkingsgraad vastgesteld op 114%.

Toeslagverlening

De toeslagverlening (indexatie) is voorwaardelijk. Dit betekent dat er geen recht is op een toeslag, jaarlijks besluit het bestuur of en in welke mate er een toeslag verleend kan worden. Toeslagen worden geheel gefinancierd uit het beleggingsrendement.

Bij de feitelijke toekenning van toeslagen hanteert het bestuur een beleidsstaffel als leidraad die gebaseerd is op de mogelijkheden die de pensioenwet biedt. Deze staffel geldt als uitgangspunt; bij de jaarlijkse besluitvorming zal het bestuur andere relevante economische omstandigheden in ogenschouw nemen. De inhoud van de staffel is als volgt:

Beleidsdekkingsgraad	Toeslagverlening
< 110%	0%
> 110% < grens volledige toeslag (op basis van toekomstbestendig indexeren)	Mate van toeslagverlening op basis van mogelijkheden toekomstbestendig indexeren. Na de toeslagverlening moet de beleidsdekkingsgraad groter of gelijk zijn aan 110%.

> grens volledige toeslag (op basis van toekomstbestendig indexeren)	100% Mogelijk inhaaltoeslag, maximaal 1/5 ^e van het beschikbare vermogen mag worden ingezet.
--	--

Kortingssystematiek

Als de financiële positie van het fonds ontoereikend is, geldt als uiterste maatregel dat pensioenaanspraken en rechten op pensioen verlaagd worden. Deze verlaging wordt toegepast:

- Onvoorwaardelijk: als het eigen vermogen zich 5 achtereenvolgende jaren onder het wettelijk minimumniveau (104,2%) bevindt.
- Voorwaardelijk: als het fonds volgens het herstelplan niet op eigen kracht kan herstellen binnen de daarvoor geldende termijn, deze situatie doet zich voor bij een (geschatte) beleidsdekkingsgraad van minder dan 92%.
- Als alle overige sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet.

Voor de voorwaardelijke kortingen geldt dat jaarlijks wordt beoordeeld of de korting nog noodzakelijk is in het kader van het dan geldende herstelplan. Is dit niet het geval dan vervalt de korting.

Als het fonds 5 jaren achtereen niet voldoet aan de vereisten ten aanzien van het minimum vereist eigen vermogen en ook bij de laatste vaststelling hier niet aan voldoet moet een onvoorwaardelijke korting worden toegepast. Deze korting wordt direct toegepast.

Deelnemers

Het aantal actieve deelnemers is in 2023 gestegen ten opzichte van het niveau van ultimo 2022. De volgende tabel illustreert het verloop van de deelnemersaantallen:

Tabel 16

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Gepensioneerden	Totaal
Stand per 31 december 2022	2.361	1.497	1.592	5.450
Toetredingen	252	-	-	252
Uittredingen met premievrije rechten	-191	191	-	-
Overlijden	-2	-4	-66	-72
Pensioneringen en ingang partnerpensioen	-26	-23	81	32
Beëindiging pensioen	-	-	-	-
Waardeoverdrachten	-	-104	-	-104
Afkopen	-	-	-5	-5
Overige mutaties	1	-1	-	-
Stand per 31 december 2023	2.395	1.556	1.602	5.553

Het aantal actieve deelnemers vertoont een stijgende lijn. Voor gewezen deelnemers geldt dat kleine pensioenen (2023: kleiner dan € 594,89) automatisch overgedragen kunnen worden naar een nieuwe pensioenuitvoerder. Hiervoor is geen toestemming vereist van de gewezen deelnemer.

Technische Analyse

In het volgende overzicht is de analyse van het resultaat opgenomen. Het saldo tussen baten en lasten bedraagt -/- € 32 miljoen en komt ten bate van het eigen vermogen.

Tabel 17 (x € 1.000,-)

	2023	2022	
Beleggingen			
Beleggingsresultaten	67.624	-207.145	
Benodigde Interest	-14.333	2.825	
Wijziging van marktrente gedurende jaar	-15.038	178.329	
<i>Subtotaal</i>	38.253	-25.991	
Premieresultaat en kosten			
Premie	23.159	22.238	
Premie risicoherverzekering	-452	-482	
Pensioenopbouw in het jaar	-17.238	-20.927	
Risicokoopsommen	-1.299	-1.631	
Dekking kosten	-869	-918	
<i>Subtotaal</i>	3.301	-1.720	
Overig resultaat			
Resultaat op waardeoverdrachten	-15	89	
Resultaat op kosten	-130	73	
Resultaat op uitkeringen	-42	-48	
Kanssystemen	1.015	470	
Indexatie en overige toeslagen	-10.819	-27.632	
Gewijzigde waarderingsgrondslagen	-	-2.292	
Overige baten en lasten	211	265	
<i>Subtotaal</i>	-9.780	-29.075	
Totaal saldo baten en lasten	31.774	-56.786	

Premie

Per 1 januari 2023 is de pensioenpremie vastgesteld op 31,6% van de gezamenlijke pensioengrondslag. Volgens de overeenkomst met de werkgever is deze premie van kracht voor de periode tot en met 31 december 2027. Omdat de premie vaststaat en deze kostendekkend moet zijn wordt voor de aanvang van een kalenderjaar bekeken welk saldo uit de premie beschikbaar is voor de pensioenopbouw. Om te bepalen welke pensioenopbouw mogelijk is wordt uitgegaan van een verwacht rendement op basis van de maximale parameters volgens de Commissie Parameters en de strategische beleggingsmix van het fonds. Het maximale rendement op vastrentende waarden volgt uit de rentetermijnstructuur per 30 september en wordt voor 5 jaar gefixeerd.

Daarnaast dient het fonds de kostendekkende premie te berekenen op basis van de werkelijke rente per ultimo van het jaar, de zogenaamde zuivere kostendekkende premie. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de verschillende premieberekeningen.

Tabel 18 (x € 1.000,-)

	2023	2022
Zuivere kostendekkende premie	23.408	28.185
Gedempte kostendekkende premie	21.777	16.244
Feitelijke premie	23.054	22.133

Het fonds dient de pensioenpremie vast te stellen op een kostendekkend niveau. Of aan de wettelijke eis van een kostendekkende premie wordt voldaan wordt bepaald in het jaar voorafgaand aan het boekjaar (ex-ante). De vergelijking tussen de feitelijke premie en de gedempte premie ziet er als volgt uit:

Tabel 19 (x € 1.000,-)

	Ex-Ante	Ex-Post
Gedempte kostendekkende premie	20.273	21.777
Toevoeging/ onttrekking premiedepot	-1.149	-
Feitelijke premie (inclusief WIA-hiaat)	21.422	22.010
Overschot/tekort	-	233

Voor aanvang van het rapportagejaar wordt bepaald of de premie kostendekkend is.

Vermogensbeheer

Het beleggingsbeleid is gericht op het op lange termijn behalen van een beleggingsrendement dat hoger is dan de groeivoet van de verplichtingen. Het verschil in rendement op de beleggingen en de groeivoet van de verplichtingen komt tot uiting in de dekkingsgraad van het fonds. Het beleggingsbeleid is gericht op het beheersen van dit verschil in rendement tussen beleggingen en verplichtingen.

Duurzaamheid

Beleggen

Het bestuur geeft ongewijzigd invulling aan het beleggingsbeleid middels het participeren in beleggingsfondsen. Het fonds heeft aandacht voor duurzaamheid bij haar beleggingen en is zich daarbij bewust van haar maatschappelijke rol en de verantwoordelijkheid die daarbij hoort. Het bestuur wil meer doen dan het wettelijk minimum, maar de implementatie moet wel praktisch haalbaar zijn. Daarom:

- Heeft het pensioenfonds de maatschappelijke verantwoordelijkheid benoemd in haar beleggingsbeleid.
- Integreert het pensioenfonds maatschappelijke verantwoordelijkheid als aanvullend criterium in haar beleggingsbesluitvorming (naast o.m. verwacht rendement, kosten en operationele overwegingen).
- Legt het pensioenfonds jaarlijks verantwoording af over het gevoerde beleid.
- Zijn marginaal hogere kosten voor de beleggingen toegestaan, op voorwaarde dat het verwachte meer rendement van duurzame of verantwoorde beleggingsoplossingen kan worden vastgesteld.
- Realiseert het bestuur zich dat de mogelijkheden en inzichten omtrent verantwoord beleggen evolueren en evalueert daarom ieder jaar het verantwoord beleggingsbeleid.

Het fonds classificeert de pensioenregeling niet als een product dat ecologische of sociale kenmerken promoot. Daarmee classificeert het fonds zich voor artikel 6 van de Sustainable Finance Disclosure Regulation.

Het fonds kiest ervoor om het pensioenproduct voorlopig te classificeren als "overig". Hagee neemt duurzaamheid als aanvullend criterium mee in haar beleggingsbesluitvorming, maar richt zich niet op een specifiek duurzaamheidsdoel (artikel 9 SFDR) en promoot ook geen ecologische of sociale kenmerken (artikel 8 SFDR). De onderliggende beleggingen van de pensioenregeling houden daarom geen rekening met de EU-criteria

voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Het fonds integreert maatschappelijke verantwoordelijkheid als aanvullend criterium in haar beleggingsbesluitvorming (naast o.m. verwacht rendement, kosten en operationele overwegingen). Hierover legt het pensioenfonds jaarlijks verantwoording af. Hierbij wordt echter niet expliciet rekening gehouden met ongunstige effecten van beleggingen op duurzaamheidsfactoren zoals gedefinieerd onder de EU Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR).

Het pensioenfonds maakt gebruik van beleggingsfondsen om te beleggen en is daardoor afhankelijk van het gevoerde duurzaam beleggingsbeleid van de fondsbeheerder. Het bestuur weegt bij de selectie van fondsen het duurzaam beleggingsbeleid mee en kijkt daarbij specifiek naar de volgende criteria:

- De mate van integratie van Environment, Social en Governance (ESG) aspecten in het beleggingsbeleid. Hierbij wordt gekeken of duurzaamheidscriteria worden meegenomen bij het maken van beleggingskeuzes om het rendement van de beleggingen op lange termijn te verhogen door duurzaamheidsrisico's te mitigeren en duurzaamheidsmogelijkheden te benutten.
- Het stem- en betrokkenheidsbeleid. Hierbij wordt gekeken of de dialoog met bedrijven wordt aangegaan over duurzaamheid en stemrecht wordt uitgeoefend om verandering te bewerkstelligen.
- Het uitsluitingsbeleid. Hierbij wordt gekeken of bedrijven of bedrijfstakken worden uitgesloten om, vanwege duurzaamheidsaspecten, in te beleggen.

Hoewel het duurzaam beleggingsbeleid een belangrijk aspect is bij de selectie is het niet noodzakelijkerwijs doorslaggevend. Het is een aanvullend criterium naast onder meer verwacht rendement, kosten en operationele overwegingen.

Hieronder volgt een samenvatting van de huidige integratie van duurzaamheidsrisico's per beleggingscategorie:

Aandelen

Het fonds belegt in aandelen via een multi-manager wereldwijde aandelenstrategie waarbij 8 tot 12 managers een portefeuille samenstellen met een beperkt aantal aandelen. Integratie van duurzaamheidsfactoren in het beleggingsbeleid verbetert het risico- rendementsprofiel door beheersing van risico's en het inspelen op nieuwe kansen. De vermogensbeheerder rapporteert over duurzaamheidsrisico's van de portefeuille.

Bedrijfsobligaties

De vermogensbeheerder integreert duurzaamheidsrisico's om het risico- rendementsprofiel te verbeteren. De vermogensbeheerder rapporteert over duurzaamheidsrisico's van de portefeuille.

Liability Driven Investments

De LDI-portefeuille bestaat hoofdzakelijk uit renteswaps, staatsobligaties en geldmarktbeleggingen. Het effect van duurzaamheidsfactoren is kleiner dan bij de andere categorieën door central clearing van renteswaps, de kredietwaardigheid van de obligaties en de korte looptijd van de geldmarktfondsen. ESG wordt geïntegreerd in de geldmarktfondsen en heeft engagement beleid voor tegenpartijen. De beheerder rapporteert over de duurzaamheidsrisico's.

Vastgoed, beursgenoteerd

Het fonds investeert passief in beursgenoteerd vastgoed. Het ESG-risico is onderhevig aan het algemene ESG-beleid van de beheerder dat bestaat uit engagement, uitsluitingen en stembeleid. De impact van het uitsluitingenbeleid is gering.

Vastgoed, niet-beursgenoteerd

Het fonds belegt in woningen in Nederland. De vermogensbeheerder is een actieve beheerder met een sterke integratie van duurzaamheidsrisico's. De integratie van duurzaamheidsrisico's wordt gemonitord op basis van

rapportages. De beheerder is aangesloten bij de Global ESG Benchmark for Real Assets zodat het duurzaamheidsbeleid vergeleken kan worden met andere vastgoedbeheerders.

Hypotheke

De vermogensbeheerder integreert duurzaamheidsrisico's door zich te richten op risico's die het meest materieel zijn voor hypotheke zoals energieverbruik van woningen, koolstofvoetafdruk, overstromingen en achterstallig onderhoud. De beheerder rapporteert maandelijks over duurzaamheidsrisico's.

Beleggingsstrategie

Het strategisch beleggingsbeleid is vastgesteld op basis van de resultaten van een ALM-studie (2018) en een update daarvan (2021). Daarbij heeft het bestuur bandbreedtes gedefinieerd waarbinnen de feitelijke beleggingsmix zich mag bewegen zonder dat herbalancering wordt geactiveerd.

Bevindt de feitelijke mix zich buiten de bandbreedtes dan vindt herbalancering plaats of wordt dat gemotiveerd achterwege gelaten. Per ultimo 2023 bevond de feitelijke mix zich binnen de gedefinieerde bandbreedtes.

Het beleid dat uit deze studie volgt kan als volgt worden samengevat:

Tabel 20

	Mix 31-12-2023			Strategische mix
	minimum	strategisch	maximum	ALM-studie
Vastgoedbeleggingen	5,0%	10,0%	15,0%	10,0%
Aandelen	35,0%	40,0%	45,0%	40,0%
Vastrentende waarden	45,0%	50,0%	55,0%	50,0%
Totaal		100,0%		100,0%

Volgens het herbalanceringsbeleid worden de allocaties naar vastrentende waarden en zakelijke waarden per kwartaal binnen de vastgestelde bandbreedtes gebracht.

Portefeuille

De feitelijke beleggingsmix ten opzichte van de strategische beleggingsmix kan als volgt worden geïllustreerd:

Tabel 21

Categorie	Waarde x € 1,000	31-12-2023	
		Allocatie Feitelijk	Strategisch
Vastgoedbeleggingen	55.706	9,5%	10,0%
Aandelen	233.797	39,7%	40,0%
- Wereldwijd	233.797	39,7%	40,0%
Vastrentende waarden	299.470	50,8%	50,0%
- Korte looptijd	77.740	13,2%	13,5%
- Lange looptijd	160.954	27,3%	31,5%
- Hypotheken	60.776	10,3%	5,0%
Totaal	588.973	100,0%	100,0%

De afdekking van het renterisico vindt plaats met behulp van de portefeuille vastrentende waarden met een lange looptijd. Strategisch wordt het renterisico voor 70% van de waarde van de verplichtingen afgedekt met een bandbreedte van plus of min 5%. Medio 2022 is naar aanleiding van de gestaag stijgende rente, de norm voor de afdekking van het renterisico tijdelijk bepaald op 66% van de verplichtingen. Medio 2023 is deze norm weer teruggebracht op 70% van de verplichtingen.

Tabel 22

	31-12-2023	
	Feitelijk	Strategisch
Afdekking renterisico in % van de nominale verplichtingen	69,3%	70,0%

Rendement

Het totale rendement van de beleggingen bedroeg 12,7% ten opzichte van de benchmark van 12,1%. Dit is een outperformance van 0,6% welke geheel het gevolg is van het rendement op de categorie zakelijke waarden ten opzichte van de benchmark.

Per categorie bedroeg het rendement van de feitelijk mix en het rendement van de benchmark:

Tabel 23

Beleggingscategorie	2023		
	Rendement	Benchmark	Vershil
Vastgoedbeleggingen	-2,3%	0,1%	-2,4%
Aandelen	24,9%	21,0%	3,9%
Vastrentende waarden	6,2%	7,4%	-1,2%
Totaal	12,7%	12,1%	0,6%

De afdekking van het renterisico is vormgegeven door middel van een portefeuille van renteswaps die is begrepen in de vastrentende waarden.

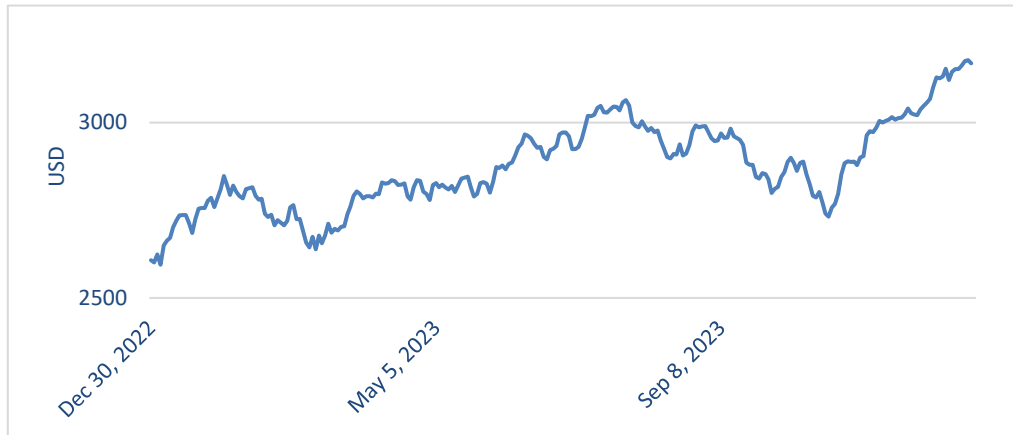
Terugblik op de financiële markten

Na de hoge inflatie in 2022 is 2023 niet optimistisch gestart: naar verwachting hoge inflatie, een krappe arbeidsmarkt en een groeiende kans op een recessie. Bedrijfswinsten bleken echter mee te vallen en de inflatie vertoonde een gestage daling.

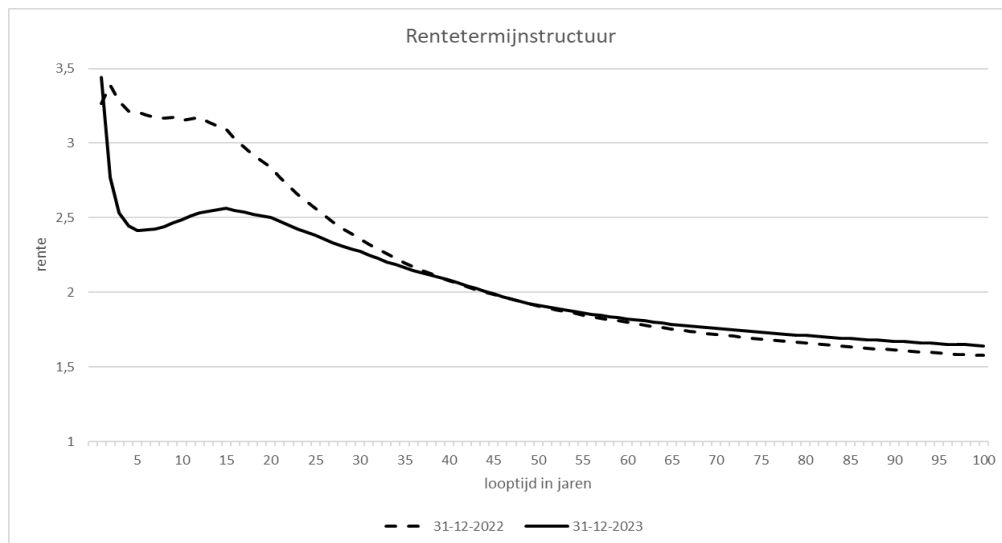
Doordat de inflatie meer richting de doelstellingen van de centrale banken bewoog werd de verwachting gevoed dat centrale banken de rente zouden verlagen. Voor aandelenmarkten was deze verwachting een stimulans op de weg omhoog. Aandelen zijn tegen de verwachtingen in 2023 gestegen met ruim 20%. Binnen de aandelenportefeuille waren er grote verschillen in de ontwikkeling tussen verschillende sectoren. De technologie sector noteerde een rendement van ongeveer 50% terwijl rentegevoelige sectoren daalden.

De ontwikkeling van aandelen opkomende markten was minder rooskleurig onder invloed van de ontwikkelingen in China. China werd geconfronteerd met een tegenvallende economische groei.

De grafiek hieronder toont het verloop van de MSCI World Standard (large & mid cap).

De inflatie in Europa lag in 2022 met 10%, ver boven doelstelling van de ECB. Eind 2023 was de inflatie gedaald naar een niveau van +/- 2,5%. In de VS vertoonde de inflatie een gelijksoortige ontwikkeling waarop de FED de verwachting uitsprak dat de rente in 2024 weer verlaagd kon worden. De ECB heeft terughoudender gereageerd met de verwachtingen voor rentedalingen. Per saldo is de rente gedaald wat geïllustreerd wordt door de grafiek van het verloop van de rentetermijnstructuur in 2023.

Met name de rente voor de korte looptijden is gedaald. De daling van de rente heeft een negatief effect gehad voor de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Het effect op de dekkingsgraad van de renteverandering was +/- 2% in 2023.

Beoordeling controlemaatregelen vermogensbeheerders

Het is voor het bestuur van belang zich een beeld te vormen van de werking van de interne controlemaatregelen bij de vermogensbeheerders. Daartoe zijn bij de vermogensbeheerders jaarverslagen en verklaringen opgevraagd over de werking van de administratieve organisatie en interne controle. Deze verklaringen zijn opgesteld aan de hand van (internationale) standaarden zoals SSAE 16 en ISAE 3402.

Daarnaast ontvangt de beleggingsadviescommissie ieder halfjaar een rapportage over de vermogensbeheerders. Hierin worden de sterke en zwakke punten en eventuele issues in de organisatie van de vermogensbeheerders uiteengezet.

De rapportages van de vermogensbeheerders in combinatie met de rapportages van de beleggingsadviseurs gaven het bestuur geen aanleiding om het vertrouwen in de vermogensbeheerders te verliezen.

Vooruitblik 2024

Economische ontwikkelingen

Vooruitblik op de financiële markten

De positieve trend in het laatste kwartaal van 2023 heeft zich ook in het eerste kwartaal van 2024 voortgezet. De economie blijft zich positief ontwikkelen. Twijfels bestaan er over de verwachte daling van de rente. De inflatie lijkt hardnekkiger dan eerder verwacht. De daling van de inflatie gaat langzamer waardoor ook de renteverlagingen door de centrale banken later worden doorgevoerd dan verwacht.

Begin oktober heeft Hamas, de militaire tak van de Palestijns Islamitische politieke beweging een aanval uitgevoerd op Israël. De hierop volgende oorlog tussen Hamas en Israël heeft veel kwaad bloed gezet bij pro-Palestijnse bewegingen in de Arabische wereld. Zo voeren Houthi rebellen aanvallen uit op schepen in de Rode Zee. Hierdoor zien rederijen zich genoodzaakt hun schepen om te leiden langs Zuid-Afrika waardoor de vrachtprijzen oplopen. Dit kan een opwaartse druk op de inflatie geven.

Op 14 april heeft Iran een aanval uitgevoerd op Israël met drones en raketten. Vooralsnog heeft deze aanval niet geleid tot een escalatie van het conflict. De kans op een conflict op grotere schaal in het Midden-Oosten is wel sterk toegenomen. Een dergelijk conflict zal ook gepaard gaan met een verstoring van de aanvoer van aardolie met gevolgen voor de wereldeconomie.

De voortzetting van de oorlog in de Oekraïne en een dreigend militair ingrijpen van China in Taiwan vormen twee andere geopolitieke zorgen.

In 2024 worden verkiezingen gehouden voor het Europees Parlement en er worden presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten gehouden. De verkiezingen in deze twee economische machtsblokken brengen onzekerheid mee voor de financiële markten.

Wet- & regelgeving

De Wet toekomst pensioenen is in mei 2023 aangenomen door de Eerste Kamer. Lagere wet- en regelgeving is nog niet gereed. Er moet nog wetgeving worden ontwikkeld met betrekking tot de collectieve uitkeringsfase voor een solidaire premiereregeling.

Ook de regelgeving vanuit de toezichthouders is nog volop in ontwikkeling. Op basis van ingediende plannen worden de eisen van de toezichthouders voortdurend aangepast. Onder het kopje "Bestuur" wordt nader ingegaan op de gevolgen van de Wtp voor Hagee.

Nabestaandenpensioen

Met de invoering van het nieuwe pensioenstelsel worden ook nieuwe regels van kracht voor het nabestaandenpensioen. De ontwerpregeling voorziet in een partnerpensioen op verzekeringsbasis waarvan de uitkering gerelateerd is aan het salaris.

Wet bedrag ineens

De Wet bedrag ineens biedt deelnemers de mogelijkheid om 10% van het pensioenkapitaal in 1 keer op te nemen. Aanpassingen van het wetsvoorstel hebben tot gevolg dat de doelgroep voor de regeling kleiner is geworden, de regeling is niet meer toegankelijk voor deelnemers die hun pensioen vervroegd in laten gaan. Om fiscale redenen mag betaling worden uitgesteld naar januari van het jaar nadat de AOW is ingegaan. Een laatste wijziging betreft de hoogte van de vaste pensioenuitkering, deze wordt al bij ingang gebaseerd op het verlaagde kapitaal. Overleg met de Pensioenfederatie en het Verbond van Verzekeraars heeft geleid tot een beter uitvoerbare regeling. De invoering is voorzien op 1 januari 2025.

Verordening beheersen ICT-risico's (DORA)

De verordening voor het beheersen van ICT-risico's bevat bepalingen die zien op de governance van het bestuur,

vereisten inzake ICT-risicobeheer, incident rapportages, tests op digitale operationele veerkracht, het in kaart brengen van ICT-risico's bij derden aanbieders en het mogelijk maken van informatie-uitwisselingen van entiteiten. Op 16 januari 2023 is de verordening in werking getreden en op 17 januari 2025 moeten fondsen de verordening geïmplementeerd hebben.

Bestuur

De agenda van het bestuur zal ook in 2024 voor een groot deel in het teken staan van de Wet toekomst pensioenen. In 2021 is gestart met het overleg met de sociale partners met het verwerven van kennis.

Sociale partners zijn inmiddels in de fase dat principe besluiten genomen kunnen worden. Het bestuur heeft geconstateerd dat besluitvorming, vastlegging daarvan en voorbereiding een zodanige vertraging hebben opgelopen dat de beoogde implementatie datum niet haalbaar is en heeft daarom de implementatie uitgesteld tot 1 januari 2026.

De invoering van een pensioenregeling volgens de Wtp betekent een wijziging in de financieringswijze van het pensioen. In plaats van een aanspraak op pensioen krijgen deelnemers een individueel pensioenkapitaal waaruit de uitkering gefinancierd wordt. Om de individuele kapitalen te kunnen administreren wordt een nieuw administratief systeem ingevoerd. Daarnaast heeft de invoering invloed op het beleggings- en communicatiebeleid.

De voorbereidingen voor de overgang naar de nieuwe regeling zijn in volle gang. Om deelnemers en uitkeringsgerechtigden te informeren wordt een communicatieplan voorbereid.

Amstelveen, 6 juni 2024

Mw. Drs. E.A. Simons
Voorzitter

Drs. T. Melchior
Penningmeester

Mw. Mr. M.M. Oude Reimer
Secretaris

Ir. J. Ouwerkerk EMIA RO
SFH Interne Audit

Ing. R. van Groningen
Lid

Drs. W. Korving
SFH Risicobeheer

A.T.J. van Rijt
Lid

H. Steinhart
Lid

H. Tol
Lid

D. Willemsz
Lid

Verantwoording & Toezicht

Verslag van het verantwoordingsorgaan

Taak en werkwijze

Het is de taak van het verantwoordingsorgaan (hierna te noemen het VO) om het door het bestuur van Hagee Stichting (hierna te noemen het fonds) gevoerde beleid te beoordelen. Het VO doet dit onder andere vanuit alle documenten en informatie die het VO ontvangt van het bestuur, van het pensioenbureau en van belangenorganisaties. Het VO ontvangt alles wat ook aan de bestuursleden wordt gestuurd, waardoor het VO geen informatieachterstand heeft ten opzichte van bestuursleden van het fonds.

Met de informatie uit deze documenten, uit gezamenlijke vergaderingen met het bestuur, uit overleg met de voorzitter van het bestuur en het manager pensioenbureau en uit eigen overleg toetst het VO het door het bestuur gevoerde beleid in relatie met de missie en visie van het fonds. In het bijzonder wordt hierbij nagegaan of er bij het gevoerde beleid en bij het voorgenomen beleid voldoende rekening wordt gehouden met de belangen van alle betrokken partijen, de actieven, de slapers, de uitkeringsgerechtigden en de werkgever.

Organisatie

Helaas heeft het VO net als in 2022 te maken gehad met wisselingen in de samenstelling van het VO. Zowel Volkert Paap, vertegenwoordiger van de uitkeringsgerechtigden, als Paul de Nooijer, vertegenwoordiger van de werknemers, hebben het VO verlaten. Om de continuïteit van het VO te borgen heeft het bestuur Ton Smeele tijdelijk in het VO benoemd zodat het VO feitelijk uit minimaal 2 personen heeft bestaan. Ton Smeele was als lid van de ondernemingsraad eerder betrokken geweest bij het overleg over de Wtp. Na verkiezingen in september zijn twee nieuwe leden toegetreden, Patrick Overdijk namens de werknemers en Wim van Rixtel namens de uitkeringsgerechtigden.

Onderwerpen 2023

Continuïteit

Zowel voor het VO als voor het bestuur is het lastig geschikte kandidaten te vinden. De DNB stelt steeds hogere eisen aan nieuwe leden waardoor het lastig is binnen de eigen organisatie geschikte kandidaten te vinden. Zeker bij een complex onderwerp zoals de overgang naar een Wtp regeling, is het lastig dat halverwege het traject leden het bestuur of VO verlaten. Het kost niet alleen tijd om een geschikte vervanger te vinden maar het duurt ook geruime tijd voordat de nieuwe leden zich ingewerkt hebben in de materie. Met name voor de zwaardere bestuursfuncties zoals het voorzitterschap en sleutelfunctiehouders (SFH) liggen de eisen dermate hoog dat deze functies niet intern ingevuld kunnen worden. Voor een ondernemingspensioenfonds geniet dat eigenlijk niet de voorkeur. Wij adviseren het bestuur daarom om met de werkgever in overleg te gaan om te kijken naar een regeling waarbij medewerkers expliciet worden vrijgemaakt voor het werk in bestuur, VO en andere medezeggenschapsorganen. Het zou daarbij goed zijn als deze activiteiten ook op een eigen kostenplaats terecht komen, waardoor het werk niet ten laste komt van de kostenplaats voor het normale werk van de medewerker. Daarmee wordt er bij leidinggevenden een groter draagvlak gecreëerd.

Ontwikkeling dekkingsgraad in 2023

De feitelijke dekkingsgraad is in 2023 gestegen van 118,3% naar 122,6%, met name de laatste maanden droegen daar aan bij. Op 31 oktober, de peildatum voor het vaststellen van de indexatie, was de inflatie negatief door de sterk gedaalde energiekosten. Bij het bepalen van de toeslag voor 2023 heeft het bestuur gebruik gemaakt van de ruimte die de Algemene Maatregel van Bestuur biedt en een toeslag toegekend van 2,3%. De wijze waarop deze toeslag tot stand is gekomen is besproken met het VO en het VO is van mening dat hierbij voldoende aandacht is geweest voor de evenwichtigheid van dit besluit.

De ambitie van het fonds is om zo mogelijk volledige toeslagen toe te kennen. Het VO plaatst, net als vorig jaren, een kritische kanttekening bij de haalbaarheid van deze ambitie onder het huidige Financiële Toetsingskader nu er de afgelopen negen jaar gemiddeld minder dan 50% van de prijsinflatie is geïndexeerd en ook de opbouw enige jaren onder druk heeft gestaan.

Ontwikkelingen rond Wtp

In 2022 waren de Wtp bijeenkomsten met bestuur, sociale partners en het VO nog voornamelijk beeldvormend. In 2023 waren de bijeenkomsten gericht op besluitvorming. Eind 2023 heeft dit geresulteerd in een regeling welke is vastgelegd in het concept transitieplan. Als sociale partners een formeel akkoord hebben bereikt kunnen de volgende stappen in het proces worden genomen. Het feit dat het VO gedurende het hele voortraject met alle partijen aan tafel heeft gezeten verkleint de kans dat de noodzakelijke adviezen van het VO gaan leiden tot vertraging.

Over het communicatieplan is een eerste advies uitgebracht. Het plan wordt in 2024 aangevuld op basis van de laatst bekende eisen van de Autoriteit Financiële Markten.

Beleggingsbeleid

Het bestuur is gebruik gaan maken van een fiduciaire vermogensbeheerder (Van Lanschot Kempen). Het VO ziet in deze stap een goede voorbereiding op de uitvoering van de Wtp waarvoor een efficiëntere organisatie van het vermogensbeheer noodzakelijk is.

Overleggen Verantwoordingsorgaan

Ondanks het feit dat het VO in 2023 vijf maanden incompleet is geweest hebben er, naast de Wtp sessies, zeven keer interne overleggen plaats gevonden. Eén daarvan was met de toenmalige voorzitter van het fonds en de manager Pensioenbureau. Het bestuur van het fonds heeft verschillende vergaderingen met sociale partners geïnitieerd in het kader van de Wtp.

Bij de bestuursvergaderingen van 2 februari (themavergadering in het kader van de Wtp) en 6 juni (Jaarstukken) is het VO ook aanwezig geweest. De verslagen van interne overleggen worden gearchiveerd bij het pensioenbureau.

Vooruitblik 2024

De invoering van het nieuwe pensioenstelsel zal in 2024, net als in de voorgaande jaren, veruit het belangrijkste onderwerp worden voor het VO. In ieder geval zal een adviesaanvraag voor de invoering van de nieuwe pensioenregeling behandeld gaan worden. Evenwichtige belangenafweging bij het invaren zal voor het VO een belangrijk aandachtspunt zijn. Daarnaast volgt het VO de uitvoering van het communicatieplan op de voet.

Conclusie

Zowel in het bestuur als in het VO is het nauwelijks merkbaar namens welke groep (actieven, uitkeringsgerechtigden, werkgever) men in het bestuur/VO zitting heeft. Er is een gezamenlijk gevoeld belang om voor iedereen een goede pensioenregeling uit te voeren. Iedereen heeft oog voor de belangen van alle groepen waardoor er open gediscussieerd kan worden over het beleid. Het VO is, net als in vorige jaren, tevreden met deze open cultuur.

Het VO is op basis van alle beschikbare informatie van mening dat het bestuur haar taken in 2023 op correcte wijze heeft uitgevoerd en daarmee de belangen van alle deelnemers op evenwichtig wijze heeft weten te behartigen.

Amstelveen, 6 juni 2024

Het verantwoordingsorgaan van Stichting Hage Pensioenfonds bestond in 2023 uit:

	Sinds/Tot	Functie, vertegenwoordiging
Paul de Nooijer	Tot mei 2023	Lid, werknemers
Patrick Overdijk	Sinds september 2023	Lid, werknemers
Volkert Paap	Tot mei 2023	Lid, uitkeringsgerechtigden
Ton Smeele	Juni 2023 – september 2023	Lid a.i., werknemers
Wim van Rixtel	Sinds september 2023	Lid, uitkeringsgerechtigden
Arno Vos	Sinds 2013	Voorzitter/Secretaris, werkgever

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft kennis genomen van het verslag van het Verantwoordingsorgaan. Het bestuur dankt het Verantwoordingsorgaan voor de samenwerking in 2023 en gaat ervan uit dat deze samenwerking in 2024 op dezelfde constructieve wijze wordt voortgezet.

Verslag van de visitatiecommissie

1. Inleiding

Het bestuur van de Hagee Stichting Pensioenfonds (hierna: Fonds) heeft VCHolland en daarmee de leden van de visitatiecommissie (hierna: VC), na advies van het Verantwoordingsorgaan (hierna: VO) van het Fonds, de opdracht gegeven tot de uitvoering van een visitatie bij het Fonds in 2024 over het verslagjaar 2023.

De VC heeft tot (wettelijke) taak toezicht te houden op (de totstandkoming van) het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds. Binnen dit kader vormt de VC zich een beeld van de wijze waarop het Fonds de Code Pensioenfonds naleeft.

De VC is ten minste belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het VO en de werkgever, en in het jaarverslag.

Het intern toezicht vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering.

VCHolland heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de VC. De visitatie strekte zich uit tot de op 14 maart 2024 beschikbare informatie over het verslagjaar 2023.

2. Oordeel/Bevindingen

Samenvattend oordeel:

De VC is van oordeel dat het Fonds een adequate invulling geeft aan (de totstandkoming van) het beleid en de algemene gang van zaken. Binnen het Fonds is sprake van een goede beheersing van de risico's van het Fonds. Daarbij hebben de sleutelfunctiehouders duidelijk een toegevoegde waarde. Bij de besluitvorming wordt op voldoende wijze rekening gehouden met de evenwichtige belangenafweging. In 2023 heeft het Fonds behoorlijke voortgang geboekt bij de werkzaamheden in het kader van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel (WTP). Deze transitie zal binnen het Fonds plaatsvinden. Er is nu ook sprake van een meer realistische planning. Met betrekking tot de voorgenomen transitie naar het nieuwe pensioenstelsel doet de VC nog een aantal aanbevelingen met betrekking tot de vaststelling vooraf van criteria ter toetsing van de verschillende elementen van de transitie en de externe ondersteuning van het VO

Samenvattend oordeel Code Pensioenfonds

De Code Pensioenfonds is ingedeeld in acht hoofdthema's. In de hierna opgenomen tabel wordt inzichtelijk gemaakt op welke wijze deze hoofdthema's zich verhouden tot de onderwerpen waarop de VC haar toezicht heeft gericht.

De VC heeft kennisgenomen van de eigen beoordeling van het Fonds met betrekking tot de naleving van de Code. Deze is naar het oordeel van de VC toereikend. De rapportage en uitleg van de uitzonderingen en de onderwerpen waarover het Fonds wettelijk of volgens de Code is gehouden te rapporteren, is afdoende. De VC merkt op dat beoordeling of goedkeuring van het jaarverslag 2023 niet tot haar mandaat heeft behoord.

	Functioneren VC	Algemeen, opvolging aanbevelingen	Governance	Geschiktheid	Beleggingen	Risico's	Communicatie
Vertrouwen waarmaken		2, 5	1, 3, 4, 5, 9		6, 7	8	
Verantwoordelijkheid nemen			10, 11, 12, 13, 14			12	
Integer handelen		22	15, 16, 17, 18, 19, 20, 21				
Kwaliteit nastreven	28		23, 24, 25	26, 27, 28, 29, 30			
Zorgvuldig benoemen			34, 39, 40	31, 32, 33, 35, 36, 37, 38			
Gepast belonen			41, 42, 43, 44, 45				
Toezicht houden en inspraak waarborgen	46, 48	47, 50	51, 52, 53, 54, 55, 56, 57				
Transparantie bevorderen		58, 59, 61, 62, 64	65		62		60, 61, 63

De gerapporteerde uitzonderingen zien op de hoofdthema's kwaliteit nastreven en zorgvuldig benoemen en de belangrijkste aanbevelingen van de VC zien op de hoofdthema's kwaliteit nastreven. Naar het oordeel van de VC zijn de gerapporteerde uitzonderingen en de onderstaand gerapporteerde bevindingen niet van zodanige aard dat hiermee in materiële zin inbreuk wordt gemaakt op het naleven van genoemde hoofdthema's.

a. Opvolging bevindingen en aanbevelingen

Het Fonds beschikt over een goed (gedocumenteerd) proces om invulling te geven aan de bij de vorige visitatie gedane aanbevelingen. Indien een aanbeveling (nog) niet wordt opgevolgd wordt dit voldoende gemotiveerd en vastgelegd. Dit geldt ook voor de aanbevelingen van de overige bij het Fonds betrokken functionarissen.

b. Algemene gang van zaken

Het Fonds voldoet aan de wet- en regelgeving en is door de diverse rapportages goed op de hoogte van de diverse voor het Fonds relevante ontwikkelingen. Dit geldt ook voor de ontwikkelingen in de financiële positie van het Fonds. Het Fonds bevond zich geheel 2023 niet in herstel. In 2023 heeft de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel opnieuw centraal gestaan. Het Fonds werkt daarbij in een projectstructuur nauw samen met de sociale partners. Het Fonds wenst nu op 1 januari 2026 over te gaan naar het nieuwe pensioenstelsel. Naar de mening van de VC is dat een meer realistische planning die rekening houdt met de complexiteit van het gehele transitieproces. Tevens dient de ondersteunende IT-structuur van het Fonds nog definitief ingeregeld worden. Het Fonds geeft een goede invulling aan de naleving van de Code Pensioenfondsen. Waar de normen niet (volledig) worden gevolgd wordt dit afdoende gemotiveerd.

Transitie naar WTP

Het Fonds heeft het besluit genomen om de transitie naar de WTP binnen het eigen Fonds uit te voeren. Daarbij is in een projectstructuur samenwerking gezocht met de sociale partners. In 2023 zijn de werkzaamheden met betrekking tot de transitie verder voortgezet. De VC heeft kunnen vaststellen dat het Fonds in 2024 de diverse processen met betrekking tot de transitie inhoudelijk zal aanscherpen met name op het gebied van evenwichtige belangenafweging en risicobeheersing. De diverse presentaties van de externe adviseur zijn

zowel kwalitatief als kwantitatief goed onderbouwd. Veel relevante documenten worden in dynamische zin onderhouden en aangepast op basis van externe en interne ontwikkelingen. Voorbeelden daarvan zijn het communicatieplan voor de transitie en het implementatieplan. Het Fonds heeft ook mede in verband met de transitie zijn interne organisatie versterkt. Parallel aan de inhoudelijke transitiewerkzaamheden loopt een traject in verband met de aanpassing van de IT-ondersteuning zowel bij de reguliere werkzaamheden als de transitie naar de WTP. Daarbij is sprake van een zorgvuldige aanpak rekening houdend met een toereikende risicobeheersing. Na een afweging van alle elementen van de transitie heeft het Fonds besloten de transitie naar de WTP uit te stellen naar 1 januari 2026.

c. Governance

Het Fonds beschikt over een adequate governancestructuur met een heldere taakverdeling voor de bij het Fonds betrokken organen. De VC heeft kunnen vaststellen dat daar ook daadwerkelijk invulling aan gegeven wordt. Wel heeft het Fonds een belangrijke wijziging doorgevoerd door een fiduciair vermogensbeheerder aan te stellen en in relatie daarmee een custodian. Achtergrond hierbij is de relatie tussen het bestuur en de beleggingscommissie meer transparant te maken en de countervailing power van het Fonds jegens de externe vermogensbeheerders te versterken. De beleids- en verantwoordingscyclus is transparant en goed gedocumenteerd. De VC heeft kunnen vaststellen dat er bij de besluitvorming afdoende rekening wordt gehouden met de evenwichtige belangenafweging. Binnen het Fonds is sprake van een beheerste en integere bedrijfsvoering. Voldaan wordt aan de wettelijke regelingen ter zake. De relatie met het VO is goed. Er is in algemene zin regelmatig overleg tussen bestuur en VO. Specifiek geldt dat voor de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Met betrekking tot de governance doet de VC nog een aantal aanbevelingen.

d. Geschiktheid

De deskundigheid van de fondsorganen is van een toereikend niveau. De geschiktheid van de leden van de fondsorganen wordt op een adequate wijze bevorderd waarbij rekening wordt gehouden met de externe en interne ontwikkelingen. Het Fonds spant zich in om te voldoen aan de normen met betrekking tot diversiteit, maar loopt tegen beperkingen aan van de beschikbaarheid van geschikte kandidaten. De permanente educatie voor de leden van de fondsorganen wordt mede door het houden van themasessies goed ingevuld. De transitie naar het nieuwe pensioenstelsel heeft daarbij in 2023 centraal gestaan. In 2023 heeft het bestuur geen nieuwe zelfevaluatie uitgevoerd. Bij de vorige zelfevaluatie die begin 2023 is besproken zijn een aantal actiepunten geformuleerd die in 2023 nadere invulling hebben gekregen.

e. Beleggingen

Het beleggingsbeleid van het Fonds komt op een transparante wijze tot stand rekening houdend met de ter zake geldende uitgangspunten. Daarmee is in 2023 sprake van een consistent beleid. Optimalisatie van de beleggingsportefeuille is een doorlopend aandachtspunt en besluiten daarover worden voldoende onderbouwd. In 2023 heeft dat geleid tot afronding van een aantal in 2022 genomen besluiten met betrekking tot de aandelenportefeuille.

Met betrekking tot de uitvoering van het beleggingsbeleid heeft het Fonds in 2023 een aantal besluiten genomen. Zo is nu een fiduciair beheerder en een custodian aangesteld die de governancestructuur tussen bestuur en beleggingscommissie moet verbeteren respectievelijk moet zorgdragen voor een sterkere countervailing power vanuit het Fonds jegens de externe vermogensbeheerders.

Rapportages geven het bestuur een goed inzicht in de performance en de mogelijke afwijkingen ten opzichte van de benchmarks. De beleggingscommissie verzorgt daarbij een goede advisering. Het beleggingsbeleid en de uitvoering daarvan voldoen aan de prudent person regel

Het beleggingsproces is goed gedocumenteerd en er wordt binnen het fonds ook daadwerkelijk invulling aan gegeven

Maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) en de verdere uitrol daarvan heeft in 2023 weer de nodige aandacht van het Fonds gehad. MVB maakt onderdeel uit van het beleggingsbeleid en is onderdeel van de jaarlijkse cyclus. In het MVB-beleid houdt het Fonds rekening met de resultaten van een eerder gehouden enquête onder de deelnemers. Het Fonds geeft verder een goede invulling aan de wettelijke vereisten. Binnen het Fonds is sprake van een goede monitoring. De geleverde rapportages leveren daarvoor een goede basis.

Het uitbestedingsbeleid is afdoende gedocumenteerd met een adequate invulling daarvan.

f. Risico's

Het Fonds beschikt over een beleid aangaande integraal risicomanagement en besteedt ook aandacht aan het risicobeheer door middel van risicoparagrafen en risico-opinies; ook wordt in de maandelijkse rapportage uitgebreid stil gestaan bij de stand van de risico's. Toch heeft de VC nog enkele opmerkingen bij de werkwijze, waaronder de functiescheiding tussen de eerste en de tweede lijn van het risicobeheer en de rapportages door de tweede lijn in frequentie en inhoud.

De beheersing van de uitbestedingsrisico's is naar de mening van het Fonds op orde, gezien de uitkomsten van de beoordeling van de verantwoordingsrapportages door de uitbesteding. Desondanks heeft de VC nog enkele aanbevelingen van beleidsmatige aard. Dit geldt mutatis mutandis ook voor het integriteitsbeleid en het informatiebeveiligingsbeleid en de daaruit voortvloeiende activiteiten, zoals awareness op deze onderwerpen.

Ten slotte doet de VC nog enkele aanbevelingen op het gebied van de Wet toekomst pensioenen. Het gaat hierbij om het uitvoeren van de vereiste risicoanalyses en een ERB (eigen risicobeoordeling) op deze belangrijke koerswijziging voor het Fonds.

g. Communicatie

Het Fonds beschikt over een communicatiebeleidsplan, maar dit is niet geactualiseerd en ook niet geëvalueerd. Voor het nieuwe stelsel is een apart beleidsplan in ontwikkeling. De VC maant te letten op de vereisten van de AFM op dit vlak.

De informatie aan de individuele deelnemers, zoals UPO's, is op orde; dat geldt ook voor de informatie die deelnemers kunnen raadplegen op de website.

Nieuw is de keuzebegeleiding voor deelnemers, een verplichting sinds 1 juli 2023. Het Fonds moet hier nog de nodige aandacht aan besteden. De VC beveelt aan hierbij externe expertise te betrekken teneinde te voldoen aan de wettelijke vereisten.

15 mei 2024

De visitatiecommissie

Herma Polee

Mariëtte Simons

John Ruben (voorzitter)

Reactie van het bestuur

Het bestuur dankt de visitatiecommissie voor het werk dat is uitgevoerd en voor de uitkomsten daarvan. Het bestuur herkent de bevindingen van de commissie en zal deze opvolgen.

Amstelveen, 6 juni 2024

Mw. Drs. E.A. Simons
Voorzitter

Drs. T. Melchior
Penningmeester

Mw. Mr. M.M. Oude Reimer
Secretaris

Ir. J. Ouwerkerk EMIA RO
SFH Interne Audit

Ing. R. van Groningen
Lid

Drs. W. Korving
Lid

A.T.J. van Rijt
Lid

H. Steinhart
Lid

H. Tol
Lid

D. Willemsz
Lid

Jaarrekening

Balans per 31 december 2023

De balans is opgesteld na bestemming van het saldo van baten en lasten.

	Ref.	31-12-2023	31-12-2022
(x € 1.000,-)			
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds			
Vastgoedbeleggingen		55.706	62.242
Aandelen		233.797	213.788
Vastrentende waarden		299.470	239.329
	1	588.973	515.359
Vorderingen en overlopende activa			
Vorderingen uit herverzekering		-	-
Overige vorderingen		3.965	2.123
	2	3.965	2.123
Overige activa			
Liquide middelen	3	4.912	2.814
Totaal activa		597.850	520.296
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves			
Wettelijke en statutaire reserves		109.744	79.119
Premiedepot		1.149	-
Stichtingskapitaal en reserves	4	110.893	79.119
Technische Voorzieningen			
Voorziening pensioenverplichtingen	5	486.182	439.060
Overige schulden en overlopende passiva	6	775	2.117
Totaal passiva		597.850	520.296

Staat van baten en lasten over 2023

(x € 1.000,-)

	Ref.	2023	2022
Baten			
Premiebijdragen	9	23.159	22.238
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	10	67.806	-206.798
Overige baten	11	315	256
Totaal baten		91.280	-184.304
Lasten			
Pensioenuitkeringen	12	-14.457	-13.267
Pensioenuitvoeringskosten	13	-927	-652
Toevoeging pensioenopbouw		-18.968	-23.081
Rentetoevoeging		-14.333	2.825
Benodigd voor toeslagen		-10.819	-27.632
Mutatie overdracht van rechten		-3.467	-2.479
Vrijval voor pensioenuitvoeringskosten		359	330
Vrijval voor pensioenuitkeringen		14.366	13.205
Wijziging marktrente		-16.585	178.864
Opslag i.v.m. aanpassing overlevingskansen		-	-3.200
Overige mutaties		2.325	519
Mutatie voorziening pensioenverplichting	14	-47.122	139.351
Saldo overdrachten van rechten	15	3.452	2.568
Overige lasten	16	-452	-482
Totaal lasten		-59.506	127.518
Totaal Saldo van baten en lasten		31.774	-56.786
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten:</i>			
Algemene reserves		30.625	-56.786
Premiedepot		1.149	-
Algemene reserves		31.774	-56.786

Kasstroomoverzicht 2023

			(x € 1.000,-)	
		2023	2022	
Kasstroom uit pensioenactiviteiten				
Ontvangen premies	9,2	21.162	20.534	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	15	4.604	4.230	
Betaalde pensioenuitkeringen	12,6	-14.433	-13.275	
Betaald in verband met overdracht van rechten	15	-1.032	-1.662	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	13,6	-675	-645	
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	11	286	337	
Betaalde premies herverzekering	16,11,2	-451	-39	
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten		9.461	9.480	
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Verkopen en aflossingen van beleggingen	1	156.719	26.500	
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	10,2	978	838	
Aankopen beleggingen	1	-164.747	-39.978	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	10,6	-313	-345	
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten		-7.363	-12.985	
Mutatie liquide middelen		2.098	-3.505	
Totaal liquide middelen per 1 januari	3	2.814	6.319	
Totaal mutatie liquide middelen		2.098	-3.505	
Totaal liquide middelen per 31 december	3	4.912	2.814	

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

Algemene toelichting

Activiteiten

Hagee Stichting is statutair gevestigd in Amstelveen, Bovenkerkerweg 10-12. De stichting is ingeschreven bij het stichtingenregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 41199361. Het doel van Hagee Stichting is het verlenen van pensioenaanspraken en het verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de aangesloten werkgevers, Technische Unie B.V., Otra N.V., Van Egmond Elektrogroothandel B.V. en GEWI B.V.

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Voor de opstelling van het kasstroomoverzicht is de directe methode gehanteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in (eenheden van 1.000) euro's.

Beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde. De overige activa en passiva worden gewaardeerd op de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans, de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht zijn referenties opgenomen, waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

Continuïteitveronderstelling

Bij het opstellen van de jaarrekening is ervan uitgegaan dat het pensioenfonds haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten zonder noodzaak of intentie tot liquidatie of staking van alle bedrijfsactiviteiten. Het pensioenfonds kan in geval van een crisis de voortgang van kritische processen, zoals de uitbetaling van de pensioenen en het vermogensbeheer, voortzetten. Dit geldt ook voor materiële processen die zijn uitbesteed aan (strategische) leveranciers. De liquiditeit van het fonds is niet in het geding.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Opname van actief, verplichting, bate of last.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Vreemde valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds.

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

Niet-monetaire activa die volgens de actuele waarde worden gewaardeerd in een vreemde valuta worden omgerekend tegen de wisselkoers op het moment waarop de actuele waarde werd bepaald.

Beleggingen voor risico pensioenfonds

Het fonds belegt in participaties van beleggingsinstellingen waarbij geen sprake is van objectief vast te stellen frequente marktnoteringen. De waardering van de participaties vindt plaats op basis van de marktwaardes van de onderliggende beleggingen. Waar geen marktwaardes beschikbaar zijn vindt waardering van de beleggingen plaats op basis van waarderingsmodellen en –technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten en het gebruik van schattingen.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming en kunnen niet met precisie worden vastgesteld.

Op basis van de verscheidenheid en gradaties in waarderingmethoden dienen de beleggingen te worden ingedeeld naar drie verschillende waarderingniveaus:

Niveau 1: de waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt.

Niveau 2: Actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van waarderingsmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Niveau 3: De waarde wordt vastgesteld met waarderingsmodellen waarin niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Vastgoedbeleggingen

Vastgoedbeleggingen zijn beleggingen in onroerende zaken die worden aangehouden om waardevermeerdering en huurinkomsten te realiseren. Deze beleggingen betreffen participaties in vastgoedfondsen. Bij aanvang van de belegging wordt de waardering gebaseerd op de verkrijgingsprijs inclusief de transactiekosten. Vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd op reële waarde zijnde de marktwaarde. Marktwaarde wordt onder meer gebaseerd op door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties. Waardeveranderingen van op

marktwaarde gewaardeerde vastgoedbeleggingen worden verwerkt in de staat van baten en lasten. Op vastgoedbeleggingen wordt niet afgeschreven.

Beleggingen in indirect (beursgenoteerd) vastgoed betreffen beleggingen in participaties van beleggingsinstellingen. De waardering van de participaties wordt afgeleid van de beurswaarde per balansdatum van de onderliggende beursgenoteerde aandelen. Deze participaties in beursgenoteerd vastgoed worden bij indeling naar waarderingsniveaus ingedeeld als niveau 2, de participaties in niet-beursgenoteerd vastgoed worden ingedeeld als niveau 3.

Aandelen

Het fonds belegt alleen in participaties van beleggingsinstellingen. De waardering van de participaties wordt afgeleid van de beurswaarde per balansdatum van de onderliggende beursgenoteerde aandelen. Deze participaties worden bij de indeling naar waarderingsniveaus ingedeeld als niveau 2.

De marktwaarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsinstellingen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van het niet-beursgenoteerde aandeel per balansdatum.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden betreffen participaties in beleggingsinstellingen welke zijn gewaardeerd op reële waarde zijnde de beurswaarde van de onderliggende stukken. Het waarderingsniveau van deze beleggingen kan worden geclassificeerd als niveau 2. De waarde van de participaties wordt bepaald op basis van de marktwaarde van de onderliggende stukken.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

In de portefeuille vastrentende waarden zijn derivaten ten behoeve van de afdekking van het renterisico begrepen. Voor het afdekken van het renterisico worden interest rate swaps en futures gebruikt. Interest rate swaps worden gewaardeerd op marktwaarde. Die is gebaseerd op de contante waarde van de verwachte kasstromen, onder aftrek van op de balansdatum eventueel verdiende respectievelijk verschuldigde interest. Futures worden ook gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde van Futures wordt bepaald aan de hand van de notering op een beurs of een andere gereguleerde markt.

Bruikleen van beleggingen

Enkele vermogensbeheerders hebben de contractuele mogelijkheid om beleggingen tijdelijk in bruikleen te geven. Als zekerheid ontvangen de beheerders een onderpand dat de waarde van de uitgeleende stukken (meer dan) volledig dekt.

Herverzekeringen

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet. Bij de waardering worden de herverzekerde uitkeringen contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur, onder toepassing van de actuariële grondslagen van het pensioenfonds. Vorderingen uit hoofde van winstdelingsregelingen worden verantwoord op het moment van toekenning door de herverzekeraar.

Vorderingen uit hoofde van beleggingen

De vorderingen uit hoofde van beleggingen worden opgenomen tegen de nominale waarde. Een voorziening wordt getroffen op de vorderingen op grond van verwachte oninbaarheid.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden opgenomen tegen de reële waarde van de tegenprestatie, gewoonlijk de nominale waarde. Een voorziening wordt getroffen op de vorderingen op grond van verwachte oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Onder de liquide middelen zijn opgenomen de kas en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel met een looptijd korter dan twaalf maanden. Zij worden onderscheiden van Liquide middelen beschikbaar voor beleggingen. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Eventuele rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen. Het jaarresultaat zal toegevoegd of onttrokken worden aan de algemene reserve.

De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 BW en artikel 2:390 BW vormt, blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans.

Het premiedepot is een reserve die wordt gevormd uit het verschil tussen de kostendekkende premie en de feitelijke premie. De mutatie van het premiedepot wordt gefinancierd vanuit de premie. Het premiedepot kan niet negatief worden. Het premiedepot is een reserve die niet meegenomen wordt in de berekening van de dekkingsgraad.

Door het pensioenfonds is besloten geen herwaarderingsreserve (conform artikel 2:390 lid 1 BW) op te nemen omdat dit op grond van artikel 146 van de Pensioenwet niet verplicht is voor pensioenfondsen.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (VPV) wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur per 31 december 2023 zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt. In deze rentetermijnstructuur is gebruik gemaakt van de zogenaamde Ultimate Forward Rate-methode.

Bij de berekening van de VPV is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de toekomstige pensioenopbouw waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De VPV is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De gehanteerde marktrente die gebaseerd is op de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB, rekening houdend met de verschillende looptijden van de uitkeringen.
- Overlevingstafels, te weten de AG-Prognosetafel 2022 inclusief door Willis Towers Watson bepaalde ervaringssterfte (2022: AG-Prognosetafel 2022 en Willis Towers Watson ervaringssterfte).
- Hantering van voorwaardelijke toeslagverlening van de pensioenverplichtingen. Het pensioenfonds streeft naar toeslagverlening voor de actieve en inactieve deelnemers op basis van de "prijsindex". Het maximum van het pensioensalaris is mede afhankelijk gesteld van de prijsindex als gedefinieerd in het pensioenreglement. Het pensioensalaris van vervroegd uitgetreden en arbeidsongeschikten wordt aangepast aan de hand van de loonindex. Daarbij wordt voor bepaling van de pensioengrondslag de laatst geldende franchise gehanteerd. De onvoorwaardelijke toeslagen voor de WAO-hiaatregeling zijn wel in de technische voorzieningen opgenomen.
- Voor iedere deelnemer wordt ongeacht de burgerlijke staat een voorziening pensioenverplichting ter zake van het partnerpensioen aangehouden.
- Kostenopslag ter grootte van 2,5% van de VPV (2022 2,5%) in verband toekomstige administratie- en excassokosten.
- Er is sprake van voortzetting van de pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid. Voor volledig en duurzame arbeidsongeschikten is sprake van vrijstelling van premiebetaling. Voor de overige arbeidsongeschikten geldt de normale pensioenpremie.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking zijn schulden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waardingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan hen in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waarde wijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden kosten die verband houden met het beheer van het vermogen verrekend met de desbetreffende vermogensbeheerders.

Verrekening van kosten

De directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend met de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies en valutaverschillen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging en indexatie

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur (berekend op basis van de UFR-methodiek) van interbancaire swaps primo boekjaar. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

De toeslag voor indexatie wordt pas in de staat van baten en lasten opgenomen nadat een bestuursbesluit is genomen

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Uitkeringen en kosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Wijziging marktrente en overige grondslagen

Het effect van de aanpassing van de marktconforme rekenrente en overige actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslaggevingsperiode in de staat van baten en lasten opgenomen.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Overige baten en lasten in de actuariële sfeer worden toegekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers betreft de wijzigingen in de waarde van de technische voorziening voor risico deelnemers.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdracht van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Toelichting op de balans per 31 december

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

De volgende tabel geeft het verloop van de beleggingen weer.

Tabel 25 (x € 1.000,-)

	Vastgoed - beleggingen	Aandelen	Vastrentende - waarden	Totaal
2023				
Stand per 1 januari	62.242	213.788	239.329	515.359
Aankopen	9.523	107.857	45.862	163.242
Verkopen	-13.713	-137.518	-5.500	-156.731
Waardeontwikkeling	-2.346	49.670	19.779	67.103
Stand per 31 december	55.706	233.797	299.470	588.973
2022				
Stand per 1 januari	78.965	287.421	341.224	707.610
Aankopen	6.477	33	35.000	41.510
Verkopen	-10.500	-16.000	-	-26.500
Waardeontwikkeling	-12.700	-57.666	-136.895	-207.261
Stand per 31 december	62.242	213.788	239.329	515.359

Een deel van het aandelenvermogen is ondergebracht bij een tweede vermogensbeheerder. De mutaties aan- en verkopen zijn daardoor relatief hoog. Met de aankoop in de categorie vastgoed is voldaan aan een toezegging uit 2021. De overige mutaties zijn het gevolg van herbalancerings gedurende het jaar.

Specificatie van de beleggingen:

Tabel 26 (x € 1.000,-)

Vastgoedbeleggingen	31-12-2023	31-12-2022
Niet-beursgenoteerde vastgoedbeleggingsfondsen	55.706	62.242
Totaal	55.706	62.242

Tabel 27 (x € 1.000,-)

Aandelen	31-12-2023	31-12-2022
Niet-beursgenoteerde aandelenbeleggingsfondsen:		
Ontwikkelde markten	233.797	213.788
Opkomende markten	-	-
Totaal	233.797	213.788

De waardering van de participaties in aandelenfondsen zijn afgeleid van de beurswaarde van de onderliggende aandelen.

Tabel 28 (x € 1.000,-)

Vastrentende waarden	31-12-2023	31-12-2022
Niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen		
Vastrentende waarden korte duratie	77.740	78.929
Vastrentende waarden lange duratie	160.954	102.039
Hypothecaire leningen	60.776	58.361
Totaal	299.470	239.329

Het fonds belegt niet direct of indirect in de werkgevers.

Op balansdatum was er geen sprake van uitgeleende beleggingen of andere constructies waarbij de beleggingen niet ter beschikking van het fonds staan.

De vermogensbeheerders mogen derivaten uitsluitend gebruiken om risico's te ontgaan. De afdekking van het renterisico in ondergebracht in de portefeuille vastrentende waarden. Het fonds heeft het renterisico strategisch afgedekt voor 70% van de verplichtingen.

2. Vorderingen en overlopende activa

Tabel 29 (x € 1.000,-)

	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen uit hoofde van waardeoverdrachten	20	140
Vorderingen op vermogensbeheerders	-	64
Vorderingen uit herverzekeringen	-	-
Vorderingen op sponsors	3.704	1.707
Overige vorderingen	240	212
Totaal	3.964	2.123

De post overige vorderingen betreft de latente vordering voor de herverzekerde arbeidsongeschiktheidsrisico's. De vordering heeft geen verband met de actuele vorderingen op de herverzekeraar die apart verantwoord worden.

De vorderingen op sponsors hebben betrekking op de pensioenpremies. Medio januari 2024 heeft het fonds de bedragen ontvangen.

3. Liquide middelen

De liquide middelen staan vrij ter beschikking. Daarnaast heeft het fonds een kredietfaciliteit afgesloten bij Otra N.V. Deze faciliteit heeft tot doel om bij transacties een eventueel verschil tussen aan- en verkoopdag te overbruggen. Bij gebruik van de kredietfaciliteit is een marktconforme vergoeding verschuldigd.

Tabel 31	(x € 1.000,-)	
	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	4.912	2.814
Totaal	4.912	2.814

4. Stichtingskapitaal en reserves

Wettelijke en statutaire reserves:

Tabel 32	(x € 1.000,-)	
	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	79.119	135.905
Bestemming saldo van baten en lasten	31.774	-56.786
Totaal	110.893	79.119

Het aanwezige vermogen ten opzichte van de wettelijke vereisten kan als volgt worden toegelicht:

Tabel 33	(x € 1.000,-)	
	31-12-2023	31-12-2022
Minimaal vereist eigen vermogen	20.507	18.501
Vereist eigen vermogen	98.969	92.482
Aanwezig eigen vermogen	109.744	79.119
Reservepositie	10.775	-13.363

Het aanwezige vermogen is hoger dan het vereiste vermogen, daarmee is er per 31 december 2023 geen sprake van een reservetekort. De beleidsdekkingsgraad bedroeg eind 2023 124,5% terwijl het vereist eigen vermogen 120,4% bedroeg.

Premiedepot

Tabel 33a	(x € 1.000,-)	
	31-12-2023	31-12-2022
Stand per j januari	-	-
Dotatie vanuit de premie	1.149	-
Onttrekking ten behoeve van pensioenopbouw	-	-
Reservepositie	1.149	-

Een eventueel overschot in de premie wordt gereserveerd in een premiedepot voor volgende jaren. Daarbij valt een eventueel resterende positief depot rij te gunste van het vermogen als overeenstemming is bereikt over een nieuwe pensioenregeling conform de Wet toekomst pensioenen en maakt daarbij onderdeel van het in te varen pensioenvermogen te zijner tijd.

Solvabiliteit en dekking

Tabel 34	(x € 1.000,-)	
	31-12-2023	31-12-2022
Minimaal vereist eigen vermogen (MVEV)	20.507	18.501
Vereist eigen vermogen (excl. MVEV)	78.462	73.981
Totaal	98.969	92.482

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als toereikend.

Nominale dekkingsgraad

De nominale dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen het vermogen van het fonds en de verplichtingen. De verplichtingen worden daarbij berekend op basis van de Ultimate Forward Rate zoals deze door De Nederlandsche Bank wordt gepubliceerd. De dekkingsgraad en de samenstellende onderdelen bedroegen aan het eind van het verslagjaar:

Tabel 35		
	31-12-2023	31-12-2022
Pensioenvermogen	597.075	518.179
Voorziening pensioenverplichtingen	486.182	439.060
Dekkingsgraad	122,6%	118,0%
Beleidsdekkingsgraad	124,5%	122,5%

De beleidsdekkingsgraad is het 12-maandsgemiddelde van de van dekkingsgraad. Beleidsbesluiten worden genomen op basis van de beleidsdekkingsgraad.

De reële dekkingsgraad is de verhouding tussen het vermogen en de volledig voor prijsinflatie geïndexeerde verplichtingen. Het onderstaande overzicht illustreert de reële dekkingsgraad.

Tabel 36

	31-12-2023	31-12-2022
Pensioenvermogen	597.075	518.179
Voorziening pensioenverplichtingen	802.089	742.809
Reële dekkingsgraad	92,0%	93,0%
Toeslagruimte	35,0%	26,0%

Bij de bepaling van de reële dekkingsgraad is rekening gehouden met het toekomst bestendig indexeren en het contant maken van de kasstromen uit indexatie tegen het verwacht rendement op aandelen.

Herstelplan

Indien de beleidsdekkingsgraad niet aan de vereisten van DNB voldoet moet een herstelplan worden opgesteld. Omdat de beleidsdekkingsgraad van het fonds ultimo 2023 aan de vereisten van De Nederlandsche Bank voldeed is geen herstelplan opgesteld.

5. Voorziening pensioenverplichtingen

De technische voorzieningen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Tabel 40

(x € 1.000,-)

	31-12-2023	31-12-2022
Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	226.994	193.384
Gewezen deelnemers	70.478	58.445
Pensioengerechtigden	177.651	159.387
Herverzekering Voorziening WIA excedent	240	212
Toeslagverlening per 1 januari	10.819	27.632
Totaal	486.182	439.060

De technische voorzieningen zijn in 2023 met € 47 miljoen gestegen. In de onderstaande tabel is de mutatie van de technische voorzieningen gespecificeerd.

Tabel 41 (x € 1.000,-)

	2023	2022
Stand per 1 januari	439.060	578.411
Toevoeging pensioenopbouw	18.968	23.081
Rentetoevoeging	14.333	-2.825
Benodigd voor toeslagen	10.819	27.632
Mutaties overdrachten van rechten	3.467	2.479
Vrijval voor pensioenuitkeringen	-14.366	-13.205
Vrijval voor pensioenuitvoeringskosten	-359	-330
Wijziging marktrente	16.585	-178.864
Wijziging UFR methodiek	-1.547	535
Wijziging overlevingsgrondslagen	-	3.200
Overige mutaties	-778	-1.054
Stand per 31 december	486.182	439.060

Ten opzichte van 2022 is de gemiddelde rentevoet gedaald van 2,56% naar 2,32%. Dit heeft een verhogend effect gehad op de voorzieningen van € 16 miljoen.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de aantallen deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Tabel 42

	31-12-2023	31-12-2022
Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	2.395	2.361
Gewezen deelnemers	1.556	1.497
Pensioengerechtigden	1.602	1.592
Totaal	5.553	5.450

Voorziening voor kosten

In de technische voorzieningen is een opslag opgenomen voor uitvoeringskosten. Als de uitvoeringsovereenkomst wordt beëindigd zou deze opslag voldoende moeten zijn om de benodigde kosten te dekken voor het uitvoeren van de regeling door een andere externe partij. De voorziening voor kosten bedraagt 2,5% van de Technische Voorzieningen.

Pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 68 jaar. Het opbouwpercentage wordt jaarlijks vastgesteld, uitgangspunt hierbij is dat de beschikbare ruimte in de premie wordt gebruikt voor de opbouw van pensioen. De pensioengrondslag is gelijk aan 12 maal het op 1 januari van ieder jaar geldende vaste maandsalaris vermeerderd met vakantietoeslag en de eventuele vaste toeslagen, vermindert met een franchise. Het maximumjaarsalaris dat voor berekening van de pensioengrondslag in aanmerking wordt genomen bedroeg in 2023 € 128.810 (2022: € 114.866); de franchise bedroeg € 16.322 (2022: € 16.000). Er bestaat ook recht op partner- en wezenpensioen. Deelname aan de pensioenregeling is mogelijk vanaf 21 jaar. Jaarlijks beslist het bestuur over de mate waarin toeslagen op de opgebouwde aanspraken worden toegekend. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet wordt de

pensioenregeling gekwalificeerd als een uitkeringsovereenkomst.

Prepensioenregeling

Voor een (beperkte) statische groep van medewerkers van aangesloten werkgevers bestaat nog een prepensioenregeling. Dit is een uitkeringsovereenkomst op basis van eindloon. Binnen deze regeling vindt geen pensioenopbouw meer plaats.

Toeslagverlening

De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Er bestaat geen recht op toeslagen. Bovendien wordt er door het pensioenfonds geen reserve aangehouden om toekomstige toeslagen te kunnen toekennen. De toeslagen worden daarom gefinancierd uit de groei van het vermogen ten opzichte van de verplichtingen, overeenkomend met variant D.1 uit de toeslagenmatrix (zoals opgenomen in de Regeling Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling in verband met de invulling van het begrip consistentie en aanpassing van de toeslagenmatrix).

Met betrekking tot de mate van de feitelijke toekenning hanteert het bestuur de onderstaande beleidsstaffel als leidraad. Deze staffel geldt slechts als uitgangspunt; bij de jaarlijkse besluitvorming zal het bestuur relevante omstandigheden (zoals economische vooruitzichten en verwachte bestandsontwikkeling) in ogenschouw nemen.

Beleidsdekkingsgraad	Toeslagverlening
< 110%	0%
> 110% < grens volledige toeslag (op basis van toekomstbestendig indexeren)	Mate van toeslagverlening op basis van mogelijkheden toekomstbestendig indexeren. Na de toeslagverlening moet de beleidsdekkingsgraad groter of gelijk zijn aan 110%.
> grens volledige toeslag (op basis van toekomstbestendig indexeren)	100% Mogelijk inhaaltoeslag, maximaal 1/5 ^e van het beschikbare vermogen mag worden ingezet.

De inhoud van de beleidsstaffel luidt als volgt:

- Indien het totale pensioenvermogen groter is dan de nominale Technische Voorziening vermeerderd met het vereist eigen vermogen kan een volledige toeslag worden toegekend; de toeslag wordt evenwel beperkt ingeval deze niet eveneens in de toekomst toegekend kan worden.
- Indien het totale pensioenvermogen kleiner is dan 110,0% van de nominale Technische Voorziening, wordt er geen toeslag verleend.
- Voor tussenliggende waarden van het pensioenvermogen wordt de mate van toeslag pro rata vastgesteld, met dien verstande dat de indexaties ook in de toekomst toegekend moeten kunnen worden.
- Indien het pensioenvermogen hoger is dan de grens voor volledige toeslagverlening kan het meerdere, binnen de wettelijke kaders, worden aangewend voor het verlenen van een extra toeslagen (inhaaltoeslag).

Feitelijke toekenning van toeslagen zal altijd eerst plaatsvinden na een daartoe door het bestuur genomen besluit. De besluitvorming over de hoogte van de feitelijke toeslagverlening per 1 januari (opvolgend aan het einde van het kalenderjaar) vindt plaats in de laatste bestuursvergadering voorafgaand aan het einde van het kalenderjaar. Op basis van de uitkomsten van de beleidsstaffel, wordt door het bestuur – nadat alle overige

relevante omstandigheden in ogenschouw zijn genomen – een besluit genomen over de mate van toeslagverlening. Hierbij kijkt het bestuur onder andere naar het verloop van de dekkingsgraad gedurende het jaar en wordt tevens rekening gehouden met de economische vooruitzichten voor de aankomende korte termijn. Bovendien wordt er rekening gehouden met de (absolute) hoogte van de procentuele prijsstijging in dat jaar.

In lijn met de toeslagenmatrix is het (voorwaardelijke) toeslagbeleid vastgelegd in het pensioenreglement. Met betrekking tot de communicatie aan de deelnemers zal het pensioenfonds in alle communicatie-uitingen ten aanzien van de rechten van deelnemers de voorgeschreven formuleringen hanteren met betrekking tot de inhoud van de pensioenregeling respectievelijk over de toekenning van toeslagen.

6. Overige schulden en overlopende passiva

De overige passiva worden gevormd door de volgende onderdelen:

Tabel 43 (x € 1.000,-)

	31-12-2023	31-12-2022
Waardeoverdrachten	20	140
Pensioenuitkeringen	18	10
Crediteuren	268	1.528
Loonheffing/premie Zorgverzekeringswet	303	285
Advies- en controlekosten	134	122
Overige schulden overlopende passiva	32	32
Totaal	775	2.117

Alle schulden hebben een looptijd van minder dan één jaar. De post loonheffing/premie zorgverzekeringswet heeft betrekking op de ingehouden loonheffing en premie zorgverzekeringswet in december van het boekjaar en is in januari van het opvolgende jaar afgedragen.

In de post Crediteuren (2022) is een bedrag opgenomen van € 1,5 miljoen dat betrekking heeft op de toezegging van het fonds aan de beheerder van het Nederlandse hypotheek fonds. Per balansdatum was het bedrag toegezegd aan de hypotheekgevers en maakt deel uit van het belegd vermogen. In januari 2023 is het bedrag overgemaakt aan het hypotheekfonds.

7. Risicobeheer

Beleid en risicobeheer

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de verplichtingen. Het risico dat deze doelstelling niet gehaald kan worden, het solvabiliteitsrisico, is daarmee het grootste risico. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van risico's:

- Beleggingsbeleid
- Premiebeleid
- Herverzekeringsbeleid
- Toeslagbeleid

Welke beleidsinstrumenten het bestuur inzet wordt bepaald op basis van analyses van de te verwachten

toekomstige ontwikkelingen van de verplichtingen versus de ontwikkelingen van de financiële markten. Voor deze analyses wordt onder andere een ALM-studie gebruikt. Een ALM-studie onderzoekt de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

Op basis van de resultaten van de analyses stelt het bestuur beleggingsrichtlijnen vast waarop het beleggingsbeleid wordt gebaseerd. De beleggingsrichtlijnen geven de normen en grenzen weer waarbinnen het beleggingsbeleid moet worden uitgevoerd en richten zich op het beheersen van de belangrijkste (beleggings-) risico's.

De beleggingscommissie monitort op maandbasis de ontwikkeling van de beleggingsportefeuille ten opzichte van de pensioenverplichtingen. Binnen het kader van het beleggingsplan heeft de beleggingscommissie het mandaat om de portefeuille waar nodig bij te sturen. Hierbij wordt gekeken naar de ontwikkeling van de dekkingsgraad, het risicoprofiel, mate van renteafdekking, oorzaken van de afwijkingen, vermogensbeheerders en de marktverwachtingen.

Risico

Het fonds onderkent de noodzaak om met beleggingen risico te nemen om aan de doelstellingen van het fonds te kunnen voldoen. Maatstaf voor het risico in de portefeuille is de "tracking error". De hoogte van de tracking error geeft een indicatie van de verwachte afwijking van het rendement van de beleggingen ten opzichte van de waardeontwikkeling van de verplichtingen. In het beleggingsplan 2023 is een strategische tracking error vastgesteld van 11% met een bandbreedte van 2%.

De vereiste dekkingsgraad geldt als een maatstaf voor het korte termijn risico. Strategische is een niveau voor de vereiste dekkingsgraad vastgesteld van 121%. Voor de vereiste dekkingsgraad geldt een marge van plus 3% of minus 3%.

Tabel 44

	Strategisch	Minimum	Maximum
Tracking error	11,0%	9,0%	13,0%
Vereist Eigen Vermogen	121,0%	118,0%	124,0%

De actuele vereiste dekkingsgraad is in de laatste maanden van 2023 rond de strategische waarden uitgekomen. De tracking error lag per jaareinde eveneens rond de strategische waarde.

Tabel 45

	Strategisch	31-12-2023
Tracking error	11,0%	11,7%
Vereist eigen vermogen	121,0%	120,4%

Beide indicatoren voor het risico in de beleggingsportefeuille lagen ultimo 2023 ruim binnen de bandbreedtes die daarvoor gesteld zijn in het beleggingsplan 2023. De indicatoren gaven geen aanleiding tot het aanpassen van het beleggingsbeleid.

Solvabiliteitsrisico

Vereist Eigen Vermogen

Het belangrijkste risico voor het fonds is het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen (solvabiliteit). De solvabiliteit wordt bepaald aan de hand van algemene normen en op basis van normen die door de toezichthouder worden opgelegd. Als de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt bestaat het risico dat de pensioenopbouw beperkt moet worden of dat het fonds de verworven aanspraken en pensioenrechten vermindert.

Om het solvabiliteitsrisico te verminderen dient het fonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze bevat een kwantificering van het beleid van het bestuur ten aanzien van de fonds specifieke risico's. Het fonds hanteert het standaardmodel om de hoogte van het vereist eigen vermogen te berekenen. Het vereist eigen vermogen bedroeg aan het einde van het boekjaar 20,4% van de verplichtingen.

In het onderstaande overzicht is het vereist eigen vermogen uitgesplitst naar de verschillende componenten.

Tabel 46	(x € 1.000,-)	
	2023	2022
S1. Renterisico	16.411	16.967
S2. Zakelijke waarden risico	80.580	73.417
S3. Valutarisico	4.541	5.088
S4. Grondstoffenrisico	-	-
S5. Kredietrisico	14.470	13.515
S6. Verzekeringstechnisch risico	13.829	12.523
S7. Liquiditeitsrisico	-	-
S8. Concentratierisico	-	-
S9. Operationeel risico	-	-
S10. Actief beheer risico	14.046	18.370
Diversificatie effect	-44.908	-47.398
Vereist eigen vermogen	98.969	92.482
Voorziening pensioenverplichtingen	486.182	439.060
Als percentage van de voorziening pensioenverplichtingen	20,4%	21,1%
Vereist vermogen	585.151	531.542
Aanwezig vermogen	595.926	518.179
Reservetekort/-overschot	10.775	-13.363
Als percentage van de voorziening pensioenverplichtingen	2,2%	-3,0%

De stijging van het vereist eigen vermogen (in euro) is voornamelijk te verklaren uit de stijging van het zakelijke waarden risico. Als percentage van de voorziening is het vereist eigen vermogen gedaald doordat de voorziening meer is gestegen dan het vereist eigen vermogen.

De verschillende soorten risico's uit de voorgaande tabel worden als volgt nader toegelicht.

Marktrisico (S1-S4)

Het marktrisico is te splitsen in het renterisico, valutarisico en prijsrisico. De beleggingsdoelstellingen bepalen de strategie van het fonds met betrekking tot de beleggingsrisico's.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de verplichtingen verandert als gevolg van veranderingen in de marktrente.

Omdat de verplichtingen een langere looptijd hebben dan de vastrentende waarden is de gevoeligheid voor wijzigingen van de marktrente niet gelijk voor de vastrentende waarden en de verplichtingen. Het effect van de veranderingen in de rente wordt beheerst door te beleggen in obligaties en renteswaps. Door deze beleggingen is het renterisico op strategisch niveau voor 70% van de verplichtingen afgedekt. Wijzigingen in de rente hebben hierdoor nog voor het ongedekte deel van 30,0% van de verplichtingen effect op de dekkingsgraad. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. Het verschil in de rentegevoeligheid tussen de verplichtingen en beleggingen kan als volgt worden geïllustreerd:

Tabel 47

	2023	2022
Duration vastrentende waarden (voor derivaten)	4,9	6,2
Duration vastrentende waarden (na derivaten)	18,9	20,8
Duration verplichtingen	18,1	18,2

Het bestuur heeft een bandbreedte vastgesteld waarbinnen de afdekking van het renterisico zich moet bevinden. De actuele afdekking bevindt zich ruim binnen de gestelde ondergrens voor de bandbreedte. Het onderstaande overzicht illustreert de strategische afdekking van het renterisico met de bandbreedte.

Tabel 48

	Strategisch	Ondergrens	Bovengrens	31-12-2023
Afdekking renterisico	70,0%	65,0%	75,0%	69,3%

De actuele stand van de afdekking van het renterisico is berekend op basis van de zuivere rente per jaareinde.

Medio 2022 heeft het bestuur besloten om, in verband met de ontwikkelingen van de rente, de afdekking van het renterisico te verlagen tot net boven de ondergrens van de bandbreedte. De strategische afdekking voor het renterisico is in stand gebleven. Medio 2023 is afdekking van het renterisico weer verhoogd naar het strategisch niveau.

Zakelijke waardenrisico (S2)

Het zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de aandelen in zakelijke waarden verandert door wijzigingen in de marktprijzen. Wijzigingen in de marktomstandigheden hebben altijd direct invloed op het beleggingsresultaat omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde waarbij waarde wijzigingen direct worden verwerkt in het saldo van baten en lasten.

Het fonds brengt het risico terug tot aanvaardbare waarden door spreiding in de beleggingen aan te brengen in landen, regio's, beleggingsstijlen en categorieën.

De regiospreiding kan als volgt worden toegelicht:

Tabel 49

(x € 1.000,-)

	2023	2022
Aandelen & vastgoedbeleggingen		
Verenigde Staten	164.431	146.562
Europese Unie	15.054	20.149
Verenigd Koninkrijk	12.159	18.493
Japan	16.791	20.425
Nederland	37.923	31.483
Overige aandelen	43.145	38.918
Totaal	289.503	276.030

Valutarisico (S3)

Voor beleggingen in vreemde valuta loopt het fonds het risico dat de waarde van de beleggingen wijzigt door veranderingen in de valutakoersen. Dit risico wordt beperkt door in de Eurozone te beleggen en deels door beleggen in fondsen inclusief een valuta afdekking. Het fonds loopt alleen valutarisico voor die valuta in de beleggingsfondsen waarvoor afdekking te kostbaar wordt geacht.

Het volgende overzicht illustreert de blootstelling in vreemde valuta zonder valuta afdekking:

Tabel 50

	31-12-2023		31-12-2022	
	€	% van het totale vermogen	€	% van het totale vermogen
Vastgoedbeleggingen	19.455	3,3%	29.388	4,2%
Aandelen	213.496	36,3%	189.400	26,8%
Vastrentende waarden	54.572	9,3%	56.908	8,0%
	287.523	48,9%	275.696	39,0%

Door de waardeinstijgingen in de portefeuille is het valutarisico voor afdekking toegenomen. Het grootste deel van dit risico is afgedekt met valuta termijncontracten. Na afdekking wordt nog over 2,8% (2022: 0,8%) van de portefeuille valutarisico gelopen.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds potentieel vorderingen heeft. Hierbij kan gedacht worden aan partijen die obligatieleningen uitgeven.

Het bestuur beperkt dit risico door in de mandaten voor de vermogensbeheerders op te nemen dat hoofdzakelijk in hoogwaardige bedrijven en overheden mag worden belegd. Het bestuur heeft geen harde grenzen gesteld aan de omvang van de portefeuille en het kredietrisico dat daarin is begrepen. Omdat de afdekking van het renterisico in dit deel van de portefeuille plaatsvindt kunnen veranderingen in deze portefeuille ongewenste consequenties hebben voor het niveau van afdekking.

In de onderstaande tabel wordt een uitsplitsing gegeven van de obligatieportefeuille naar risicocategorie (volgens S&P).

Tabel 51

	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
AAA	30.071	10,0%	49.541	20,7%
AA	116.940	39,1%	89.270	37,3%
A	65.602	21,9%	44.036	18,4%
BBB	31.817	10,6%	33.506	14,0%
Lager dan BBB	-	0,0%	6.223	2,6%
Zonder risicocategorie	55.040	18,4%	16.753	7,0%
Totale waarde van de portefeuille	299.470	100,0%	239.329	100,0%

De toename van de post “zonder risicocategorie” is een gevolg van beleggingen in geldmarktfondsen en staat gerelateerde obligaties zonder rating, welke worden aangehouden ten behoeve van de afdekking van het renterisico. Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds uitsluitend belegd bij partijen waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Daarnaast worden ook de periodieke SSAE 16/ ISAE 3402-rapportages geanalyseerd op een aantal specifieke punten.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Lang leven risico

Het bestuur houdt rekening met de wetenschap dat mensen een steeds hogere levensverwachting hebben. Om de levenskansen van de groep verzekerden zo goed als mogelijk in te schatten, wordt gebruik gemaakt van de meest recente prognosetafels van het Actuarieel Genootschap. Voor het verslagjaar is gebruik gemaakt van de prognosetafels AG2022. Verder wordt er bij de gehanteerde levensverwachting vanuit gegaan dat de werkende populatie langer zal leven dan de gemiddelde bevolking van Nederland. De gehanteerde levenskansen worden daarom gecorrigeerd voor de zogenoemde Willis Towers Watson ervaringssterfte 2022.

De prognosetafels AG2022 zijn gebaseerd op gegevens tot en met het jaar 2019. In de prognosetafels is geen rekening gehouden met effecten van Covid pandemie.

Kort leven risico

Het kort leven risico is het risico dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een partnerpensioen moet toekennen waarvoor het geen voorzieningen heeft getroffen. Het overlijdensrisico van de actieve deelnemers is overgedragen aan een verzekeraar door een volledige herverzekering.

Liquiditeitsrisico (S7)

Het liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs omgezet kunnen worden in liquide middelen, waardoor het fonds niet aan de korte termijn verplichtingen kan voldoen. De liquiditeitsbehoefte van het fonds wordt hoofdzakelijk beïnvloed door de betalingen aan uitkeringsgerechtigden. Het liquiditeitsrisico van het fonds is beperkt doordat het premievolume het uitkeringsvolume overstijgt.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het uitkeringsvolume ten opzichte van de premie.

Tabel 52 (x € 1.000,-)

	2023	2022
Totaal ontvangen premies	23.159	22.238
Totaal uitkeringen	-14.457	-13.267
Uitkeringen in percentage van premies	-62%	-60%

Derivaten contracten waarvoor cash onderpand moet worden ingelegd worden geheel afgewikkeld binnen de beleggingsfondsen en leiden daarom niet tot een extra behoefte van liquide middelen. Bovendien belegt het fonds hoofdzakelijk in fondsen die dagelijks opvraagbaar zijn.

Voor de beleggingen in niet-beursgenoteerd vastgoed en Nederlandse hypotheeklen geldt dat deze niet op korte termijn liquide zijn te maken.

Tabel 53 (x € 1.000,-)

	2023	2022
Niet-liquide beleggingen	96.181	87.693
Totaal beleggingen	588.973	515.359
Niet-liquide beleggingen in percentage van het totaal	16%	17%

Concentratierisico (S8)

Het risico dat beleggingen onvoldoende gediversifieerd zijn is het concentratierisico. Het fonds mitigeert dit risico door de beleggen te spreiden over verschillende beleggingscategorieën, vermogensbeheerders die verschillende beleggingsstrategieën hebben, regio's, landen, valuta, etc.

Het onderstaande overzicht vermeldt de concentratie per land en per categorie voor zover deze groter zijn dan 3% van de totale beleggingsportefeuille. De concentraties zijn bepaald op basis van de look-through informatie van de vermogensbeheerders.

Tabel 54

	Zakelijke waarden	Vastrentende waarden	% van de totale portefeuille
Verenigde Staten	56,8%	15,8%	35,6%
Frankrijk	2,1%	10,6%	6,4%
Nederland	13,8%	27,3%	21,3%
Duitsland	1,6%	11,6%	6,6%
Verenigd Koninkrijk	4,2%	6,9%	5,5%
Japan	5,8%	-	3,6%

Het fonds belegt alleen in beleggingsfondsen. Voor de categorie zakelijke waarden geldt dat het grootste aandeel van een individuele naam binnen de categorie minder bedraagt dan 5% van die categorie.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, als gevolg van niet afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen. Hoewel het fonds alle werkzaamheden heeft uitbesteed blijft het bestuur verantwoordelijk voor een beheerste uitvoering. Dit risico wordt beheerst door het aanstellen van professionele uitvoeringsorganisaties met voldoende gekwalificeerde medewerkers en adequate functiescheiding.

Uitbestedingspartners rapporteren aan het bestuur in hoeverre de contractuele afspraken zijn nagekomen en over de werkingen van de AO/IC opgesteld door onafhankelijke instellingen (ISAE 3402/3000 of vergelijkbare verklaringen). In combinatie met due diligence onderzoeken door de adviseur verkrijgt het bestuur voldoende comfort met betrekking tot dit risico.

Risico's worden eveneens beheerst door het opstellen van analyses. In deze analyses wordt op basis van verschillende scenario's de kans en impact van het risico beoordeeld. Als de analyse daartoe aanleiding geeft worden aanvullende maatregelen getroffen om de beheersing te vergroten.

Integriteitsrisico

Ieder risico van aantasting van de reputatie, bedreiging van het vermogen of resultaat als gevolg van het niet naleven van de wet, geldt als integriteitsrisico. Om de integriteit van de bedrijfsvoering te kunnen waarborgen heeft het fonds een gedragscode opgesteld die de integriteit van het fonds moeten helpen handhaven. Jaarlijks toetst de compliance officer de naleving van de gedragscode en rapporteert hierover in het bestuur.

Jaarlijks wordt een integriteitsrisicoanalyse opgesteld. Een dergelijke analyse geeft inzicht in de omstandigheden waarin de integriteit in gevaar kan komen. Op basis van deze analyse worden waar nodig mitigerende maatregelen genomen.

IT-risico

Het IT-beleid is gericht op adequate borging van de risico's van de informatievoorziening vanuit het oogpunt van betrouwbaarheid, toegang, beschikbaarheid, integriteit, en toekomstvastheid. Het beleid heeft tot doel de juistheid, volledigheid en privacy van (deelnemers-)data te waarborgen. Als uitgangspunt voor het IT-beleid geldt het informatiebeveiligingsbeleid van Technische Unie. Dit beleid is gebaseerd op de ISO 27001 standaarden.

Het fonds heeft een eigen ICT-beleid waaruit een jaarplan ICT opgesteld zal worden.

Uitbesteding

Het fonds heeft de meeste werkzaamheden uitbesteed. Het pensioenbeheer is uitbesteed aan het pensioenbureau van Technische Unie, vermogensbeheer aan diverse vermogensbeheerders. In het kader van de uitbestedingen is het van belang dat het bestuur zicht houdt op het functioneren van de uitbestedingspartners. Dit zicht wordt verkregen door kwartaalrapportages met betrekking op de servicelevel agreement met Technische Unie, en andere uitbestedingspartijen over interne controlemaatregelen en handhaving daarvan bij

de vermogensbeheerders en rapportages van de vermogensadviseur over de kwaliteit van de beheerders en over de financiële risico's.

Juridisch risico

Veranderingen in wet- en regelgeving kunnen de rechtspositie van het fonds en/of de positie van het fonds ten opzichte van de uitbestedingspartners bedreigen. Omdat het fonds geen inbreuken op wetgeving toereert worden de ontwikkelingen op juridisch gebied nauwgezet gemonitord.

Actief beheer risico (S10)

Het actief beheer risico heeft betrekking op de ruimte in het selectie en allocatie beleid om af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. Dit risico geldt alleen voor het aandelenrisico. Het actief beheer risico is het maximale verlies dat met een waarschijnlijkheid van 2,5% kan optreden. De mate van actief beheer is bepaald aan de hand van de afwijking tussen het rendement van de portefeuille en het rendement van de benchmark (tracking error). De tracking error over 2023 was 11,7% (2022: 11,1%). De tracking error lag ultimo 2023 binnen de bandbreedtes.

Overige risico's

Indexatierisico

Het fonds streeft ernaar om de opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane pensioenen jaarlijks te indexeren ten einde waardevast te blijven. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in rente, rendement, looninflatie en demografie. Het toeslagbeleid is voorwaardelijk.

De toeslagruimte geeft aan welk gedeelte van de prijsinflatie risicovrij afgedekt kan worden. Bij het bepalen van de toeslagruimte wordt gekeken naar de financiële positie in relatie tot de nominale en de volledig met de prijsinflatie geïndexeerde verplichtingen. De waarde van de geïndexeerde verplichtingen is vastgesteld uitgaande van een reële rente afgeleid uit de inflatieswapmarkt.

Indexatie wordt gefinancierd vanuit het rendement van het fonds. Om dit rendement te kunnen behalen moet risico worden genomen. Het bestuur streeft naar een optimale verhouding tussen risico en rendement gegeven de samenstelling van het deelnemersbestand. Bij de bepaling van de risicohouding zijn de sociale partners en deelnemers nauw betrokken. De risicohouding is het uitgangspunt voor de ALM-studies waarmee het bestuur inzicht verkrijgt in een optimale risico-rendementsverhouding.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

Derivaten

Voor zover dat binnen de grenzen van het beleggingsbeleid past kunnen de vermogensbeheerders die het fonds heeft aangesteld gebruik maken financiële derivaten. De gebruikte derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door de wettelijke eisen aan het stellen van onderpand. Het fonds gebruikt derivaten voor de afdekking van het renterisico. Deze afdekking wordt vormgegeven door middel van renteswaps binnen één van de portefeuilles voor vastrentende waarden.

De vermogensbeheerders maken onder andere gebruik van:

- Futures: beursgenoteerde instrumenten waarmee posities kunnen worden gewijzigd.
- Renteswaps: contracten waarmee de verplichtingen worden aangegaan voor het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale som.
- Valutatermijncontracten: contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het kopen of verkopen van valuta tegen een vooraf vastgestelde prijs op een vooraf vastgestelde datum.

De totale waarde van de contracten bedroeg ultimo 2023 € 10,1 miljoen (2022 € 3,4 miljoen).

8. Verbonden Partijen

De aangesloten ondernemingen en de bestuurders van de stichting worden aangemerkt als verbonden partij. Transacties met verbonden partijen worden marktconform gewaardeerd.

Transacties met bestuurders

Ultimo 2023 zijn er geen schulden aan of vorderingen op (voormalig) bestuurders.

De bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan die de gepensioneerden vertegenwoordigen zijn gekozen uit de geleding van de gepensioneerden en ontvangen een pensioen van Hagee Stichting.

Bestuursleden die in dienst zijn van de werkgever en de werknemers van het pensioenbureau nemen deel aan de regeling in overeenstemming met het geldende reglement.

Bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan met een dienstverband met de werkgever ontvangen geen beloning van de stichting. Voor de beloning van de bestuursleden die niet in dienst zijn van de werkgever wordt verwezen naar toelichting 13.

Overige transacties met verbonden partijen

De stichting heeft geen eigen personeel in dienst. De stichting heeft een uitvoeringsovereenkomst gesloten met de werkgever met betrekking tot de uitvoering van het pensioenreglement. In de uitvoeringsovereenkomst zijn onder meer bepalingen opgenomen over de betaling van de pensioenpremie, afwikkeling van wederzijdse verplichtingen, verstrekking van gegevens en informatie door zowel de werkgever als het pensioenfonds.

De werkgever draagt de kosten voor salarissen en huisvesting van het pensioenbureau. Voor 2023 zijn deze kosten geschat op € 390K. Er vindt geen doorbelasting van de kosten aan het fonds plaats.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds gaat in overeenstemming met het beleggingsbeleid zoals vastgelegd in de ABTN geen leningen aan met een langlopend karakter.

Toelichting op de staat van baten en lasten

9. Premiebijdragen

De premiebijdragen van werkgevers en werknemers bedragen in totaal 31,6% van de pensioengrondslag. In absolute zin gelden de bedragen zoals weergegeven in het volgende overzicht. In verslagjaar bedroeg het werknemersaandeel in de premie 12,6% en het werkgeversdeel 19,0%.

De premie kan als volgt worden toegelicht:

Tabel 55	(x € 1.000,-)	
	2023	2022
Werkgeversdeel	13.861	13.833
Werknemersdeel	9.193	8.300
WIA excedent premie (werkgeversbijdrage)	105	105
Totaal	23.159	22.238

De stijging van de premie wordt verklaard uit het grotere aantal deelnemers.

De premie voor de WIA-excedentregeling wordt gedragen door de werkgever.

De gedempte kostendekkende en zuivere kostendekkende premies zijn volgens artikel 130 van de Pensioenwet als volgt:

Tabel 56	(x € 1.000,-)	
	2023	2022
Gedempte kostendekkende premie	21.777	16.244
Zuivere kostendekkende premie	23.408	28.185
Feitelijke premie (exclusie premie WIA excedent)	23.054	22.133

De gedempte kostendekkende premie is volgens de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota berekend op basis van het verwacht rendement. De zuivere kostendekkende premie is bepaald op basis van de rentetermijnstructuur van 1 januari van het rapportagejaar.

De feitelijke premie wordt gevormd door de van de werkgever daadwerkelijk ontvangen premies in 2023. Er wordt door het pensioenfonds geen rekening gehouden met de vrijval van het vereist eigen vermogen over de pensioenuitkeringen bij bepaling van de kostendekkende premie. In 2023 zijn geen premiekortingen verleend.

Het verschil tussen de gedempte- en zuivere kostendekkende premie wordt veroorzaakt door de verschillende uitgangspunten voor de berekening namelijk verwacht rendement respectievelijk de rentetermijnstructuur.

De gedempte kostendekkende premie wordt vastgesteld in het kalenderjaar voorafgaand aan het verslagjaar. De zuivere kostendekkende premie op basis van de feitelijke marktrente per 1 januari 2023 is gelijk aan € 23,4 miljoen en is als volgt samengesteld:

Tabel 57 (x € 1.000,-)

	2023	2022
Actuarieel benodigd	17.238	20.927
Opslag voor excassokosten	431	523
Opslag voor premievrijstelling	684	792
Risicokoopsom overlijden	615	839
Opslag in stand houden vereist vermogen	4.002	4.709
Opslag voor uitvoeringskosten	438	395
Totaal	23.408	28.185

Met ingang van 2021 is de gedempte kostendekkende premie gebaseerd op het verwacht toekomstig rendement. Hierbij wordt uitgegaan van de maximale parameters volgens de Commissie Parameters en de strategische beleggingsmix. Het maximale rendement op vastrentende waarden volgt uit de rentetermijnstructuur per 30 september van het vaststellingsjaar en wordt voor 5 jaar gefixeerd.

Daarnaast wordt in de premie een opslag opgenomen voor de geambieerde toekomstige toeslagverlening. De totale opslag is gelijk aan het maximum van de opslag voor de geambieerde toekomstige voorwaardelijke toeslagverlening en de solvabiliteitsopslag voor het vereist eigen vermogen. Voor de opslag voor toekomstige voorwaardelijke toeslagverlening wordt uitgegaan van de prijsinflatie op basis van het ingroeipad dat op 1 oktober van het vaststellingsjaar door DNB is gepubliceerd. Ook het ingroeipad wordt voor vijf jaar gefixeerd. De opslag voor toekomstige voorwaardelijke toeslagverlening wordt meegenomen indien en voor zover deze de solvabiliteitsopslag voor het vereist eigen vermogen overschrijdt.

De gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

Tabel 58 (x € 1.000,-)

	2023	2022
Actuarieel benodigd	11.888	8.745
Opslag voor excassokosten	297	219
Opslag voor premievrijstelling	517	408
Risicokoopsom overlijden	554	547
Opslag in stand houden vereist vermogen	2.797	2.024
Opslag voor uitvoeringskosten	438	395
Benodigd met betrekking tot voorwaardelijke onderdelen	5.286	3.906
Totaal	21.777	16.244

Uitvoeringsovereenkomst

Met de aangesloten werkgevers heeft het fonds uitvoeringsovereenkomsten afgesloten waarin de wederzijdse verplichtingen zijn geregeld. De overeenkomsten zijn afgesloten in 2023 en hebben een looptijd tot het einde van 2027. In de overeenkomsten zijn bepalingen opgenomen met betrekking tot de premie. In de overeenkomsten zijn geen bepalingen opgenomen die de aangesloten werkgevers verplichten om tekorten bij het fonds aan te vullen. Als de kostendekkende premie hoger is dan de feitelijke premie kan de pensioenopbouw worden verlaagd.

10. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Het beleggingsresultaat dat in deze paragraaf is weergegeven (totaal € 68 miljoen) bestaat uit de afzonderlijke resultaten van de beleggingen die Hagee Stichting heeft en waarvan zij het beheer heeft uitbesteed aan diverse vermogensbeheerders. Een nadere specificatie van het bedrag ziet er als volgt uit:

Tabel 59 (x € 1.000,-)

Type belegging	Kosten vermogens- beheer	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Totaal
2023				
Vastgoedbeleggingen	-	788	-2.352	-1.564
Aandelen	-	1	49.670	49.671
Vastrentende waarden	-	-	19.779	19.779
Overige	-	10	-	10
Kosten vermogensbeheer	-90	-	-	-90
Totaal	-90	799	67.098	67.806

Tabel 59a (x € 1.000,-)

Type belegging	Kosten vermogens- beheer	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Totaal
2022				
Vastgoedbeleggingen	-	515	-12.700	-12.185
Aandelen	-	1	-57.666	-57.665
Vastrentende waarden	-	-	-136.895	-136.895
Overige	-	-53	-1	-54
Kosten vermogensbeheer	1	-	-	1
Totaal	1	463	-207.262	-206.798

De kosten voor het vermogensbeheer in het voorgaande overzicht kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Tabel 60 (x € 1.000,-)

	2023	2022
Advieskosten	224	189
Rechtstreeks betaalde management- en license fee	50	157
Af: ontvangen kortingen	-27	-348
Totaal	247	-2

In 2023 ontving het fonds kortingen op de verschuldigde management fee. Door de veranderingen in de beleggingsfondsen ontvangt het fonds minder kortingen.

11. Overige baten

Tabel 61	(x € 1.000,-)	
	2023	2022
Uitkeringen uit hoofde van herverzekeringen	315	256
Totaal	315	256

De overige baten hebben betrekking op overlijdensuitkeringen die het fonds van de herverzekeraar heeft ontvangen.

12. Pensioenuitkeringen

Tabel 62	(x € 1.000,-)	
	2023	2022
Ouderdoms- en prepensioen	11.589	10.702
Partner- en wezenpensioen	2.717	2.437
Arbeidsongeschiktheidspensioen	100	101
Overige uitkeringen	51	27
Totaal	14.457	13.267

De post overige uitkeringen betreft afkoop pensioenen die lager zijn dan de wettelijke afkoopgrens van € 594,89 (2022: 520,35).

13. Pensioenuitvoeringskosten

Tabel 63	(x € 1.000,-)	
	2023	2022
Administratiekosten	374	191
Kosten certificering	32	26
Advieskosten actuariel	135	166
Controlekosten	31	58
Bestuurskosten	36	54
Kosten toezichthouders	56	33
Overige advieskosten	191	93
Overige kosten	72	31
Totaal	927	652

De totale kosten zijn sterk toegenomen ten opzichte van het voorgaande boekjaar. De stijging van de administratiekosten wordt veroorzaakt door kosten voor de voorbereiding van de implementatie van de Wet toekomst pensioenen ad € 205K. De stijging van de overige advieskosten is te verklaren uit advisering ten behoeve van de aanstelling van een fiduciair beheerder en een custodian. Beide contracten worden van kracht per 1 april 2024.

De advieskosten hebben betrekking op de kosten voor actuariel advies. De controlekosten hebben betrekking op de accountantskosten.

Bestuursleden en leden van het Verantwoordingsorgaan die niet in dienst zijn van de werkgever ontvangen een vergoeding per bijgewoonde vergadering. Per 1 januari 2023 bedraagt deze beloning € 131,05 per uur. De kosten voor deze vergoedingen bedroegen in 2023 € 36K (2022: € 36K) en zijn begrepen in de bestuurskosten. Bestuurders met een dienstverband met de werkgever ontvangen geen vergoeding van het fonds.

De kosten voor advies op het gebied van vermogensbeheer worden ten laste van het beleggingsrendement gebracht.

Kosten pensioenbeheer

De kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling omvatten onder andere de kosten van de pensioenadministratie, advies- en controlekosten. In de staat van baten en lasten wordt het totaal van deze kosten ad € 927K vermeld. Kosten van het bestuur en van het pensioenbureau zijn hierin niet opgenomen, deze komen voor rekening van de werkgever.

Volgens de aanbevelingen van de Raad voor de Jaarverslaggeving moet het fonds inzicht in de kosten geven inclusief de kosten die door de werkgever worden betaald. In het onderstaand overzicht is hiermee rekening gehouden door naast de rechtstreeks door het fonds betaalde kosten ook een schatting van € 390K op te nemen van de kosten van het pensioenbureau en het bestuur. Deze post bestaat vrijwel geheel uit salariskosten.

De pensioenuitvoeringskosten worden als volgt toegelicht:

Tabel 12	(x € 1.000,-)	
	2023	2022
Pensioenuitvoeringskosten	927	652
Schatting kosten ten laste van de werkgever	390	364
Toedeling algemene kosten aan vermogensbeheer	-303	-246
Totaal kosten pensioenbeheer	1.014	770
Kosten pensioenbeheer per deelnemer (x € 1,-)	211	195

Op grond van herziene Aanbevelingen Uitvoeringskosten is in het voorgaande overzicht een deel van de algemene kosten ten laste gebracht van de vermogensbeheerkosten. Voor de bepaling van dit deel van de beheerkosten is uitgegaan van de niet specifiek aan beheer toe te wijzen kosten.

Het aantal deelnemers is gedefinieerd als de actieve deelnemers en de gepensioneerden. De gewezen deelnemers worden hierin niet meegeteld.

14. Mutatie voorziening pensioenverplichting

De mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds wordt berekend door de beginstand van de voorziening van de eindstand af te trekken. In 2023 is de totale voorziening gestegen van € 439 miljoen naar € 486 miljoen. Mutaties kunnen onder andere voortvloeien uit de pensioenopbouw, rentetoevoegingen en toeslagverlening, technische resultaten, wijzigingen uit hoofde van overdracht rechten en vrijval voor pensioenuitkeringen.

In de hiernavolgende tabel wordt de mutatie van de voorzieningen toegelicht.

Tabel 41 (x € 1.000,-)

	2023	2022
Stand per 1 januari	439.060	578.411
Toevoeging pensioenopbouw	18.968	23.081
Rentetoevoeging	14.333	-2.825
Benodigd voor toeslagen	10.819	27.632
Mutaties overdrachten van rechten	3.467	2.479
Vrijval voor pensioenuitkeringen	-14.366	-13.205
Vrijval voor pensioenuitvoeringskosten	-359	-330
Wijziging marktrente	16.585	-178.864
Wijziging UFR methodiek	-1.547	535
Wijziging overlevingsgrondslagen	-	3.200
Overige mutaties	-778	-1.054
Stand per 31 december	486.182	439.060

Toevoeging Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging en toeslagverlening

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur van interbancaire swaps ad 2,32% (2022 2,57%). De inrestt toevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar. De toeslagverlening wordt eerst in de rekening van baten en lasten opgenomen als een bestuursbesluit is genomen.

Vrijval voor pensioenuitkeringen

Uitkeringen en kosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Technische resultaten, kosten en reguliere mutaties

Het effect van de aanpassing van de rekenrente op de voorzieningen pensioen- en verzekeringsverplichtingen zijn ultimo 2023 en 2022 in de rekening van baten en lasten opgenomen als onderdeel van de mutatie van de VPV. De rekenrente is gebaseerd op de rentetermijnstructuur per 31 december 2023 zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank. In deze rentetermijnstructuur is gebruik gemaakt van de UFR-methode. Uitvoeringskosten en reguliere mutaties op het deelnemersbestand hebben eveneens een wijziging van de VPV tot gevolg gehad.

15. Saldo overdrachten van rechten

Tabel 65 (x € 1.000,-)

	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	-4.491	-4.230
Uitgaande waardeoverdrachten	1.039	1.662
Totaal	-3.452	-2.568

Overige lasten

Tabel 66		(x € 1.000,-)	
	2023	2022	
Overige lasten	452	482	
Totaal	452	482	

De post overige lasten bestaat uit de premie voor de herverzekering van het arbeidsongeschiktheidsrisico en overlijdensrisico.

16. Honoraria van de onafhankelijke accountant

De honoraria van de onafhankelijke accountant kunnen als volgt worden toegelicht:

Tabel 67		(x € 1.000,-)	
	2023	2022	
Onderzoek naar de jaarrekening en verslagstaten	50	47	
Fiscale adviesdiensten	-	-	
Totaal	50	47	

Bovenstaande honoraria betreffen de werkzaamheden die bij de stichting zijn uitgevoerd door de onafhankelijke accountant zoals bedoeld in art 1, lid 1 Wet toezicht accountantsorganisatie en de in rekening gebrachte honoraria van het gehele netwerk waartoe de accountantsorganisatie behoort. De kosten van de onafhankelijke accountant hebben alleen betrekking op de controle van de jaarrekening.

Bezoldiging bestuurders

De bestuurders die niet in dienst zijn van een van de aangesloten werkgever ontvangen een vergoeding voor de bijgewoonde vergaderingen. De vergoeding is gebaseerd op de normen van de Sociaal Economische Raad en wordt jaarlijks geïndexeerd met het Consumenten Prijsindexcijfer. In totaal is er aan de bestuurders die niet in dienst zijn van de aangesloten werkgevers een bedrag ad € 36K (2022: € 36K) uitgekeerd. De bestuurders in dienst van de werkgever ontvangen geen vergoeding van het fonds. De voorzitter is niet in dienst van de werkgever maar ontvangt wel een vergoeding van de werkgever.

Overige gegevens

Gebeurtenissen na balansdatum

De voorzitter van het fonds, mevrouw E.A.Simons, heeft aangegeven haar functie met ingang van 6 juni 2024 neer te leggen.

Bestemming van het resultaat

Statutaire regels omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

In de statuten is bepaald dat een batig saldo zoveel als mogelijk moet worden aangewend conform de doelstelling van de stichting.

Het bestuur heeft besloten om het saldo van baten en lasten ad € 31.774K als volgt te verdelen:

Tabel 68	(x € 1.000,-)
2023	
Toevoeging aan de algemene reserves	31.774
	31.774

Amstelveen, 6 juni 2024

Mw. Drs. E.A. Simons
Voorzitter

Drs. T. Melchior
Penningmeester

Mw. Mr. M.M. Oude Reimer
Secretaris

Ir. J. Ouwerkerk EMIA RO
SFH Interne Audit

Ing. R. van Groningen
Lid

Drs. W. Korving
Lid

A.T.J. van Rijt
Lid

H. Steinhart
Lid

H. Tol
Lid

D. Willemsz
Lid

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Hagee Stichting Pensioenfonds te Amstelveen is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Hagee Stichting Pensioenfonds, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 4.390.600. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 219.530 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luidden. Aangezien het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023 is artikel 137 van de Pensioenwet niet volledig van toepassing. Ik heb onderzocht of is voldaan aan de voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Hierbij is in aanmerking genomen dat het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023, waardoor artikel 137, tweede lid, onderdelen a en b van de Pensioenwet niet van toepassing zijn. Het pensioenfonds heeft onderbouwd te hebben voldaan aan de in dat besluit gestelde voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Hagee Stichting Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 29 mei 2024

drs. Pieter Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring over de jaarrekening 2023

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Hagee Stichting ('de stichting') een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met Titel 9, Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek ('BW').

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023 van Hagee Stichting te Amstelveen gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2023;
- de staat van baten en lasten over 2023; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Hagee Stichting zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot fraude en continuïteit, en de aangelegenheden daaruit, bepaald in de context van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie ter ondersteuning van ons oordeel, zoals onze bevindingen en observaties ten aanzien van de controleaanpak frauderisico's en de controleaanpak continuïteit, moet in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Controleaanpak frauderisico's

Wij hebben risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude geïdentificeerd en ingeschat. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in Hagee Stichting en haar omgeving en de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort. Wij verwijzen naar de paragraaf Risicomanagement in het bestuursverslag, waarin het bestuur de conclusies omtrent haar frauderisicoanalyse heeft opgenomen.

Wij hebben ten aanzien van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude de opzet en implementatie van de interne beheersing geëvalueerd, waaronder de frauderisicoanalyse van het bestuur, de gedragscode en de klachten- en geschillenregeling, en voor zover wij dat noodzakelijk achtten voor onze controle, de werking getoetst van deze interne beheersmaatregelen.

Wij hebben om inlichtingen gevraagd bij de leden van het bestuur of zij op de hoogte zijn van feitelijke, vermeende of vermoede fraude. Hieruit volgden geen signalen van feitelijke, vermeende of vermoede fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang. Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van frauderisico's.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:

Geïdentificeerde frauderisico's

Frauderisico inzake het doorbreken van interne beheersingsmaatregelen door het management

Volgens de controlestandaarden is het risico dat het management de interne beheersingsmaatregelen doorbreekt in alle entiteiten aanwezig. Inherent bevindt het management van een entiteit zich in een unieke positie om fraude te plegen, omdat het in staat is de administratieve vastleggingen te manipuleren en frauduleuze financiële overzichten op te stellen door interne beheersingsmaatregelen te doorbreken die anderszins effectief lijken te werken. Daarom besteden wij bij al onze controles aandacht aan het risico van het doorbreken van maatregelen van interne beheersing door het management of het bestuur in:

- journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn gemaakt;
- schattingen;
- significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsuitoefening.

Onze controlewerkzaamheden en observaties

Wij hebben de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing in de processen voor het genereren en verwerken van journaalposten. Wij hebben journaalposten geselecteerd op basis van risicocriteria en hierop specifieke controlewerkzaamheden verricht. Wij hebben getoetst of de journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn aangebracht, aanvaardbaar zijn.

Daarnaast hebben wij de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing voor het maken van schattingen. Ten aanzien van de belangrijkste schattingen, zijnde de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen ten aanzien van de fonds specifieke grondslagen en de (niet-beursgenoteerde) beleggingen, hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Evaluatie van de gehanteerde actuariële grondslagen en eventuele wijzigingen hierin, de uitkomsten van de actuariële analyse, en bespreking hiervan met het pensioenfonds en de certificerende actuaaris. Wij hebben voor niet-beursgenoteerde fondsbeleggingen de waardering gevalideerd aan de hand van de nettovermogenswaarde conform de gecontroleerde jaarrekening over 2023 van het beleggingsfonds of wanneer deze niet (tijdig) beschikbaar is hebben wij alternatieve werkzaamheden uitgevoerd.
- Kennisname van de toelichting op de financiële positie en het toetsen aan de (toelichtings)vereisten uit de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.
- Wij hebben naar aanleiding van onze controle en de uitkomsten daarvan, de beleggingen en voorziening pensioenverplichting beoordeeld op aanwijzingen van tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude. Wij hebben dergelijke aanwijzingen niet geïdentificeerd.

Geïdentificeerde frauderisico's

Onze controlewerkzaamheden en observaties

Wij zijn alert geweest op mogelijk significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsvoering van de stichting of die in een ander opzicht ongebruikelijk lijken in het licht van zowel ons inzicht in de stichting en de omgeving als andere tijdens de controle verkregen informatie.

Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude ten aanzien van het doorbreken van de interne beheersing door het bestuur.

¶ Wij hebben in onze controle een element van onvoorspelbaarheid ingebouwd. Daarnaast zijn wij tijdens de controle alert gebleven op indicaties voor fraude. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die een aanwijzing vormen voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur heeft de jaarrekening opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de werkzaamheden voor ten minste twaalf maanden vanaf de datum van opmaken van de jaarrekening.

Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere het verkrijgen van controle-informatie omtrent het continuïteitsrisico en de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling bij de vaststelling van bedragen en in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen.

Op basis van de verkregen controle-informatie hebben wij vastgesteld of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het fonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten.

Pensioenfonds zijn op grond van de wetgeving gehouden om een adequate vermogensdekking, het vereist eigen vermogen, aan te houden. Het vereist eigen vermogen wordt op basis van het financieel toetsingskader bepaald. Als de dekkingsgraad van een pensioenfonds lager is dan het vereist eigen vermogen, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het fonds het eigen vermogen op het vereiste niveau brengt. Als het fonds niet kan voldoen aan het herstel zullen aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. Daar waar nodig zullen de rechten van de (gewezen) deelnemers moeten worden aangepast zodat weer aan het vereist eigen vermogen wordt voldaan.

In de jaarrekening is toegelicht bij het Stichtingskapitaal en reserves dat het aanwezige vermogen per 31 december 2023 hoger is dan het vereiste vermogen. Hiermee is er geen sprake van een reservetekort.

Het bestuur heeft de continuïteitsbeoordeling voor ten minste twaalf maanden vanaf de datum van opmaken van het jaarverslag uitgevoerd en geen gebeurtenissen of omstandigheden geïdentificeerd die gerede twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van de stichting om haar continuïteit te handhaven (hierna: continuïteitsrisico's).

Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere:

- het overwegen of de continuïteitsbeoordeling van het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van onze controle kennis hebben gekregen;
- het inwinnen van inlichtingen bij het bestuur over zijn kennis van continuïteitsrisico's na de periode van de door het bestuur verrichte continuïteitsbeoordeling.

Wij zijn van mening dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is en, op basis van de verkregen controle-informatie, er geen onzekerheid van materieel belang met betrekking tot gebeurtenissen of omstandigheden bestaat die gerede twijfel kan doen ontstaan over de mogelijkheid van de stichting om haar continuïteit te handhaven.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

---

Het jaarverslag omvat ook andere informatie. Dat betreft alle informatie in het jaarverslag anders dan de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9, B2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9, B2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9, B2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

---

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9, B2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze doelstellingen zijn een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen over de vraag of de jaarrekening als geheel geen afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of van fouten en een controleverklaring uit te brengen waarin ons oordeel is opgenomen. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid en is geen garantie dat een controle die overeenkomstig de controlestandaarden is uitgevoerd altijd een afwijking van materieel belang ontdekt wanneer hier sprake van is.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 6 juni 2024
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. H.C. van der Rijst RA

Bijlage 1: Personalia

Samenstelling van het bestuur

Het bestuur is paritair samengesteld uit vertegenwoordigers van de werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden. Per eind van het verslagjaar was het bestuur als volgt samengesteld:

Naam	Functie	Geboorte- jaar	In functie sinds	Aftredend per
namens werkgevers				
Drs. G. Th. F. M. Groot *)	Voorzitter	1956	1992	2023
Mw. Drs. E.A. Simons*)	Voorzitter	1973	2023	
Drs. T. Melchior *)	Penningmeester/ Vicevoorzitter	1961	1999	
Drs. W. Korving	Sleutelfunctiehouder Risico	1956	2015	
Ir. J. Ouwerkerk EMIA RO	Sleutelfunctiehouder Interne Audit	1974	2022	
D. Willemsz	Lid	1958	2018	
namens werknemers				
Ing. R. van Groningen	Lid	1962	2019	2025
Mw. Mr. M.M. Oude Reimer *)	Secretaris	1961	2018	2024
H. Tol	Lid	1966	2019	2024
namens gepensioneerden				
A.T.J. van Rijt	Lid	1955	2023	2029
C.J. Steinhart	Lid	1950	2023	2029

*) Lid dagelijks bestuur

Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur van het fonds wordt gevormd door de voorzitter, penningmeester en secretaris van het fonds.

Uitvoeringsorganisatie

Pensioen- en financiële administratie

Technische Unie B.V.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie adviseert het bestuur gevraagd en ongevraagd over beleggingsaangelegenheden.

De beleggingsadviescommissie is als volgt samengesteld:

Naam	Functie in de beleggingsadviescommissie	Functie in het bestuur
Drs. T. Melchior	Voorzitter	Vicevoorzitter/penningmeester
Vacature	Lid	Lid
H. DHondt	Lid	-

De beleggingsadviescommissie wordt geadviseerd door Willis Towers Watson Investment Consulting B.V. en Investment Communication Consultancy.

Vermogensbeheer

Naam	Vestigingsplaats
Towers Watson Common Contractual Fund	Dublin, Ierland
Acadian Asset Management LLC	Dublin, Ierland
Goldman Sachs	's-Gravenhage
Robeco	Rotterdam
CBRE Global Investors	Luchthaven Schiphol
Nederlands Hypotheken Fonds	's-Gravenhage
Aegon Asset Management	's-Gravenhage

Communicatieadviescommissie

Naam	Functie in de communicatieadviescommissie	Functie in het bestuur
Ing.R. van Groningen	Lid	Lid
H. Tol	Voorzitter	Lid
D. Willemsz	Lid	Lid
H. DHondt	Lid	-

De communicatiecommissie wordt geadviseerd door een communicatiedeskundige van Technische Unie en een communicatiedeskundige van Willis Towers Watson.

Adviseurs

Functie	Naam	Vestigingsplaats
Adviserend actuaaris	Willis Towers Watson B.V.	Amstelveen
Fiduciair consultant	Willis Towers Watson Investment Consulting B.V.	Amstelveen
Controle beleggingsportefeuille	Braker Investment Consulting	Gouda
Beleggingsadvies	Investment Communication Consultancy	Alphen a/d Rijn

Sleutelfunctiehouders

Naam	Functie	
Drs. P.H.A. Heesterbeek AAG	Actuarieel	Onafhankelijk
Drs. W. Korving	Risicobeheer	Bestuurslid
Ir. J. Ouwkerk EMIA RO	Interne Audit	Bestuurslid

Onafhankelijke accountant

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.	Drs. H.C. van der Rijst RA
---	----------------------------

Certificerend actuaaris

Triple A – Risk Finance Certification B.V.	Drs. P.H.A. Heesterbeek AAG
--	-----------------------------

Verantwoordingsorgaan

Naam	Vertegenwoordiging	Geboorte-jaar	Lid vanaf	Aftredend
A. Vos	Werkgevers	1961	2013	
P. Overdijk	Werknemers	1969	2023	
W. van Rixtel	Gepensioneerden	1952	2023	

Intern toezicht

Visitatie Commissie Holland

Aangesloten werkgevers

Technische Unie B.V.

Otra N.V.

Van Egmond Elektrogroothandel

GEWI B.V.

Compliance officer

Naam	Functie bij de werkgever
P. Roelofs	Business Controller

Bijlage 2: Trefwoorden en begrippen

ABTN: De Actuariële en Bedrijfstechnische Nota is een beschrijving van de organisatie, grondslagen en het beleid van een pensioenfonds.

Actuaris: Een actuaris houdt zich beroepsmatig bezig met het doorrekenen en evalueren van risico's. Voor pensioenfondsden betekent dit het vaststellen van premies en reserves.

AFM: Autoriteit Financiële Markten. De AFM houdt toezicht op het gedrag van de financiële markten. Dit houdt in dat de AFM toeziet dat partijen correct handelen en de partners van de juiste informatie voorzien.

AG-Prognosetafel: Overlevingstafel waarbij rekening wordt gehouden met de verwachte ontwikkelingen in de sterfte. Zie ook bij "Overlevingstafel".

Asset Liability Management of ALM-studie: Het proces waarbij, aan de hand van scenario's, inzicht wordt verkregen in de onderlinge afhankelijkheden van rechten en verplichtingen.

Asset mix: Verdeling van de beleggingen over aandelen, obligaties, onroerend goed enz.

Beleidsdekkingsgraad: 12-maandsgemiddelde van de dekkingsgraden die aan De Nederlandsche Bank zijn gerapporteerd.

Beleggingsrendement: Totaal van de directe en indirecte beleggingsopbrengsten uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen zonder die beleggingsopbrengsten.

Benchmark: Een objectieve maatstaf die wordt gebruikt om de prestaties van een vermogensbeheerder aan af te meten.

Collectief Defined Contribution regeling: een pensioenregeling waarbij de pensioenopbouw afhankelijk is van de beschikbare premie.

Compliance Officer: De functionaris die binnen het pensioenfonds is aangewezen om toe te zien op de naleving van de gedragscode en wettelijke regelingen.

De Nederlandsche Bank (DNB): De instelling die verantwoordelijk is voor het "prudentieel" toezicht op financiële instellingen. Prudentieel toezicht wil zeggen dat toegezien wordt dat partijen hun financiële verplichtingen nakomen.

Dekkingsgraad: De dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen de verplichtingen en het aanwezige vermogen.

Dekkingstekort: Van een dekkingstekort is sprake als de dekkingsgraad lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen (circa 105%).

Derivaten: Financiële contracten waarvan de waardeafhankelijk is van onderliggende activa. Voorbeelden van derivaten zijn opties, termijncontracten, renteswaps.

Directe beleggingsopbrengsten: Opbrengsten uit bijvoorbeeld dividend en rente.

Duration: Duration is een maatstaf voor de rentegevoeligheid. De duration kan betrekking hebben op de

obligatieportefeuille of op de verplichtingen.

Emerging Markets: Zie “opkomende markten”.

Financieel Toetsingskader (FTK): Onderdeel van de Pensioenwet waarin de financiële eisen aan pensioenfondsen zijn vastgelegd.

Franchise: Het deel van het salaris dat bij de berekening van het pensioen en de premie buiten beschouwing wordt gelaten.

FTK: het Financieel Toetsingskader is het geheel aan financiële eisen waaraan het pensioenfonds moet voldoen. Het FTK is onderdeel van de Pensioenwet.

Gedempte kostendeekkende premie: Kostendeekkende premie die berekend wordt op basis van een rentepercentage per 30 september van het vorige boekjaar.

Haalbaarheidstoets: een toets op basis van een uniforme scenario set welke inzicht moet geven in de ontwikkelingen van de koopkracht van het pensioen.

Indirecte beleggingsopbrengsten: Waardewijzigingen in de onderliggende beleggingen.

Individueel Defined Contribution: beschikbare premieregeling waarbij de premie op naam van de deelnemer wordt belegd, het uiteindelijke pensioen is afhankelijk van de beleggingsresultaten.

Intern toezicht: Het beoordelen van het functioneren van het bestuur door onafhankelijke deskundigen. Het toezicht maakt deel uit van de principes voor Pension Fund Governance (goed pensioenfonds bestuur).

Kostendeekkende premie: De premie die nodig is voor het onvoorwaardelijke deel van de pensioenregeling. In de premie zijn opslagen opgenomen voor de uitvoeringskosten. Basis voor de berekening van de premie is de nominale marktrente.

Minimaal Vereist Eigen Vermogen: Het minimaal vereist eigen vermogen is de ondergrens van het vermogen. Als het vermogen van het fonds lager ligt dan het minimaal vereiste vermogen (dekkingstekort) is het fonds verplicht dit onmiddellijk te melden aan De Nederlandsche Bank en moet een herstelplan opgesteld worden. Bij een langdurig dekkingstekort kan het voorkomen dat de pensioenaanspraken moeten worden gekort. De dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen is ongeveer 105%.

Opkomende markten: Financiële markten in landen die in economische ontwikkeling achterliggen bij de meeste westerse landen, maar wel bezig zijn met een inhaalbeweging. Voorbeelden zijn China, India, Zuid-Amerika, Rusland.

Overlevingstafel: Geeft per leeftijdscategorie aan wat de overlevingskansen voor mannen en vrouwen zijn in Nederland.

Pensioenfederatie: sinds 2010 de belangenbehartiger van de Nederlandse pensioenfondsen. De Pensioenfederatie is voortgekomen uit een samenwerking van de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen, Unie van Beroepspensioenfondsen en de Stichting voor ondernemingspensioenfondsen.

Pensioenovereenkomst: In de pensioenovereenkomst worden de arbeidsvoorwaarden met betrekking tot pensioen vastgelegd.

Pension Fund Governance: De manier waarop het fonds is georganiseerd en de verantwoordelijkheden zijn verdeeld.

Performance: Het door de vermogensbeheerders behaalde beleggingsrendement in vergelijking met een benchmark. Als de performance hoger is dan de benchmark is er sprake van een outperformance, is deze lager dan de benchmark dan is er sprake van een underperformance.

Reële dekkingsgraad: De reële dekkingsgraad is de verhouding tussen de beleidsdekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zoals benodigd voor volledige toeslagverlening.

Rekenrente: rente die wordt gebruikt bij de berekening van de vaststelling van de voorziening voor de pensioenverplichtingen. Deze rente is het rendement dat het pensioenvermogen geacht wordt minimaal op te brengen. De rente wordt vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur.

Rentetermijnstructuur: Rentes voor verschillende looptijden om de verplichtingen van het fonds te waarderen. De rentetermijnstructuur wordt door De Nederlandsche Bank gepubliceerd.

Reservetekort: Als het aanwezige vermogen kleiner is dan het vereist eigen vermogen maar groter dan het minimaal vereist eigen vermogen is er sprake van een reservetekort. De dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen is circa 105% bij het vereist eigen vermogen ongeveer 120%.

Security lending: het uitlenen van effecten tegen een vergoeding waarbij onderpand wordt gegeven voor het risico van niet terug levering.

Solvabiliteit: De mate waarin het fonds in staat is aan haar (lange termijn) verplichtingen te voldoen.

Sponsor: De werkgever die de kosten van de regeling betaalt.

Uitvoeringsovereenkomst: Overeenkomst tussen het pensioenfonds en de werkgever met betrekking tot de uitvoering en financiering van de pensioenovereenkomst.

Ultimate Forward Rate (UFR): een aanpassing van het deel van de rentetermijnstructuur voorbij het zogenoemde laatste liquide punt (20 jaar). Voor looptijden vanaf 20 worden alternatieve zero rentes berekend op basis van gemiddeldes van de laatste 10 jaar.

Vastrentende waarden: beleggingen met een vaste opbrengst zoals obligaties.

Verantwoordingsorgaan: Orgaan dat de evenwichtige belangenbehartiging in het beleid van het bestuur moet beoordelen. Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit vertegenwoordigers van werknemers, gepensioneerden en werkgever.

Vereist Eigen Vermogen: Het vereist eigen vermogen is het vermogen dat het fonds nodig heeft. Het vereist eigen vermogen is afhankelijk van het risicoprofiel van het fonds. Bij het vereist eigen vermogen hoort een dekkingsgraad van circa 120%.

Visitatiecommissie: De visitatiecommissie beoordeelt de manier waarop het pensioenfonds wordt aangestuurd. De visitatiecommissie bestaat uit onafhankelijke deskundigen.

Voorziening pensioenverplichtingen: De waarde van de gekapitaliseerde pensioenrechten. Bij de bepaling van de waarde wordt rekening gehouden met sterftetekansen en rekenrente.

Waardeoverdracht: Overdracht van de waarde van de pensioenaanspraken die bij een oude werkgever zijn opgebouwd aan het pensioenfonds van de huidige werkgever.

Zakelijke waarden: Aandelen en alternatieve beleggingen.